

VIGILIA

2005 / 12

HEINRICH SCHLIER: **Kelj fel, légy világosság!**

A szív tiszta egyszerűsége
Jeles magyar személyiségek válaszai
a Vigilia karácsonyi körkérdésére

Rónay László: Gyermekség – istengyermekség
Marie Noël: A halott madár karácsonya
Lackfi János: Esztergom két tételben

LUKÁCS LÁSZLÓ:	Isten békéje	931
HEINRICH SCHLIER:	Kelj fel, légy világosság! (Görföl Tibor fordítása)	932

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

A szív tiszta egyszerűsége

Alexa Károly (irodalomtörténész), Aszalós János (matematikus), Bábel Balázs (érsék), Bodnár György (irodalomtörténész), Bölcskei Gusztáv (református püspök), Czigány György (költő), Dávid Katalin (művészettörténész), Dér András (filmrendező), Esterházy Péter (író), Fabiny Tibor (evangélikus irodalomtudós), Gánóczy Sándor (teológus), Hafenscher Károly (evangélikus teológus), Heidl György (eszméletörténész), Ittész János (evangélikus püspök), Jókai Anna (író), Karátson Gábor (író), Kereszty Rókus (ciszterci szerzetes, teológus), Kopp Mária – Skrabski Árpád (pszichológus – szociológus), Paskai László (bíboros), Pomogáts Béla (irodalomtörténész), Rónay László (irodalomtörténész), Szabó Ferenc (jezsuita szerzetes, teológus), Szakolczay Lajos (irodalomtörténész), Szennay András (bencés szerzetes, teológus), Szőnyi Zsuzsa (író), Tringer László (pszichiáter), Tüskés Tibor (irodalomtörténész), Vasadi Péter (költő), Vörös István (költő) és Zlinszky János (jogász) válasza

937

SZÉPÍRÁS

RÓNAY GYÖRGY:	Gyermekség – istengyermekség (tanulmány)	998
MARIE NOËL:	A halott madár karácsonya (próza) (Bende József fordítása)	1005
LACKFI JÁNOS:	Esztergom két tételben (vers)	1009

Isten békéje

A karácsonyi szünet elteltével rendszeresen megkérdeztem a borzas kamaszkor közepén járó tanítványaimtól, hogy mit jelent számukra a karácsony, minek örülnek ilyenkor a legjobban. A válasz szinte egyöntetű volt: az a jó ebben az ünneppen, hogy együtt a család; hogy ilyenkor nincs veszekedés, mindenki kedves mindenkikez. Én-központú mindennapjaink mintha átalakulnának az ünnepre készülődőben. Néhány napra átrendeződik ilyenkor emberi világunk gravitációja. Önmagunk helyett a másik kerül figyelmünk középpontjába. De nem a hibáit hánytorgatjuk fel, hanem azon törjük a fejünket, mivel tudnánk neki örömet szerezni.

Az ezredfordulót követő Európában Dél-Franciaországból indult el az „Isten békéje” mozgalom, avval a céllal, hogy megfékezze a mindent felforgató erőszakot, amely oly sokaknak a biztonságát, sőt életét veszélyeztette. Bizonyos helyeken és időkben tiltott volt minden erőszakos cselekmény. A védteleneket, a szegényeket Isten oltalma alá helyezték. A templomok menedéket nyújtottak a rablók és gyilkosok elől, s a hét négy napján Krisztusra emlékezve kötelező volt a békesség megőrzése. Az égből küldött békességet az egyház tekintélyével tették kötelezővé. A „*treuga Dei*” nem maradt tartós, sőt később torzulásokhoz is vezetett, de legalább átmenetileg békét teremtett az erőszak világában.

Pál apostol sokkal bensőségesebb és radikálisabb értelemben ír a békéről. Nem a társadalomból indul ki, még csak nem is a családból, hanem arról a testvérközösségről beszél, amelynek tagjai „új emberré” váltak a keresztségben: a megtestesült Istenfiú által gyermekei lettek az Atyának és így testvérei egymásnak. Ez a tény azonban hatalmas feladat elé is állítja őket: „Legfőként pedig szeressétek egymást, mert ez a tökéletesség köteleke, s Krisztus békéje töltse be szíveteket.” Mindenfajta külső béke csak a tiszta szív jóságából fakadhat. Csak akkor jöhet létre, ha az emberek nem ellenségnek, még csak nem is versenytársnak tekintik egymást, hanem egy családhoz tartozó testvérek. Túl vagyunk azonban az újkornak „az emberiség nagy családjáról”, az „egyetemes testvériségről” szőtt romantikus elgondolásain: ez az idilli világ nem jön létre pusztán az ember saját erőfeszítéséből, teljesítményéből.

Az Apostol nemcsak erőfeszítést vár híveitől, hanem segítséget is ígér: egy sajátos békéről beszél, arról, amellyel Krisztus ajándékoz meg. A tiszta szívből fakadó béke ez, amely abban születhet meg, aki elfogadja ezt az ajándékot. Angyalok hirdette mennyei béke ez, de megszelidítheti a családunkat, szűkebb és tágabb környezetünket, talán még minket magunkat is.

Kelj fel, légy világosság!

HEINRICH SCHLIER

Heinrich Schlier (1900–1978) az újszövetségi teológia egyik legszuverénebb egyénisége; Marburgban folytatott (evangélikus) teológiai tanulmányai idején elevenen hatott rá Bultmann és Heidegger gondolkodása, s 1930-tól évekig rendszeres résztvevője volt Bultmann híres csütörtöki Graecáinak. 1933-tól a náciellenes Hitvalló Egyház aktív tagja volt, 1953-ban részben az írásértelmezés egyházi természetére vonatkozó reflexiói nyomán csatlakozott a katolikus egyházhoz, amely azonban éppúgy nem tudott mit kezdeni vele, mint a hasonló sorsú Erik Petersonnal. Rendkívüli műgonddal megírt nagy kommentárjaiban, az Újszövetséget és a korai egyház teológiáját vizsgáló tanulmányain kívül számos kötetben adta ki egyházi közösségek előtt előadott spirituális írásértelmezéseit, köztük két kötetnyi adventi elmélkedést *Derr Herr ist Nahe* (Herder, 1975^a) és *Er ist dein Licht* (Herder, 1977^a) címmel. Az alábbi szöveg az utóbbi kis kötetből származik (27–41.).

„Kelj fel, légy világosság, mert eljön világosságod, és az Úr dicsősége felragyog fölötted! Mert íme, sötétség borítja a földet, és homály a népeket. De fölötted felragyog az Úr, és dicsősége megjelenik fölötted. Nemzetek jönnek majd világosságodhoz, és királyok felragyogó fényedhez” (Iz 60,1–3).

A szakasz a fogság után fellépő egyik ószövetségi prófétától származik, akinek igehirdetése Izajás könyvének 56–66. fejezetében található. A próféta Jeruzsálemhez intézi szavait, vagyis felfogása szerint Isten városához, illetve Isten népéhez. Azonban ezzel együtt Isten új népéhez is szól, amelyben a régi nép beteljesedik, hozzánk, Jézus Krisztus egyházához, és a konkrétan egybegyűlő keresztény közösségekhez. Mert „mindazt, amit előre megírtak, a mi okulásunkra írták meg, hogy reménységünk legyen az Írásokból származó béketűrés és vigasztalás által”, mondja Pál apostol (Róm 15,4).

De mégis hogyan „okulhatunk” az idézett szakaszból? A szöveg legelőször is arra tanít meg minket, hogy reményünket nem vethetjük a világba és az emberekbe. Azt mondja ugyanis a próféta: „Íme, sötétség borítja a földet, és homály a népeket.” Íme, a földnek nincs fénye, és akik a földön élnek, azok sötétségben vannak. Nem mintha a próféta elfelejtené, mennyi világosság ragyog föl a teremtés teréből bennünk és közöttünk, és mennyi minden szerez — rövidebb-hosszabb időre — vigaszt és örömet számunkra: a természet szépsége és tisztasága, a gyermekek nevetése, az anyák gondoskodása, a komolyan és gondosan végzett munka, a készség, a nyitottság, a hűség, a szeretet, a barátság és még oly sok minden más, amiért nap mint nap hálásaknak kell lennünk.

Ennek ellenére a próféta azt állítja, hogy sötétség és homály fedi be az embereket és a világot. Ezt a sötétséget pedig mi magunk terítjük magunk köré, a szívünkől fakad; a bűn sötétsége ez, azé a veszélyes erőé, amely átjárja az életünket: az emberi élet bűnből és sorsból, öröklött dolgokból és az ismételt vétkezésből szőtt titka. Aki erről beszél, az még nem „pesszimista” (csak akkor lenne az, ha semmi más mondanivalója nem lenne), egyszerűen csak realista.

Ha őszintén és elfogulatlanul felmérjük saját életünket, és szemügyre vesszük mások egzisztenciáját is, aligha tagadhatjuk, hogy az emberi életből mérhetetlen sötétség és homály szakad fel. Mi fedi be és szorítja ki egyben a jó teremtést, mi fedte el és szorította ki már mindig is? A mi sötétségünk és homályunk: a kétértelműség és a hazugság, az igazságtalanság és az önigazolási kény-

szer, az irigység, a sóvárgás, a csömör, a megvetés, a gyűlölet és még oly sok minden. És hogy mit eredményez mindez könyörület híján? Nyomorúságot, szenvedést, kint, kétségbeesést, egymásba fonódó illúziókat, amelyekben védelmet és oltalmat próbálunk találni. A jó teremtést a belső és a külső *halál* végtelenül sokféle formája árnyékolja be és szorítja ki. Végso soron a halál sötétsége és homálya borítja ezt a világot.

Ez a kép tárult már akkoriban is a próféta szeme elé, ugyanígy volt tegnap, ugyanígy van ma, és így lesz holnap is. Ezért intézi szavait a próféta saját korához éppúgy, mint a mai korhoz, sőt minden későbbi időszakhoz is. Az ő szavát hallgassuk, ne álmainkra ügyeljünk. Lényegében ugyanis mindannyian *tudunk* arról a sötétségről, amely rátelepszik a földre és a népekre.

A sötétséget átszakító fény ígérete

De a próféta nem csupán ennyit mond Jeruzsálemnek, sőt üzenetén belül még csak nem is ez a legfontosabb. Alapvetően ugyanis ígéretet akar közölni Jeruzsálemmel, vigaszt kíván nyújtani számára. Azt állítja, hogy a világ egyik pontján Isten átszakítja majd a sötétséget, és a világ forgatagának homályában fel fog ragyogni Isten világossága. „Mert eljön világosságod, és az Úr dicsősége felragyog fölötted.” Majd pedig: „fölötted felragyog az Úr, és dicsősége megjelenik fölötted.” Azt közli tehát Isten népével, hogy Jeruzsálem fölött kimondhatatlan fény tör fel, mégpedig Isten feléje forduló arcának roppant ragyogása, Isten tekintetének felfénylése. Pontosan ezt jelenti ugyanis az a szó, amit többnyire „dicsőség”-gel szoktunk fordítani. A próféta még nem mondja meg, és nem is tudja konkrétan, hogy mily módon fordítja Isten arcának roppant fényét népe felé. Csak azt látja és azt hirdeti, hogy a népek sötétségének közepette világosságával és dicsőségével Isten népe felé közeledik. Mi viszont már tudjuk, mivel beteljesedett a Jeruzsálemmel közölt ígéret, mert Isten világossága és roppant ragyogása elérkezett hozzánk Jézus Krisztusban. „Én vagyok a világ világossága”, „azért jöttem a világba, hogy világosság legyek, hogy mindaz, aki hisz bennem, sötétségben ne maradjon”, mondja Jézus János evangéliumában (8,12; 12,46).

Másutt pedig ezt olvassuk: „Azt a dicsőséget, amelyet nekem adtál [Isten], átadtam nekik” (17,22). Pál apostol pedig a követ kezöket mondja: „Mert Isten, aki azt mondta: »a sötétségből világosság ragyogjon fel«, maga támasztott világosságot szívünkben, hogy felragyogjon Isten dicsőségének ismerete Jézus Krisztus arcán” (2Kor 4,6). Isten világossága és Isten dicsősége felragyog népe fölött, mert feléje fordítja arcát, és rá irányítja tekintetét. Felénk fordított hatalmának világló és életet adományozó ragyogása pedig maga Jézus Krisztus. Őbenne Isten olyan tekintettel néz népére, amely felragyogtatja és elevenné serkenti életét.

Az ember abból táplálkozik, hogy rávetül mások tekintete. Vágyakozik mások *tekintélyt* adományozó tekintetére, bármily csekély is az a személy, aki rápillant. Nem akarja elveszíteni má-

sok tekintetétől nyert tekintélyét. Sokan hivalkodnak ugyan azzal, hogy semmi jelentősége nincs számukra annak a tekintélynek, amellyel mások felruházzák őket, de ezzel gyakran csak annak adják tanúbizonyságát, hogy sokkal értékesebb számukra az a tekintély, amelyet ők tulajdonítanak maguknak. Akár mások ruháznak fel vele, akár én tulajdonítom saját magamnak, a tekintély valami olyan, ami védelmet, oltalmat ad, ami felemelő. A tekintély szinte olyan, mint valami életelixír. A rám vetülő tekintettel, tekintélyt adományozó látottsággal együtt mindig rés támad az életemet fenyegető kilátástalanságomon is. És ha a tekintélyt adományozó tekintet nem csupán jóindulatból és tiszteletből fakad, de szeretetből is, akkor általa kibontakozik, kitágul, felfénylik és megerősödik életem.

Amikor pedig Isten újra felragyogtatja Jeruzsálemen az ő tekintetének roppant ragyogását, az ő „dicsőségét”, akkor népe körül és népe életében világosság fakad, s a nép feltámad halottaiból. A feléje fordított isteni arc roppant fényében, Jézus Krisztus világosságában, az ő tekintetének sugarában a nép szabaddá válik. Jézus Krisztusban ugyanis megbocsátás rejlik, ez a tekintet elfogadja az embert, védelmet kínál neki, s így megszabadulhat saját magától. És amikor védettséget nyerve az ember elszakad önmagától, szabaddá lesz, amikor tehát már nem saját magát keresi, nem a saját tekintélyét vagy az emberek tekintetét, akkor az élet viszonyai és a dolgok igaz valójukban, torzulás és hamisítás nélkül tárulnak föl. És ha Isten Jézus Krisztusban rám vetülő tekintete révén ön-zetlen és szabad vagyok, akkor újra úgy látom a másik embert, ahogyan ténylegesen létezik, s főként arra nyílik meg a szemem, hogy szükségében és kínjában miként van szüksége rám. S ha Isten kegyelmes tekintetének és az engem elfogadó Jézus Krisztusnak köszönhetően szabad vagyok (mert védelmet élvezek), akkor nem gyűr maga alá saját nyomorúságom, a szenvedés és a halál kínja sem. Mert akkor a zoltárossal együtt azt mondhatom: „neked nem sötét a sötétség, s az éj mint a nappal, oly világos előtted” (Zsolt 139,11).

Pontosan ezt látja a próféta, s ezt ígéri Isten népének: a földet borító homályban és a népek sötétségében van egy hely, ahol Isten — Jézus Krisztusban felénk fordulva — saját világosságát ajándékozta nekünk, bevilágítja életünket, s kiárasztja ránk hatalmának ragyogását, hogy erejének súlya alatt meghajolva érte és más emberekért éljünk. Ez az üzenet pedig mindenkihez szól, minden ember eljuthat erre a helyre: betegek és egészségesek, szegények és gazdagok, műveltek és műveletlenek, igazak és tévúton járók egyaránt, aki magányos éppúgy, mint akinek megadott a barátság. Jézus Krisztus által Isten mindenkire ráveti tekintetét, s azzal együtt azt a tekintélyt, amely meggyógyítja az embert.

A világosság vágya

Mindezt a népek meg fogják érezni, sőt már meg is érezték. A Jeruzsálem fölött felfénylő világosság megérintette őket. A próféta azt

látja, hogy mindenünnen arrafelé igyekeznek, ahol Isten dicsőségének roppant világossága Jézus Krisztusban megszólítja őket. „Nemzetek jönnek világosságodhoz, és királyok felragyogó fényedhez.” S valóban nemzetek és királyok siettek oda, ahol Isten tekintetének világossága Jézus Krisztusban alászállt, és sugarait kiárasztotta a föld minden szegletébe, az egyházhoz. Nemzetek és királyok vetették bele sötétségüket ebbe a fénybe, hogy az megvilágítsa őket. A népekkel és a királyokkal együtt pedig (fúzi tovább látomását a próféta a következő versekben) ajándékaik és kincseik is megérkeznek Jeruzsálembe, s felajánlóikkal együtt dicsérik Isten hatalmát és ragyogását, amely kinyilvánult a földnek ezen a konkrét pontján.

Ma itt Európában és általában a világon ma is változatlanul abból fakad az életünk, hogy megtörtént, amit a próféta hirdetett: az Isten népének körében felfénylő világosság és az isteni hatalom ragyogása magához vonzotta a nemzeteket és a királyokat, akik a fény iránti vágyuktól hajtva felkerekedtek, kincseiket Istennek ajándékozták, s szívük és szellemük gazdagságát már nem tulajdon dicsőségükre szentelték, hanem királyi gesztussal a szegény Jézusnak áldozták. Mindannyiunk élete változatlanul azon alapul, hogy nemzetek és királyok érkeztek Isten kegyelmes tekintete elé. Nem meglepő tehát, hogy a próféta azt ígérte Jeruzsálemnek, az egyháznak: „Akkor meglátod majd, és felderülsz, megdobbansz és kitágulsz a szíved” (Iz 60,5). Az egyház valóban ragyogott az örömtől Jézus Krisztus színe előtt, és ez a ragyogás, amelyben az egyház felé forduló isteni dicsőség tükröződik, behatolt az egyház hitébe és teológiájába, művészetébe és ünnepeibe, katedrálisaiába és kórházaiba. Az örömtől és a megrendüléstől kitágult az egyház szíve, oly tágáá nőtt, mint amilyen egy édesanya szíve.

**Bizzuk rá magunkat
Jézus Krisztus
világosságára**

Ma viszont (és már milyen régóta) a nemzetek és a királyok már nem sietnek a Messiást adó Jeruzsálembe, az egyházban felfénylő isteni dicsőséghez. Már csak alig néhányan, egyre kevesebben jutnak el ebbe a védelmet adó közegbe. Gazdagságukat és ajándékaikat pedig a népek és a királyok saját dicsőségük szolgálatába állítják, már nem Isten és Jeruzsálem dicséretére fordítják. S ezért az egyház tagjaiban már csak alig-alig pislákol az öröm, az egyház szívét szomorúság tölti el, tágasságát összeaszalta az aggodalom és a szorongás, azokon a pontokon is, ahol — úgy vélnénk — meg kellene nyitnunk a világ forgatagára.

De mégis mi okozott ilyen mértékű változást? Isten részéről nem módosult semmi. Megbékélt arcának és Jézus Krisztusban kivetülő, békességet adományozó tekintetének ragyogása ma is és mindörökké az egyházon nyugszik. Talán a népek és a királyok változtak volna meg? Nem tagadhatjuk: számos király és nép határozottan elfordult ettől a fénytől és a megvilágosodástól, amely belőle fakad. Döntésüknek pedig súlyos következményei vannak. A félhomály, amelyben Krisztustól *elszakadva* élnek, el-

tompítja a fényre megnyíló érzékeket, és kiöli a fény vágyát. Más népek és más királyok viszont még várákoznak és vágyakoznak a világosságra. De akik elutasították Istennek Jézus Krisztusban fel-fénylő tekintetét, a saját szívük fölött sincs teljes hatalmuk. A emberi szív nyugtalan valami, míg „meg nem nyugszik benned”.

De akkor mégis mi változott meg? Csak arra gondolhatunk, hogy mi, akik Jeruzsálemben élünk, akikre Jézus Krisztusban Isten saját arcának fényét bocsátotta alá, nem adtunk kellő teret közös életünkben a világosságnak, s ezért Jeruzsálem már csak gyenge fénysugarat küld ki a földet borító homályba és a népek sötétségébe. A próféta ezt is előre látta, s ezért kezdte a végidő messiási Jeruzsáleméhez intézett üzenetét azokkal a szavakkal, amelyekre végül még figyelmet fordítunk: „Kelj fel, légy világosság!” Jeruzsálem éjjel-nappal azon töpreng, miként csalogathatná az embereket a fényhez. Számos olyan eszközt és módszert számba vesz, amelynek segítségével tekintélyt szerezhetne a népek között, s így elébük tárhatná Isten tekintélyt adományozó tekintetét is. Gyakran különös úton-módon éri el célját, olyan utakon, amelyek sokban emlékeztetnek azokra, amelyeken a népek járnak. De a próféta szerint csak *egyetlen* útja van Jeruzsálemnek (és vele együtt a népek üdvösségének): engednie kell, hogy felragyogjon fölötte Isten dicsősége, s abból kell táplálkoznia, hogy Jézus Krisztusban Isten újra ránk tekint és elfogad bennünket. Nem saját világosságában kell hinnie, hanem arra a fényre kell rábíznia magát, amely Jézus Krisztus felől, az Evangéliumból ragyog fel.

Jeruzsálemnek pusztán csak meg kell hallania, amire a próféta szólítja: „Kelj fel, légy világosság!” Rajta, engedje mindegyikünk, hogy áthassa és eltöltse ez a világosság! Rajta, vesse bele magát mindenki Jeruzsálemben ebbe a fénybe, az élet világosságába, s kövesse türelmesen a homályos korszakokon keresztül, azon az úton, amely mögött már ott várakozik rá! Rajta, Jeruzsálem, terítsd szét legalább néhány kicsiny sugarát ennek a fénynek, hogy világosság gyűljék az emberek életében! És hogy újra a prófétát idézzük: „Íme, ez az a böjt, amely tetszik nekem: oldd le a jogtalan bilincseket, oldozd meg az iga kötelékeit! Bocsásd szabadon az elnyomottakat, és minden igát törj össze! Íme, törd meg az éhezőnek kenyereket, és a bujdosó szegényeket vidd be házádba! Ha mezítelent látsz, takard be, és testvéred elől ne zárkózz el! *Akkor* majd előtör, mint a hajnal, világosságod, és sebed gyorsan beheged; színed előtt halad igazságod, és az Úr dicsősége zárja soraidat” (Iz 58,6sk.).

Kelj fel, légy világosság! Kelj fel, adj embertársadnak egy kevés tekintélyt abból a szent és könyörületes tekintetből, amellyel Isten rád pillant, csak egy egészen keveset, és tedd lehetővé számára, hogy találkozzék Isten dicsőségének egy kicsiny jelével! És *akkor*, Isten kegyelméből, a népek és a királyok újra hozzád fognak sietni, mert azt fogják érezni: „Ez a fény nem a mi világosságunkból való. Ez a fény az Úr arcáról árad!”

A szív tiszta egyszerűsége

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívtunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Idén a szív tiszta egyszerűségének, a magával és másokkal harmóniában élő ember csöndes, benső boldogságának témáját választottuk, amit különösen aktuálisnak tartunk hívők és nem hívők szempontjából egyaránt. A beérkezett, különböző szempontokat felvető, néhol egymással is „vitázó” válaszokat változtatás nélkül közöljük. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

„A szív nyílt egyszerűsége a fontos.” (Egyiptomi hieroglifa)

„Az emberek bűvőhelyeket keresnek maguknak: falun, tengerparton, hegyeken. Te magad is szoktál effélékre vágyva vágyani. Micsoda korlátolt-ság! Hiszen megteheted, amikor csak akarod, hogy önmagadba visszavonulj. Mert az ember sehová nyugodtabban, zavartalanabban vissza nem vonulhat, mint saját lelkébe, különösen ha olyan a belső világa, hogy beletekintve azonnal teljes békesség tölti el. A békesség pedig azonos a lélek harmóniájával. Ne vond meg tehát magadtól egyetlen esetben sem ezt a visszavonulást, s újhodj meg lélekedben.” (Marcus Aurelius)

„Boldogok a békességesek, ... a szívükben tiszták, ... a szelídek...” (Evangélium)

„Az elbizakodottakkal szemben az egyszerűség, az alázat és a szelídség jellemzi azokat, akik Istenhez tartoznak.” (Római Szent Kelemen)

„Az igaz békesség jellemzői: az értelem szelídsége, a lélek nyugalma, a szív egyszerűsége.” (Szent Bernát)

Az ókori bölcsek és a keresztény egyházatyák is a legfontosabb értékek között említik a szív egyszerűségét. A görög *haplotész* és a latin *simplicitas* szó nyíltságot, becsületességet, tisztaságot, hűséget és igazságosságot is jelent. Keresztény értelmezésben a szív egyszerűsége az istenszeretetre utal, ahogy Ágoston írja: „Te vagy Krisztus, jó pásztorom, drága bölcsességem, tiszta egyszerűségem, békességes egyetértésem.” Az évszázadok során többféle jelentésváltozáson ment át a kifejezés — gondoljunk Szent Ferenc „együgyűség”-ére, a középkori *sancta simplicitasra* —, de végső értelmezésben a szív egyszerűsége mindig a lélek boldogságát és békéjét rejt magában.

Napjaink embere inkább a felszínesebb, könnyen és gyorsan megszerezhető szórakozásokban keresi örömét. A „szív egyszerűségét” nem sokra tartja, többnyire nem is ismeri. Ennek említése inkább értetlenséget, ellenérzést, sőt elutasítást vált ki, mert inkább pejoratív jelentésárnyalatot („korlátolttság”, „ostobaság”, „együgyűség”, unalom) kapcsolnak e kifejezéshez.

Őn mit gondol a szív egyszerűségéről, a magával és másokkal harmóniában élő ember csöndes, benső boldogságáról? Kérjük, mondja el véleményét, személyes vallomását.

A szív egyszerűsége

Irodalomtörténész

Az idén voltam (lettem) hatvanéves, és ez az a dátuma a személyes életnek, amelynek közeledte és múlása óhatatlanul számvetésre készíti az embert. Nem programszerűen, azt tapasztalom, hanem önkéntelenül. Arra figyelek föl mind gyakrabban, hogy lelassulnak a lépéseim, elhallgatok, leeresztem kezemből az éppen olvasott könyvet, s hol borongósan, hol derűsebben el-eltűnődöm. Min? A múlton és az elgondolható jövőn, mi máson? Bizonyos értelemben beszűkülés ez, bizonyos mértékben — ha csak percekre is — kizáródás a világból, érzelmi állapot, amely magyarázni kívánja magát. Egyelőre — vajh' meddig? — tudatos, kontrollált, elvonatkoztatásokra képes.

Múlt és jövő dimenziójában folyik ez a belső monológ a személyes sors és a környezet viszonyának állandó változásáról, ellentéteiről és alkalmi együttállásairól. S amíg a velem és általam történeken tűnődöm, miközben alkat és szerencse viszonyán meditálok a korkörülmények — immár — történelmi terepén és közegében, és mind többet a halálon, azt észlelem, hogy szinte mindig minden néma mondat után meglegedettség önt el. Nem büszkeség és dölyf, van miért szégyenkezni éppen elég, akadnak szép számmal elmulasztott és elrontott dolgok az életben, magán- és közéletiek egyaránt, van okom a bűnbánatra és pironkodásra, mégis a summa, ami talán távlatot ad az eljövendőkre, derűs, kedélyes, biztató. Ez lenne a boldogság?

Kezembe veszem a Czuczor-Fogarasi nagyszótárt, nyelvünk csodaalbumát, szavaink kincses könyvét, a magyar észjárás legszébb foglalatát. A boldogság — olvasom — „a kedély vágyainak teljesedéséből, s folytonos tartásából származó nyugodt meglegedettség”. Szép mondat, igaz mondat, nem szenteskedik, nem érzeleg. Csak éppen arról nem beszél, hogy mifélek is „a kedély vágyai”, honnan származnak, uralni tudjuk-e őket, azaz hiányzik az a kettős tér, amelyben az életünk zajlik: a természeti és emberi, valamint a spirituális közeg, a teremtettség állapota — azaz a világ és a Gondviselés. És ugyanez a minősítés lehet érvényes a „boldog” jelző meghatározására is: „A szerencse javaival bő mértékben megáldott, s ennél fogva meglegedett.” És nézzünk még egy szót a szótárból, a Szentírás szép szavát az „egyszerűséget”: egyszerű az, „ami nincs sok és különféle részekből összeállítva”. A 19. század racionalitásának mondata ez is. Szabatos és veretes, csak éppen semmi köze azokhoz a szavakhoz, amelyekből az evangéliumok felépültek.

„A szív egyszerűsége mindig a lélek boldogságát és békéjét rejt magában” — ez most az adventi-karácsonyi textus. A vigiliás feladat. Erről nem lehet — nem tudok, mondom szerényebben —

beszélni, mint programról, mint megtervezhető valóságról. A szív egyszerűsége éppoly ajándéka a Gondviselésnek, amiként az igazi boldogság sem a földi tereken értelmezhető. Az ember legfeljebb tudhat róla, bízhat abban, hogy találkozik vele, hogy megérinti valaha és valamikor. A világ nem az egyszerűség jegyében működik, amit boldogságnak állít, az hazugság, önfelszámolás, puszta fogyasztás. Mégsem léphetünk ki a világból, nem vagyunk szentek, akik aggály nélkül (vagy ki tudja, miféle benső drámák közepette) vissza tudtak húzódni a önnön szívükbe, hogy így sugároz-hassák azt, ami oly fájoan idegen ettől a világtól. Amit az ember tehet — amit én tehetek, legyünk csak szerények — az az, hogy a világ kínálta lehetőségek és a létezés kínálta értékek között rendet próbál (próbáljak) rakni. A szívében, a szívemben. Mert ha örülni tudunk egy megértő házastársi tekintetnek, egy előttünk termőre forduló fának, a fűben a kutyával játszadozó unokáknak, egy-egy jól sikerült mondatnak, ha éppen íróféle emberek volnánk, az ünnepi elcsöndesedésnek, ha tehát biztosak vagyunk abban, hogy a létezést nem hagyta magára az, aki megteremtette, akkor talán már nincs is szükség arra a szóra, hogy boldogság.

Az egyszerűségről, more geometrico (Spinoza)

ASZALÓS JÁNOS

Matematikus

A pont a legegyszerűbb, s ugyanakkor a legszemélyesebb geometriai alakzat. Díshelye a szellemi valóságok között lehetne, mert láthatatlan, kiterjedése sincs („dimenziója” zérus) — helye azonban pontosan definiált, „alkotó és szervező ereje” pedig — amint látni fogjuk — nélkülözhetetlen. Egy (nulla dimenziós) pont például képes arra, hogy egységet teremtsen a körülötte, egy adott (két dimenziós) síkban szerkesztett kör végtelen sok pontja között. A kör ugyan — a szokásos meghatározása szerint — nem tartalmazza a középpontját: ez oly „egyszerű és szerény”, hogy észre sem lehet venni. Jelenlétét csak a kör létezése alapján lehet biztosra venni. Ha azonban ezt a középpontot egyfajta varázslattal megsemmisítjük, a kör is szétporlad. Általában, s paradox módon az alacsonyabb dimenzióval rendelkező alakzatok játsszák a főszerepet a magasabb dimenziójú alakzatok meghatározásában: például egy egyenest két pontja, a piramist pedig öt csúcspontja már tökéletesen meghatározza. S vegyük észre: szükségképpen az egyszerűségük révén.

Itt az idő, hogy bocsánatot kérjek Spinozától, hiszen nála a geometriai szigor és módszer lényeges alkotó eleme a filozófiai gondolkodásának — míg ebben az írásban a pont, a sík, a dimenzió stb. csupán analógia, melynek segítségével — reményünk szerint — könnyebbé válik az emberi személyiség egyszerűségének elemzése.

A geometriai utalások alkalmasak az emberi személy egyszerűségének „bemérésére”. Bennünk természetesen nem geometriai pontok, síkok, terek metszik vagy kerülnek el egymást, de ez az analógia folytatható, sőt kiteljesíthető. A geometriai analógia folytatásaként az emberi személyiség egyszerűségét „pontként” képzeljük el, mely egy sokdimenziós (már nem geometriai) „tér” alakzatainak metszéspontjában áll. A legalapvetőbb a teremtett, illetve teremtetlen polaritás által meghatározott dimenzió (más néven tér, sík, vagy réteg). A teremtett (al)dimenzió az ember esetében tovább bontható a testi, illetve szellemi, a fizikai-biológiai-pszichológiai, az egyéni, illetve közösségi és még sok más (al-al...)dimenzióra.

Ezek a terek az ember sokdimenziós terében egyetlen közös pontot keresnek; ha megtalálják, akkor ott kifejlődhet egy döntő szerepet játszó kristályosodási pont, melyet a személyiség „saját pontjának” nevezünk. (Ezt az elnevezést az indokolja, hogy egyrészt — a geometriai ponthoz hasonlóan — láthatatlan, azaz megfogalmazhatatlan, titokzatos. Ki tudná például meghatározni Teréz anyja egyszerűségének titkát? Másrészt ez a pont minden emberben különböző helyen — más-más dimenzióban — és eltérő milyenségben valósul meg, mint ahogy az arcuk is különbözik.) Ha helyet adunk ennek a pontnak, akkor az „megtestesül” bennünk abban az értelemben, hogy valamiképp tapasztalhatóvá válik mások számára is, bár nem közvetlenül, hanem a személyiség „alkotórészeinek” rendezettsége és harmóniája (belső ragyogása) — vagy éppen rendezetlensége, kaotikus mivolta által. Az első, optimális esetben, minél több, önmagában már egységbe rendezett és értékekkel telített dimenzió találkozik harmonikusan az egyetlen sajátpontban, annál magasabb szintű egységet formál ez a pontszerű egyszerűség. Ennek „integráló ereje” nemcsak az illető személy életvitelét teszi átláthatóvá, testi-lelki-szellemi értékekben egyre gazdagabbá, nemcsak belső világát teszi egyre derűsebbé, hanem környezetét is ilyen irányban képes kényszer és szavak nélkül is befolyásolni. (Egy ilyen pont Archimédesz álmát valósíthatja meg: segítségével ki lehet fordítani sarkaiból a világot.)

Most az emberi személyiség egyszerűségének néhány (és sajnos korántsem minden) fontos ismérére igyekszünk közelebről rápillantani. Először a közbeszédben előforduló néhány rokon jelentésű kifejezéssel (majdnem-szinonimával) foglalkozunk néhány mondat erejéig, majd — két szinonimát kibontva — az egy-ügyűség és a tisztaszívűség fogalmait járjuk körül. Majd a

szabadság, a pszichológiai értelemben vett reflexió és az egyszerűség összefüggéseire, illetve esetleges konfliktusaira hívjuk fel a figyelmet. Írásunkat két rövid, személyes vallomással zárjuk.

A szinonimák. Az egyszerűség, a békés lelkület, az őszinte jellem, a szelídség, a teljes kiengesztelődés, egy-ügyűség, a tiszta szív társfogalmak. Az utóbbiak szükséges feltételei az elsőnek; ám ez elengedhetetlen feltételt képez a többiek számára.

Az egy-ügyű egyszerűség. Az egyszerű ember egy-ügyű, de nem együgyű. E földi életünkben a kialakuló-félben lévő, vagy már kialakult sajátpontunk egy kizárólagos ügy (cél, feladat) cím-kéjével van ellátva — ám az egyszerűség „rangja” ebben a pontban található dimenziók számosságán és azok értékén múlik.

Boldogok a tisztaszívűek. Hol a test akarja legázolni a lelket, hol fordítva (Róm 7,14–15, 21–23, illetve Fil 4,4–9). Ugyanilyen meghasonlás érvényesülhet a tudatos és a tudatküszöb alá préselt törekvéseink között; a tényleges állapotunk és fantáziánk alkotta világ között; az individuális és közösségi létünk között; pillanatnyi helyzetünk és mozgásirányunk között — s szinte vég nélkül folytathatnánk ezt a sort. Belső útjaink gyakran bejárhatatlanok, zsákutcákkal teli labirintusokba vezetnek. A szív tisztaságának ezekkel szemben ez a lényege: átlátszó, sőt láthatatlan, mert — belülről kifele tekintve — nem önmaga tükörképét, hanem — önmagán keresztül — az egész világot akarja látni, úgy, ahogy az a saját helyzete és törvényei szerint — előítéletektől és hátsó szándékoktól megtisztítva — létezik (a tiszta szem példázata!). Kívülről nézve a tisztaszívű ember „kiszámítható”: lelki-szellemi útjai egyenesek, beláthatóak, távol áll tőle minden kétszínűség, hazudozás, „megjátszás”, leplezett vagy a tudatküszöböt el sem érő rosszindulat, irigység, birtoklás- és uralomvágy stb. Jézus egyedül ezekről mondja, hogy „meglátják az Istent”. A tisztaszívű embernek a személyes kapcsolatok terében egyik legkiválóbb teljesítménye és legfontosabb törekvése a kiengesztelődés. Nincs szív tisztaság mindent elfeledő megbocsátás, bocsánatkérés és megbékélés nélkül.

Most fordítsuk a szót a tisztaszívűek sajátos egyszerűségére. Annak a „szívnek” az egyszerűségéről beszélünk, mely a biblikus szóhasználat szerint az emberi személyiség központja — tehát nem pusztán a gondolkodás, az érzelmi és a biológiai élet, az emberi kapcsolatok egyszerűségének összességét egyesíti. Jó ugyan, ha ezekben az „aldimenziókban” is egyfajta rend kristályosodik ki, de a szív, a természetes rendben legmagasabb rangú — és szintén meghatározhatatlan — emberi dimenzió képes egyedül arra, hogy ezt a sokaságot egységbe csomózza.

Szabadság és egyszerűség. Az egyszerűség üres az ember sokrétű képességeinek működése nélkül. A ténylegesen integrált és működő dimenziók (képességek) számát a sajátpont „szabadsági fokának” nevezzük. A sajátpont értékét azonban nemcsak szabadsági

foka, hanem az integrált dimenziók szintje, rendezett gazdagsága, működési és alkalmazkodási képessége határozza meg.

A szabadsági foktól azonban meg kell különböztetnünk a szabadság önálló dimenzióját. A szabadság egyike a legmagasabb szintű képességeinknek; feladata, hogy a dimenzióinknak esetleg széttartó íveit egy élet munkája által egyetlen pontba vezesse. Erre gyakran nincs szabály, nincs törvény — ám léteznek az évezredek során kidolgozott, és számunkra főként a Bibliában összegyűjtött tapasztalat. Isten akarata itt arról szól, hogy részben ezekből merítve, részben saját alkotó szabadságunkra támaszkodva magunk keressük meg az irányokat, mérlegeljük a választási lehetőségek kockázatait, döntünk, és — ha nem merülnek fel súlyos akadályok — tartunk ki döntéseink mellett a tévedés ismétlődő kockázatával is. Az egyszerűség ára tehát az állandó küzdelem a szabadság erőterében, s nem csöndes elhúzódasás az élet sűrűjéből. Nem szolgál, vak engedelmesség. Nem is pusztán normakövetés, hanem néha bátorságot, sőt merészséget követelő, kockázatot vállaló lelkiismereti döntés feladata.

Reflexió és egyszerűség. A reflexió képessége — az én-központ kialakításában — az emberi szellem egyik legnemesebb privilégiuma, ugyanakkor bonyolult útvesztők építészé is. Ha egy egyenest egy pontjában elmetszek és az egyik félegyenest „ráhajtom” (re-flektálok) a másikra — ebből nem származik két egymást fedő félegyenes. S ugyanígy, ha egy pontot „pontosan” egy másik pontra helyezek, nem kapok egy „emeletes” pontot. Az emberi reflexió azonban itt kibújik a geometria szabályai alól: akár többemeletes „én” építésére is csábít. Nemcsak a kívülálló másik ember, hanem a bábeli tornyomban helyét kereső „én”-em sem tudja már, hányadik emeletén tartózkodik éppen. Más nyelven dadognak a saját emeletükön kavargó gondolataim, más nyelven egy másik emeleten dörömbölő vágyaim. Meg sem hallják egymást: az átjárás el van torlaszolva. Ezzel szemben az egyszintű (egyszerű) „én”-em helye megtalálható, vágyaim erővonalai egy irányba terelik gondolataim és érzéseim sodrát, személyiségem belső lakásának ajtaja bárki számára nyitott, tiszta ablakai körpanorámát biztosítanak a — jóval és rosszal tömött — külső világra. Benne egyetlen szentély található, az Istené. Az egyszerű ember — ön-maga számára is láthatatlan — sajátpontja ugyanis egybeesik a szeretetének gyújtópontjával. Egyéniségünk egyetlen kristályos szerkezetű alakul: ez a végleges individualitásunk összetéveszthetetlen márkajele. Ennek lényege, központja (a kiterjedés nélküli pont feladata): másokért-lenni — mert ez a teremtetlen és a teremtetten (isteni és emberi) szeretet közös lényege.

Két személyes vallomás. Az első: földi életemben elérhető egyszerűségemnek ismertetőjele az, hogy csak törekedni tudok rá. (Valószínűleg más is így van vele.) Nem várom, hogy birtokoljam, ám remélem, hogy az fog birtokolni engem. Vagy inkább:

„az” helyett „Ő”. — A második: a teljesen egyszerű ember imájának „nyelve” a szó, érzelem és gondolat nélküli várakozás csendje. Időtartama nincs, mert pontszerű. Ám ez a csend szigorú úr: behajtja rajtam — lehet, hogy évek múlva —, amit ebben a szótlan mozdulatlanságban sugallt.

Isten egyszerűségéről beszélni csak a legnagyobb teológusoknak vagy misztikusoknak szabad. Tőlük ellesve azonban megkísérelünk egyfajta összegzést: azt állítjuk, hogy a „természetes ember” (van ilyen?) számára elérhető egyszerűség-modellek mindegyike a Szentháromság képét tükrözi. A kegyelem állapotában lévő személy egyszerűségét pedig csak még töredékesebben tudjuk megfogalmazni: ez nemcsak tükörkép, nemcsak lenyomat, hanem jelenlét. Sőt, nemcsak jelenlét, hanem minden különbséget felszívó, ám ugyanakkor mégis meghagyó egymásban-lét (*perichorezis*) megközelítése (még itt) vagy megvalósulása (már ott).

A békességszerzők boldogsága

BÁBEL BALÁZS

Érsek

Minden évben nagy egyetértéssel olvasom Nagy Szent Gergely szentbeszédét a papi zsolozsmában, amelyben ezt írja: „amikor még a monostorban éltem, meg tudtam tenni, hogy felesleges dolgot ne beszéljek, és lelkemet szinte állandóan imádságos összeszedettségben tartsam. Azóta azonban, hogy vállamra vettem és szívügyemmé tettem a lelkipásztorság terhét, nem tudok tartósan összeszedett lenni, mert sok mindennel kell foglalkoznom. Kénytelen vagyok hol az egyházak, hol a monostorok ügyeiről tanácskozni, nem ritkán egyesek életmódjával, cselekedeteivel foglalkozni; hol pedig a polgárok bizonyos ügyeivel törődni, majd a rám bízott rontó barbárok támadásai miatt szorongani, vagy a rám bízott nyáját a leselkedő farkasoktól féltetni. Egyszer kénytelen vagyok vállalni a gondoskodást arról, hogy ne hiányozzanak a létszükségletek a regula szent fegyelme alatt álló szerzeteseknek, másszor meg éppen egyes rablókat kell türelmesen elviselnem, vagy szembeállnom velük, lehetőleg a szeretet sérelme nélkül.

Hát ennyiféle és ily komoly gond tépi darabokra a lelkemet. Ugyan mikor van módom elmélyülni, hogy egész lényemet beleadhassam a szentbeszédbe, és ne lanyhuljak el az igehirdetés szolgálatában.”

Nagyon találónak érzem a saját életemre is e sorokat, mert ha egy szerzetben magam is valami kertészkedő testvér lennék, a szív egyszerűségére és „együgyűség”-ére is könnyebben szert tudnék tenni. A püspöki szolgálatomhoz inkább a békességszer-

zés áll közel, ami mind a magam, mind a környezetem számára a rend nyugalmát igyekszik biztosítani. A papi kongregációban, amikor XVI. Benedek pápánk még Ratzinger bíborosként találkozott velünk, feltettem a kérdést: Más püspökök is úgy vannak-e, hogy hozzájuk panaszkodni, vádaskodni és pénzért mennek elsősorban? A közös hallgatás megerősítést jelentett számomra. Ezért nekem a szív tiszta egyszerűsége elsősorban a békéért való fáradozást jelenti. A Hegyi Beszéd eredeti szövegében is a szó szerinti fordítás nem a békességes természetű embernek ígéri a boldogságot, hogy őt Isten Fiainak fogják nevezni, hanem a békesség munkálóját, a békesség szerzőjét dicséri. Az eredeti görög szöveg „ejrénoponoj” szava ezt jelenti. A mögöttünk hagyott kor ezt a gondolatot is kilúgozta, mert az úgynevezett békeharc pusztán politikai célokat szolgált. Valójában a legbiblikusabb gondolat a békét, mint Isten ajándékát várni és azért fáradozni. Jézus hallgatósága körében üdvözlő formulaként szerepelt a „béke veled” és a „békesség veletek” kifejezés. A szent várost, Jeruzsálemet a békesség városának nevezték el. Üdvösségtörténeti fájdalom, hogy ez a város mindig harcok színtere volt. Szentföldi utam alkalmával, még a 80-as években idegenvezetőnk Betlehemről állította, hogy az a béke szigete, és ott nem szoktak harcok lenni, de mint tudjuk, az utóbbi időkben maguk a keresztények szenvedték el az agressziót Betlehem városában.

Az Ószövetség embere először mint földi boldogságot fogta fel, később mint lelki jót, égből jövő ajándékként várta a békét. Erről szóltak a prófétai jóvendölések, a boldog messiási korról, a béke fejedelmének eljöttéről. Jézus ennek ismeretében hirdette meg: „Boldogok a békességszerzők, mert Isten fiainak hívják majd őket” (Mt 5,9). Az „Isten fiai” kifejezés az Ószövetségben is szerepelt már, nem korlátozódott a leszármazottakra, hanem utánzót is jelentett. A héber liturgia a „béketeremtőt” szereti Isten szinonímiájaként használni, és a mindent átfogó egyoldalú jószágot, amely még az Isten ellenségére is kiárad, gyakran mint Isten példás tulajdonságát hangsúlyozza. Ezért mindkét tevékenységet gyakorta az Isten-gyermekséggel együtt emeli magasra, annál is inkább, mert mindkét cselekvési mód hatásában az Istentől akart „Shalom” helyreállítását célozza, ahogy ezt Pinchas E. Lapide zsidó szentírás-tudós is megállapította.

Az Újszövetségi kinyilatkoztatás fényében ezek után magától értetődő, hogy a békességszerzés Krisztushoz való hasonlóságot is jelent. Ezt az egyházatyák közül Aranyszájú Szent János is észrevette már, szerinte „a békességszerzők azért neveztetnek Isten fiainak, mert hasonlítanak Krisztushoz, az emberiség Istennel való kibékítőjéhez, aki békét hozott a világra”.

Jézus az utolsó vacsorán nagy ígéretként az ő békéjét hagyta ránk, amelyet megkülönböztetett a világ békéjétől. A világ békéje a fegyverek egyensúlyán nyugszik, s ahogy a rómaiak mond-

ták: „ha békét akarsz, készülj a háborúra” — gyakorolják ma is ezt a szentenciát. A világ azóta sem tanult semmit, hiába a pápai felszólítások, hiába a püspökkari megnyilatkozások (nagy lelki elégtétellel nyugtázom, hogy az iraki háború kitörése előtt mi magunk is felszólítottuk a magyar kormányt, hogy ne vegyünk részt a háborúban).

A béke körkörös hatású, s ahogy Szent Ágoston mondta, a béke a rend nyugalma. Ki kell engesztelődnünk Istennel, önmagunkkal és embertársainkkal. A békét megvalósítani saját környezetünkben is csak olyanok tudják, akik ezt a hármas kapcsolatot rendezik, mert az igazi béke a szív egyszerűségében van, a lelkiismeret tisztaságában rejlik. Falu Tamás egyik versében írja: „legmérgeesebb darázs a lelkiismeret-furdalás”. Tiszta és nyugodt lelkiismerettel lehet igazában a békéért munkálkodni.

A békességszerzés legáltalánosabb területe számomra a beszéd megfegyverzése. Jakab apostol szerint a fegyvelmetlen nyelv olyan, „mint a tűz, gonoszsággal telt világ” (Jak 3,6), kijátssza egymás ellen az embereket, és vizályt szít. Egyházközseinkben a gyakran meglévő pártoskodásnak, a papság soraiban tapasztalható egymás iránti bizalmatlanságnak ez az oka. Az ön-fegyvelmezés békességszerző cselekedet, még inkább azzá válik, ha mások kibékítésén fáradozik; igazságossággal, az összes békés megoldás keresésével, a konfliktusok mítosztalanításával. Erre olykor a békességszerző ember élete megy rá. A békét hozó és békét hagyó Jézus az erőszak áldozata lett.

Karácsony közeledtén s Újév kezdetén békességet is kívánunk egymásnak. Legyen mindannyiunk számára a béke Jézus ajándéka és az újesztendő feladata.

Belső béke – belső párbeszéd

BODNÁR GYÖRGY

Irodalomtörténész

Gondolkodástörténetében az ember a végső kérdések számára külön műfajokat teremtett, miközben a világ anyagi és társadalmi jelenségeinek megértéséhez önelvű rendszerekre bízta magát — tudva, hogy ezek csak önmagukban érvényesek, s legfeljebb adekvát részmodelleket állítanak a mindenséggel szemben. A két véglet bénultsága és önteltsége között a feloldás talán a felismerés, hogy végtelen párbeszédbe születünk bele, s lehetőségünk a visszakérdezés, az új kérdésfelvetés és az új válaszkérés. Így persze az irodalomtörténész is találkozik végső kérdésekkel, de érvényességre törekedve jól teszi, ha tárgyai elemzéseiben keresi a válaszokat. A lélek és a szív benső békéjének kiküzdése avagy meg-

őrzése persze az ő végső célja is, de ennek szolgálatában vállalnia kell a középkori katedrális-építők erkölcsét, akik eszményeiket jó mestermunkákban követték és testesítették meg. A lélek és a szív benső békéje megannyi szépirodalmi alkotás tárgya, s jó lenne, ha most is ezek értelmezésére bízhatnánk magunkat. Mert e béke elérése vagy megőrzése is életszerű jelenség, mint a vers, a regény és a dráma, míg megfogalmazása fogalmi párlat. De az irodalomtörténésznek is lehet lírája vagy vallomása, amely közvetlenül szólatatja meg személyiségét, s fogalmazza meg világképét, gondolatainak és érzelmeinek belső csatáját. Közvetítője azonban ugyanúgy az írás, mint a szépirodalom műfajaiban, amely magában foglalja indítékát is. Tágítsuk ki az írás indítékának lehetőségeit. Igazuk lehet azoknak a naplóíróknak vagy vallomástevőknek is, akik önmaguknak jegyzik fel lelki sztenogramjukat, hiszen az ő céljuk ugyancsak a gondolat átmentése szavakba, s a szó maga az írás. Az írás indítéka azonban legtöbbször a másik emberre gyakorolt hatás, bekapcsolása a vallomástevő párbeszédébe. Végső esetben ez nyilvános gyónás is lehet, azaz a teljes feltárulkozás, a bűnök, a hitványságok bevallása. Vajon talál-e a vallomástevő olyan közösséget vagy közönséget, amellyel ugyanúgy akar szembesülni, mint önmagával. Ha nem érzi világát ilyen ideálisnak, akkor bizonyára fel lép benne a kétely vagy a gátlás, s írása indítékában keveredni fog a más létformájú gondolatok kifejezése és leplezése. Valószínű tehát, hogy visszatér önmagához, s belső vitájára bízva műfaji kételyeit is.

Mínderre én most nem törekszem tudatosan, de nem is ígérem a vallomástevő írás ambivalenciájának teljes feloldását. Ha felkéréséhez a *Vigilia* nem mellékel gondolatébresztő idézeteket, a vallomástevő irodalomtörténész akkor is elérkezik a sztoicizmushoz és az Újszövetséghez, hiszen természetes közege a felhalmozott válaszok elemzése és továbbgondolása. A szubjektív önvizsgálat is hamar felismeri, hogy a belső béke keresésében és megőrzésében az egyénnek önmagába kell visszavonulnia. Hogy aztán ott poklot vagy mennyországot talál, az a sztoicizmus szerint is különböző erények függvénye. Az Újszövetség ezeket az erényeket az istenhitben foglalja össze, de az egyént a keresztény hit sem teszi passzív befogadóvá. „Én Atyámban vagyok — olvashatjuk János evangéliumában —, ti pedig énbennem és én tibennetek.” S nem véletlen, hogy Pál apostol ezt a kölcsönös viszonyt a keresés folyamatában képzei el: „Ő telepítette le az egy őstől származó emberi nemet az egész föld színén, s megszabta itt lakásuk pontos idejét és határát. S mindezt azért, hogy keressék Istent, hátha rátalálnak, míg utána tapogatóznak, hiszen nincs messze egyiküinktől sem. Benne élünk, mozgunk és vagyunk...” (ApCsel 17,26–28).

Az én nemzedékem számára — amely az egyetemem 1947-ben, a felnőtt életet pedig 1952-ben kezdte el — a kereső belső békét nem az alapeszmény megingása, hanem a történelmi bűnösség tudata bontotta meg. Aki szereplője is volt a korszak tragédiájá-

nak, hiába cselekedett jót embertársaival önkörein belül, a történelem betört egyéni életébe, s bűnössé tette, miközben a politika korszakos döntéseiből kizárta. Ezt a számvetést én személy szerint már elkezdtem, amikor Eötvös Collegista társam, Fodor András felkért, hogy naplója rám vonatkozó feljegyzéseit kommentáljam. Befejezni azonban csak egy nagy önéletrajzi vallomástételben tudnám, amely áttörne minden gátlást és tudat alatti önfelmentést. Vajon maradt-e erre valamennyi a nekem kimért életidőből?

Mert az én benső békém másik elleneje nem történelmi, hanem metafizikai: a halál. Bizonyára életkorommal függ ez össze — hetvennyolc éves vagyok —, amint az elvesztett harmóniát is mindig a boldog gyermekkorban találtam meg, amikor a magam benső béke-keresését az idő dimenziójában igyekeztem elhelyezni. Különös módon nem érzelmileg, hanem csupán ésszel tudom feloldani az életnek ezt az abszurdumát. Belső vitám régi tárgya, hogy vajon az emberi létezésben az ellentmondás vagy a harmónia az alapforma. Hiszen az emberi létezés ontológiai megkülönböztető jegye a végesség, a születés és a halál, az öröm és a fájdalom, s a fenn és a lenn iherens viszonya. Ebben a gondolatmenetben a véges ember fölötti erő hite ugyanúgy elkerülhetetlen, mint a személyes elmúlás tragédiája a végtelen világ rendjével szemben. S mivel senki sem tudja, milyen lesz az elmúlás e végső pillanata, az ember az élet nyelvére fordítja le a halált is. Kosztolányi Dezső Édes Annája, a létmagánytól elnyomorított cseléd lány gyilkos tette után kinyitja az ablakot, hogy ne legyen egyedül. S Krúdy Gyula Szindbádja — végigjárva az élet bugyrait — a kiürült életélvezetekhez és szerelemhez érkezik, amelyben már nincs meg a magányos ember feloldódása a másik emberben, a társban, az asszonyban. S utolsó történetében Szindbádtól úgy kell búcsúnunk, hogy az élő halottak között látjuk az örültek házában, s nem tudjuk, megtalálja-e a végső kiutat, az Istent.

Nem feloldónak érzem, hanem az ellentmondás nélküli létezés mitologikus emlékeként tudom értelmezni a „szív egyszerűségét”, a lelki „szegénység” boldogságát is. Azt tapasztalom, hogy az igazi értelem nem lehet gőgös, hiszen a végtelennel szemben éppen a korlátoltság tesz önelégültté, s a szív szelídsége az ember egyediségének a jogforrása abban a világban, amely egyszeri és megismételhetetlen mikrokozmoszokból épül fel. De ez folytonos kölcsönhatás, s nem állapot és még kevésbé célelvű végpont. A történelmi gondolkodás őriz egy paradicsomi aranykor-émléket, amelyben az ember az egész világ részeként boldog öntudatlanságban létezett, s az ő „eredendő bűne” a kiszakadás, a tudatos visszatekintés egyén voltára, egyszerre tudás és az egyetemes harmónia elvesztésének tragikus átélése. Ennek az embernek a lehetősége folytonos küzdelem az új harmóniáért az „ős-egység” és a tudás között. A történelmi tudat mitológiáinak, egyetemesnek tekint bizonyos régi korokat. A mítosztudomány a

mítosz és a logosz egységét feltételezi, s úgy véli, hogy az embernek a mítoszsal való kapcsolata őspárbeszéd a transzcendenssel és saját magával, s így azt aligha minősíthetjük irracionálisnak és régi mesék illusztrációjának. Ha a mítosz örökérvényű, s a leírhatatlanról és a megfoghatatlanról való világtapasztalat, akkor az ember számára nem csupán művelődéstörténeti tudnivaló, hanem világgépformáló válaszkeresés is. A mítoszok értelme: elmondani a mindenkori emberről azt, ami miatt egyedi, de általános, s amiért mindig visszavágyódik az Istennel megélt ősegyiségbe. Kosztolányi Dezső voltaképpen ebbe a gondolatmenetbe kapcsolódik be: *„A kezdet és a vég csomóit sohasem oldották fel az emberek. Voltak azonban korok, melyek a két pont között a földi élet harmóniájában megfeledeztek önmagukról (...). A huszadik század nagyon misztikus. Miért? Mert boldogtalan. A miszticizmus (...) az emberi ész kétségbeeséséből folyó cselekedet (...). Attól az idegen világtól, amelyet nem érhet meg, önmagába fut vissza, a rejtély elől a rejtélybe (...)”* Más szóval: mit tehet az ember mítosztalan korokban? Folytonosan küzd a feloldhatatlan ellentmondással.

Hogy az új kor, s benne a mi időnk nem mítoszi, az még kérdésként sem merül fel a mai közgondolkodásban. De a „jelenségek”, melyeket Kosztolányi emleget, eloszlatnák nyugtalanságunkat legalább életünk két végpontja között. De boldogtalanak vagyunk, sőt szorongunk és félünk az evilági tereken is, mert korunk tele van embertársakat szembeállító gyűlölettel és félelemmel. Ez a mi benső világunk aktuális kérdése. Visszavonulhatnunk-e az eltorzult és erkölcs nélküliként sivárrá vált külső életből — nem a rejtélyből a rejtélybe, hanem — az isteni benső békébe, amely egymásba old küzdelmet és harmóniát? S lehet-e határ a személyes benső és a külső világ között? A pénz-hajszából kimaradhatok — különösen, ha más az értékrendem és tehetségem sincs a pénzcsináláshoz. De lehet-e menedék a benső béke a nyomor ellen, amely lezülleszti a lelket is, vagy hozzászoktat az erkölcstelen tehetetlenséghez, ha egyelőre az aluljárókban találkozom vele? S a gyűlölettel és a fenyegetéssel szembeállíthatom az önmagában is kételkedő válaszkeresést az élet és a világ titkaira. De békés sziget maradhat-e a lélek, amikor körülötte életet fenyegetnek eszmék, és a történelem már személyes élménnyé tette, hogyan szülik meg a fenyegetések és a félelmek a pusztítást és a pusztulást? S ha egyidejűleg tudom, hogy mindez nem az irracionális gonosz műve, hanem az emberé? A benső béke e gondolatmenet végén megint csak nem lehet más, mint a küzdelmes harmónia. Ami Babits Mihály lelki történetének, filozófiájának, költészetének és epikájának is leggyötrelemesebb és legszárnyalóbb mozgatója, az emberi kettősség problémája: *„Az egyből kettő sose lesz: magános méhe meddő.”*

A szív tiszta egyszerűsége

„Minden féltve őrzött dolognál jobban óvd szívedet,
mert onnan indul ki az élet!” (Péld 4,23)

Református püspök

Ma, amikor az egyre bizonytalanabb ember egyre határozottabb álarc mögé bújik — hogy le ne lepleződjének félelmei, bizonytalanságai; ma, amikor már munkahelyünkön elvárás a magabiztos fellépés, amikor tanítják, hogyan kell érvényesülni, határozottan eladni magunkat, jónak feltüntetni a silány árut; ma, amikor látjuk: talán még sosem volt ennyire igaz, hogy nem elég jónak lenni, de annak is kell látszani, sőt nem is kell jónak lenni, de mindenképpen annak kell látszani, bármi áron; amikor haladni, érvényesülni kell az iskolában, a felvételiért, munkahelyért folyó embertelen harcban — ma hogyan érvényesülhet a szelidségre, egyszerűségre intő szó? Hogyan érvényesülhet a szelíd, egyszerű szavakkal az élet legbonyolultabb kérdéseire is válaszolni tudó, sohasem alakoskodó Jézus szava, Jézusé, aki ráadásul — eltérően a mai szokásoktól — még csak nem is próbál erőszakosan betörni a világunkba, az embervilágba és a mi kis egyéni világunkba, csak halk és szelíd hangján, egyszerű szavakkal int, hív, bátorít, biztat bennünket fáradhatatlanul. Ilyen körülmények között létfeltétel számunkra, hogy megtanuljunk egy kicsit egyszerűbbek, egy kicsit őszintébbek lenni, ha emberek akarunk maradni ebben az embertelenedő, lélekörlő, kapcsolatokat üzlet és hasznon miatt szétzúzó korban. Létfeltétel, hogy el tudjunk egy kicsit vonulni, hogy magunkba tudjunk nézni, el tudjunk csendesedni, mert az Isten nem fogja és nem akarja az üvöltöző világot túlkiabálni — ő vár, hogy odaforduljunk hozzá, hogy azért halljuk meg a szavát, mert hallani akarjuk, mert figyelünk rá, mert fontosnak tartjuk.

A világ megváltása — nagyobb esemény nem történt a teremtés óta, mégis milyen egyszerű, sallangmentes, ahogyan erről az evangéliumok beszámolnak. Az emberek között megjelent maga az Isten — egy kiszolgáltatott, segítségre szoruló újszülött csecsemőként, és reflektorfények, ünneplések, nagyizolás nélkül végigélte a maga vállalta ember-életét úgy, olyan tisztán és olyan emberségesen, ahogy embernek sem előtte, sem utána nem sikerült és nem is sikerülhet.

Boldogok a szelídek? A sírók? A türelmesek és terheket hordozók? Nem hogy a gyakorlatban, de legtöbbször már elméletben sem vallja ezt igaznak a 21. század embere. Talán ezért nem tud ünnepelni sem. És ezért fogy olyan mértékben a sok de-

presszió elleni gyógyszer a gyógyszertárakban, ezért terjed szinte megállíthatatlanul a kábítószer az életüknek értelmet nem találó fiatalok között, ezért általános és megszokott a fásultság és a közöny. Mert nem tudunk, vagy nem merünk sírni. Nem akarunk túrni, és rettegünk a szenvedéstől. Cser László, magyar szerzetes írja *Jelenvalók és örökkévalók* című könyvében: „Az élet szenvedés árán születik, de nézd meg, milyen boldog az anya, kinek gyermeke születik.” Igaz: sem a sírás, sem a tűrés, sem a szenvedés nem tesz jobbá — ha nincs értelme, nincs célja, ahogy az anya szenvedéséé a gyermek születése. Ahogy az Istenre hagyatkozóké a tiszta lelkiismeret és a lélek békessége, aminél nagyobb kincs ember számára nem adható.

Karácsony közeledtével két közhelyszerű megállapítás hangzik el igen gyakran. Az egyik, hogy az igazi, értékes ajándék az, ami szívből jön, saját kezűleg készített, egyszerű, de az ajándékozó figyelmességét, szeretetét, ráfordított idejét és energiáját tükrözi számunkra. A másik megállapítás, hogy december végére az ország eladósodik a szupermarketekben. Mert az előbbire ma legyinteni illik, mondván: naivitás. Mert mégsem hisszük, vagy nem merjük hinni, hogy kezünk munkája, gondoskodásunk, ötletünk — érték. Mert mindenre, ami nem hoz hasznot, ami nem a dörzsöltségről, az érvényesülésről, a másik kihasználásáról szól, hamar ráragasztjuk a címkét: naiv, nem a földön járó magatartás. Pedig valaki egyszer a földön járt szegényes, kopott ruhákban, és ilyeneket mondott: szeressétek egymást! Legyetek szelídek, törődjétek egymással, legyetek őszinték, legyetek jók! Túl egyszerűnek tűnik? Pedig az Ő szájából hiteles és igaz minden szó. És — mert itt járt — a miénkből is igaz lehet. Ha Ő nem járt volna itt, és nem állna készen minden nap, hogy ügyes-bajos dolgaink között rendet teremtsen, ha az első karácsonyon nem vállalja Isten-léte helyett az ember-léte — értünk, akkor nekünk sem lennének karácsonyaink, hétköznapijainkban megállító, csendre intő ünnepeink, nem lenne életünk.

Azt mondják, aki nem tudja egyszerűen elmondani, amit mondani szeretne, az nem is tudja igazán. Sok igaz és szép szó hangzott már el Jézusról, az Isten Fiáról, de az egyik legtöbbet és legmélyebben elmondó az a néhány egyszerű sor, amit egy Krisztust nagyon szerető költő írt:

*Krisztusom,
én leveszem képedet falamról. Torz
hamisításnak érzem vonalait, színeit, sohase
tudlak ilyennek elképzelni, amilyen itt vagy.
Ilyen ragyogó kékszeműnek, ilyen jóllakottan
derűsnek, ilyen kitelt arcúnak, ilyen
enyhe pirosnak, mint a tejbeesett rózsa.
Én sok éjszaka láttalak már, hallgattalak is
számtalanszor, én tudom, hogy te egyszerű*

voltál, szürke, fáradt és hozzánk hasonló.
Álmatlanul csavarogtad a számkivetettek
útját, a nyomor, az éhség siralomvölgyeit
s gyötrő aggodalmaid horizontján már az eget
nyaldosták pusztuló Jeruzsálemed lángjai.
Hangod fájó hullámokat kavart, mikor
a sok beszéd után rekedten újra
szólani kezdél. Megtépett és színehagyott
ruhádon vastagon ült a nagy út pora,
sovány, széltől-naptól cserzett arcodon
bronzvörösre gyúlt a sárgaság s két
parázsló szemedből sisteregve hullottak
borzas szakálladra az Isten könnyei —

(Dsida Jenő: Krisztus)

Az egyszerű szív, az Istenben bízó, rá hagyatkozó lélek nem osto-
ba vagy felelőtlen. Nem arról van szó, hogy nem látja a bajt, a ne-
hézségeket, hogy rózsaszínben lát mindent, mert nem tud vagy
nem akar mást látni, mert fél, hogy nem birkózik meg azzal, amit
talál. Hittel látni — bátorság. Csak a bátrak mernek — látva a kö-
rülöttünk lévő világot — mégis bízni abban, hogy az Isten itt van
mellettünk. Pedig itt van. De a nyilvánvalót észrevenni — ahhoz
bátorság kell, és őszinte, mélyről jövő odafigyelés. Ahogyan a
gyermekhez is, aki kicsi, hogy igazán lássuk, hogy igazán érzékel-
jük, oda kell hajolni. Ez az odahajló mozdulat, ez a legszebb kará-
csonyi gesztus, egymás felé és a mi Urunk felé is. Ez az odahajló
mozdulat, amelyik átjárja ünnepi szokásainkat. Leülünk egymás
mellé a családban, odahajolunk egymáshoz, kívánunk áldott ün-
nepet és ebben az odahajlásban benne van: velünk van az Isten.

Néhány évvel ezelőtt Ancsel Éva így vetette papírra saját hi-
tetlenkedő istenkeresését: „Isten elég sok van. Még sincs, aki nekem
megfelelne, ezért kitaláltam egy újat: ez az isten lejönne a földre, meg-
keresné — nem tartana sokáig — azt a helyet, ahol emberek éppen a
földre borulnak fájdalomkban, vagy akár az égnek fordítják arcukat, és
közéjük feküdné szótlanul...” Nem kell új istent kitalálni, mert az
örökkévaló Isten azt tette karácsonykor, amire az író sósóvárog.
Itt van közöttünk. Szótlanul, s a jelenlétével mégis mindent el-
mondva. A legegyszerűbb és mégis legnagyszerűbb módon. S
ezt tudomásul lehet venni — vagy lehet neki végtelenül örülni.
Csodálatos módon éli át ezt az ember, amikor végre megérkezik
valaki, akit már nagyon várt. Hány szülő tudna erről mesélni,
hány gyermek tudná elmondani, ha nem szégyellné, hány sze-
relmes fiatal tudna erről vallani. Mit jelent, ha végre itt van, akit
vártam. Már nem kell semmit mondania, a fő, hogy itt van.

Ilyen szótlanul, szinte észrevétlenül jött el közénk az, aki el-
hozta nekünk a világosságot, a békességet, a megnyugvást. Eljött
és itt is marad velünk, hogy egyszerű szavaira figyelve a legmé-

lyebb bölcsesség birtokosai lehessünk, a csak Tőle megtanulható bölcsességé, amelyről a Példabeszédek könyve így ír: „Bízzál az Úrban teljes szívből, és ne a magad eszére támaszkodj! (...) Ne tartsd bölcsnek önmagadat, féljed az Urat, és kerüld a rosszat! Gyógyulás lesz ez testednek, és felüdülés csontjaidnak. (...) Boldog ember az, aki megtalálta a bölcsességet, és az az ember, aki értelmet kap. (...) Útjai kedves utak, és minden ösvénye békesség.”

Vannak pillanatok, amikor a dolgok hirtelen leegyszerűsödnek, letisztulnak bennünk. Amikor világossá válik, mi a fontos, ki a fontos, hogyan is kellene élni. Milyen jó lenne, ha ehhez nem kellene egy autóbaleset, egy szörnyű diagnózis, valamilyen tragédia. Milyen jó lenne, ha az idén elég lenne, hogy karácsony van...

A szív egyszerűsége forradalom

CZIGÁNY GYÖRGY

Költő

Csöndes, benső boldogság? Harmóniában magunkkal és másokkal?

A szív egyszerűsége nem terápia. Nem hiszem, hogy célja lehetne benső béke és boldogság valamely lelki üdülőhelyen, s valamiféle (agytréning helyetti) „szív-tréning” nyugtató eredményeként a kikapcsolódás a világ zajából. Ahogy az imádság sem célszerű meditáció, bár lehet gyógyító mellékhatása. Eszköz, mely fontosabb az általa elérni vágyott célnál. Ugyanis amit lelki harmóniánkkal, az imádság által megvalósítani remélnénk, az kevésbé lényeges és értékes, mint maga az eszköz: a gyakran tehetetlennek látszó szó, vagy magatartás, mellyel (bizonytalanul bár) Istenhez fordulunk. Sokan keresik a szív édes nyugalmát, de a profán boldogság-keresés valójában önző közönnyé is válhat. „Mi közöm nékem a világ bűnéhez? Az én szívem csak nyugodalmat éhez” — mondja Babits Mihály a *Jónás* könyvében...

A szív egyszerűsége, ha megadom magam a rejtőzködő Isten szeretetének. Kétségbeesetten is lehet élni (ez Illyés Gyula gondolata) — így is lehet remény még a szívünkben s villanhat derűsen a szemünk. (Épp Illyés szobor-portréja mutatja ezt a különös kettősséget Borsos Miklós márványában...)

Nem akarok megfélelkezni a világ bajáról. Szeretteim, közeli és távolabbi, még meg sem ismert jövődő hozzátartozóim keserveiről. Békém nem lehet elzárkózás. Inkább esztelen kihívása a pusztító erőknél is. A szív egyszerűsége: forradalom. A szelíd-ség botránya.

Számomra atyai barátom, Nagy Miklós író, az únyi plébános adott erre felzaklatóan szép példát. A terror házában, a váci börtönben képesztette el jó szívének magától értetődő egyszerűsége

rabtársait és kízóit. Ártatlan volt, de hajlandó lett bűnösnek érezni magát, nem a hatalom nevében őt vádolókkal, hanem Istennel szemben, s így fogadta el a ráért szenvedéseket. Nem jövődő égi jutalom reményében, csak mint olyan szegény ember, szolga, aki mérlegelés nélkül teszi a dolgát.

A szív együgyűsége nem fogyatékoság. De harmóniája sem a bölcseknek, az érzelmek mestereinek bravúrja. Csak Istennek észrevétlen, s nem túl könnyen elfogadható ajándéka. Isten akaratára mond nyilvánvaló igent ennek az ajándéknak a tulajdonosa. Nem a mennyei fényesség reményében. Nem a lelki erő rekordereként. Hordja, kihordja ezt az akaratot, mint a cselédanya magzatát, aggodalom és ujjongás nélkül, úgy tudva alázatában, hogy nem is tehetne másként. Kívánságok és feltételek nélkül fogadja be a valóságot. Nincs földi és égi: egyetlen valóság van, Istené. Ha nincs így, illúzió a létezésünk. Csak a képtelen szeretet szentelheti meg életünket azáltal, hogy szeretjük a láthatatlant. Ha a teremtmény megkísérli, hogy szerető Atyát teremtsen magának. Viszonzásul. Isten ugyanis meghal értünk, hogy mi képesek legyünk feltámadni érte.

Bárcsak fellázadhatnánk a világ öröme ellen. Ami pedig nem megvetendő dolog, hiszen a teremtés izalmából való. Mégis, bár felcserélhetnénk az egyszerű szív derűjére, nem azért, hogy élvezhessük ennek harmóniáját, hanem hogy szétozstandó gyógyszer lehessen ez más szíveknek, minden szenvedőnek. Viszonzást se remélve.

DÁVID KATALIN

A szív egyszerűsége

Művészettörténész

Amikor először olvastam a kérdést, úgy gondoltam, hogy nagyon könnyű feleletet adni rá. Ezzel szemben az az igazság, hogy nem is olyan egyszerű. Azonnal számtalan gondolat ébred az emberben, és bármelyiktől elindulhatunk, mindegyik valamit válaszol a kérdésre, ami igaz és ami jó, de nem teljes. Mert szerintem nincs szabálya a dolognak. Paradoxon, amit szabályként megfogalmazhatunk, hogy a szív benső békéjét vagy boldogságát — a kettőt jogosan szinonim fogalomként használva — minden ember önmagában, saját valóságában, saját akaratából, egyedül csak az általa járható úton és módon szerezheti meg. Ez a tény egyáltalán nem riasztó, sőt fenséges, mert bizonyítja, hogy a Mindenható egyenként, külön-külön teremtett bennünket. Amióta megjelent az első ember, akiben Isten saját magát kívánta meglátni, és akit milliárdok sokasága követett, azóta mindannyian egyenként számon tartott, egymással össze nem téveszthető személyiség vagyunk. És ehhez még hozzá kell tenni, hogy mindannyiunkat azért teremtett, mert akarta, hogy boldogok legyünk.

Boldogságunkat tehát önmagunkban hordjuk. Nincs más dolgunk, mint megvalósítani azt, amit képességként hoztunk magunkkal. Így válunk azzá, amilyennek Isten látni akar bennünket: *nevünkön nevezhet és boldognak mondhat.*

Az eszközökben azonban válogathatunk. Az én generációm olyan megsebzett és sértett történelmet élt meg, az első világháborútól végig a 20. században, amelyben a boldogság biztosításának egyik legfontosabb eszköze volt a szellem szabadságának megszerzése, annak a belső szabadságnak a birtoklása, amihez semmi külső erő nem érhetett hozzá. Olyan dologra volt tehát szükségünk, amelyet egyetlen gonosz hatalom sem volt képes elvenni tőlünk, s amely a személyiség identitásához elsőrendű feltétel. Ezt jelentette számunkra a lélek szabadsága. A legnagyobb luxust abban a korban. És a biztonságot és azt a két szót, ami olyan sokszor ismétlődik a Bibliában: „ne féljetek”.

Azóta már tudom, hogy változhat a külső világ, változhat a politikai, társadalmi milió, a szellem szabadságának megszerzése minden körülmények között feltétele marad a szív békéjének. Erről szólva nem lehet nem felidézni Loyolai Szent Ignác alakját, akinek az én generációm nagyon sokat köszönhet, hiszen az általa kidolgozott lelkigyakorlat éppen erre a belső szabadságra koncentrált, ennek biztosításához ad eszközöket. Olyan indifferenciára tanít meg, amelyben az ember nem veszít el semmit, hanem az igazi értékeket fedezi fel maga körül. Az indifferencia mindenről lemondani tudó kalandja után így kap vissza mindent. Tisztelhetővé válik az egész világ. Hadd mondjam el, hogy azokban az ötvenes, hatvanas, hetvenes években nem volt Manréza, nem voltak lelkigyakorlatos házak, és a jezsuiták sem voltak, akikre ezt Ignác annak idején rábízta. És mégis mindez volt. Ennek egyik formáját azért említem meg, mert az Építész Pincében az asztalt, ahol ez legalább részben helyet kaphatott, a „Vigilia asztalának” neveztük. A nevet azért kapta, mert többen a Vigilia szerkesztőségéből ott szoktak volt összejönni. Sajnos csak kettőre emlékezem, Dorombly Károlyra és Pilinszky Jánosra. De néhányan még a jelenlévők közül: Kondor Béla, a Vujicsics testvérek, Sztoján és Tihamér, és Németh Lajos is. A lelkigyakorlat pedig úgy zajlott, hogy számomra P. Mócsy Imre jezsuita egy héten át, naponta délutánonként, otthon a lakásomon tartotta meg az elmélkedést. Amikor erre akárcsak egyszer is mód adódott, este az asztalnál tovább adtam.

Azt mondtam fentebb, hogy a bensőleg szabaddá vált ember számára a világ tisztelhetővé válik. Ezt a gondolatot tovább mélyítve, ha a világ tisztelhető, mert látom és értem a benne lévő értékeket, nincs többé semmi, amitől féltennem kellene a belső békét. A másik emberben és a dolgokban felfedezett érték ugyanis páncélként védi a boldogságomat.

Bár még csak 82 éves vagyok, de ez az idő is elég ahhoz, hogy biztonsággal mondhassam, a belső szabadság útján meg-

szerezett békeességünket soha senki többé el nem veheti tőlünk. Nekünk magunknak módunk van lemondani róla, de ez értelmetlen dolog lenne.

DÉR ANDRÁS

A szív egyszerűsége

Filmrendező

Közhelyek jutnak eszembe, és megrémülök, hogy már itt tartunk? Minden, ami a szeretetről, a csendes elmélkedésről, a nyugodt, kiegyensúlyozott életről szól, az gyanús? Ha nem iróniával és gúnnyal, akkor az patetikus, ami egyet jelent a hamissal, a valótlannal? Ennyire elkérgesedett a szívünk, hogy reménykedni is csak mandinerből? Rejtőzködünk és szégyelljük arcunkat. Ádám fiai vagyunk, Éva lányai. De könyörgöm, akkor az a Kisdéd mi végre? Az áldozat? A megváltás? Mese? Befejezett, elfeledett múlt? A távolság nem a külvilág szüleménye, a belső kapcsolatot kell újraépíteni önmagunkkal, önmagunkban. Ha legyőzöm azt a távolságot, ami benső magam és külmagam közt feszül, barátságos távlatokba rendeződik a világ.

Nem látunk ki saját hétköznapijaink börtönfala mögül. A Legvidámabb Barakk monolitja megsokszorozottan, végérvényesen beköltözött hajlékainkba. Személyessé vált, keresztnevet kapott. Huxley víziója kísért, ahol az anya, család, szeretet, szerelem szavak tiltólistára kerülnek, mert obszcénok.

Jó lenne meghúzódni, ha hagynám magam. Milyen szép is lenne belehallgatni szívembe, ha a mérhetetlen zaj közepette, az elhjasodott rétegek alól meghallanám. Félünk egyedül maradni önmagunkkal.

Úgy vagyunk megszerkesztve, hogy saját szívverésünkre nem tapasztathatjuk fülünket. Csak valaki máséra, és ebben a másban ismerhetjük fel a magunkét. Mernünk kell odahajolni. Fel kell ébrednie a váagnak, hogy odafigyeljünk a másikra. És abban a másikban megláthatom arcom.

Oly mértékű a közönyünk, hogy csak az arculcsapás segíthet — de ehhez arca van szükség. Mi van addig, „míg arcunk nem lesz”? Mi formálja arcunkat?

Az idő, mondd, és erre azt válaszolom, hogy a halotti maszok az, megtévesztően hasonlít, de szeretet nélkül élettelen. Mert a szeretet az, mitől arcod lesz, és hiánya teremti a fakó lárvaarcot. C. S. Lewis szerint a szeretetnek négy arca van. De csak egytől melegedünk át, pezsdíti fel vérünk, színesíti át halvány bőrünk, a szerelem érzete az, mely, mint zúgó víz a malomkereket, mozgásba hozza szívünket.

Hoppá, emeled fel kezed, ez csak egy múló érzet, a szerelem elszáll, és az nem is szeretet, a szeretet állandó, nem a szerelem.

Szerelmünket imádott lénynek tartjuk, így is nevezzük a kirtartó udvarlót — az imádóm. Az imádat a szeretet és a szerelem szubsztanciája. Az anya mélységes imádatlal öleli magához véres magzatát. A Teremtő és a Teremtett egymásra találása emberi gesztus által. Karácsonykor kisgyermek születik, „minden embernek üdvössége”. A Megtestesülés. A szerelem beteljesülése. A Gyermekek születése az öröklét pecsétje. A moebius szerelem. A pástortúzt melege, a kisgyermek sírása és az édesanya vére ad arcot nekünk a Karácsony misztériumában.

ESTERHÁZY PÉTER

Jó dolog

Író Néhány évvel ezelőtt már szerepelt körkérdésként a mostaninak egy párja: a békességről. Nyilván azért van igény erről beszélni, mert fájdalmasan és valamelyest meglepetten látjuk, milyen heves békétlenségben él az országunk. Ez — többek közt — a diktatúra következménye. És — szerintem — az oka: annak az erőnek a hiánya, amelynek megléte lehetővé tenné, hogy elfogadjuk magunkat, a régi magunkat is, hogy nyíltan, becsületesen, tisztán, hűséggel és igazságossággal (a *simplicitas* jelentésváltozatait használom a körlevélből), szóval hogy ily módon tekintsünk magunkra, a történetünkre. És minthogy túléltek a rendszert, és a diktatúrát csak kompromisszumok árán lehet túléltek, ily módon tekintsünk a kompromisszumainkra. A sajátunkéra és nem a másikéra. Erre társadalmi szinten ez idő szerint nem vagyunk képesek (fejétől búzlik a hal, hívhatjuk a fejet pártnak, elitnek, püspöki karnak, de az egész hal bűdös), ezért a másikkban keressük és találjuk meg boldogtalanságaink okát.

✱

Evvel összefüggésben egy részkérdéshez fűznék megjegyzéseket. Szerintem nem igaz, hogy a ma embere nem keresi a benső nyugalmat, a csöndet. Nagy zajt csapva, ricsajozva, hisztérikusan keresi. Egész iparágak álltak rá erre, a lélekbúvárlástól a gyógyszeriparig.

Nem úgy van-e, hogy a világ érthetetlensége, egyre inkább érthetetlensége, káosza belső ijedtséget okoz? Mert nem találunk és nem kapunk jó válaszokat; az egyház sem ad, úgy érte ezt, hogy van, akinek ad, és van, akinek nem, de a „világnak” nem ad. Régebben ez fordítva volt. A magára maradt, ijedt ember tompítja magát. — A békesség valamiféle kiegyensúlyozottság. Ez azt jelenti, hogy van mérték. Ez azt jelenti, hogy van érték. Hogy van értékrend. Kérdés, mennyire univerzális ez az értékrend. Nem úgy van-e mostanra, hogy több értékrend létezik egyszerre — akár bennünk is? Hogy lesz így békesség? (Azt akarom írni, a hívó embernek megvan az univerzális értékrendje, a hívó ember per definitionem békességes, szívében békesség ho-

nom. De igaz-e ez? Krisztus békességes volt? Békességszerző? Olykor igen, de főként nem igazságos volt-e és szeretetteljes? Nem folyton botrányt kavart? Finoman szólva, meg akarta változtatni a világot. Olvassuk, időről időre harag gyúlt a szívében. Gyúl-e harag egyszerű szívből? [Gyúl.] És a vallásháborúk? Ott kifejezetten föltétele volt a háborúnak, vagyis a békétlenségnek a határozott értékrend. Lehet, hogy ez a békétlenség hozott békét a szívnek?)

Visszatérve a tompuláshoz, lenullázva is lehet egyensúlyt teremteni. Menekülve ettől a kiismerhetetlen és így veszélyes világtól. Mintha az egész világ menekülésben volna. Mint a gyerekek, félelmében becsukja a szemét, s amit nem lát, az nincs.

Az öncsalásnak számos arca van, van ateista arca, van vallásos arca, van nacionalista arca, van ironikus arca, fundamentalista, modern, posztmodern, archaikus arca, van politikusi, apolitikusi, konzervatív, liberális, szocialista, magyar, román, perui arca, ezer arca van. Ahány közösség, annyi. És ehhez jönnek még az egyszemélyes közösségek, a magány öncsalása.

*

Egyébként a kérdésre válaszolva azt tudnám (rémülten) mondani, hogy a magával és másokkal harmóniában élő ember csöndes, benső boldogságát jó dolognak tartom.

FABINY TIBOR

A szív egyszerűsége

Evangelikus
irodalomtudós

Jézus boldogmondásai hasonlítanak a példázatokhoz. Amíg a példázatok a szokásos hétköznapi történetbe rejtik a szokatlant, a meglepőt, hogy kizökkentsenek bennünket megszokott világból, vagy éppen túlságosan is elkényelmesedett vallásos bizonyosságunkból, úgy a boldogmondások is egy másik valóságot jelenítenek meg számunkra, ám ezt úgy teszik, mint az égen cikázó villám: egy-egy pillanatra felvillantják számunkra a „valódibb” valóságot, a mennyek országát. Érdeemes kísérleteznünk azzal, hogy megragadjuk e villámfényeket, hogy a „pillanatban elidőzünk”, s arról töprengjünk, milyen is a mennyek országa, kik a lelki szegények, a szívükben tiszták, a szelídek. Végül pedig felidézük azt, mit is írt az első angol bibliafordító William Tyndale az „egyszerű szem”-ről (*single eye*).

A tanítványok minden elhagytak, amikor Jézus követésére szegődtek. Otthagyták hálóiukat (Péter és András), otthagyták a hajójukat (Jakab és János), s lemondtak mindarról, amihez kötődtek, a tulajdonról, a családról, a hivatásról, a közösségről. Szegényekké, védtelenné, kiszolgáltatottakká váltak. Üresek, nyitottak lettek, olyanok, mint az edények, a kelyhek, a szelencék. Átadták magukat Jézusnak, hogy egyedül Jézus töltsen be

őket, mint ahogyan az egyik protestáns énekben halljuk: „Életem, Jézus, egyedül Te töltsd be.”

A Biblia jól ismeri a „lelki szegény” ellentétét is. Ez a túlságosan magabiztos, zárt, gőgös, öntelt, felfuvalkodott ember. A „pöf-feteg”, amint erről egy gyermekeknek szóló könyvben olvashatjuk. Mária így énekel róluk a *Magnificat*-ban: „Hatalmas dolgokat cselekedett, a karjával szétszórta a szívéük szándékában felfuvalkodottakat” (Lk 1,51). A Jelenések könyvében hallunk a Laodiceabeli gyülekezetéről, aki azt tartja magáról, hogy gazdag és nincs szüksége semmire, ám valójában „szánalmas”, „szegény”, „vak”, „mezítelen” (Jel 3,17). A lelki szegény a vámszedő, az ellentéte a farizeus, az előbbinek bevallottan van szüksége Istenre, az utóbbinak nincsen. Mivel „telítheti”, mivel fújhatja fel magát az ember? Ez lehet emberi bölcsesség és tudomány is. Ne felejtjük, hogy Isten e világ bolondjainak nyilatkoztatja ki magát. De ez lehet a „vallássságunk” is. Ha önmagunk vallásosságával annyira be vagyunk telve, hogy nincs kérdésünk, kételyünk. Vannak, akik talán saját megtérés-élményükkel telítettek, s állandóan azt recitálják olyannyira, hogy már nem tudnak kapni, nem éri őket meglepetés, nem tudnak rácsodálkozni Isten világára.

A „lelki szegény” mindennek ellentéte. Az üres. Aki mindig fogadni tudja, fogadni akarja, fogadni vágyik az Istent. Aki bármilyen nagy hittapasztalattal is rendelkezik, mégis tudja, hogy rászorul a kegyelemre. „Bűnösök között én vagyok az első” — írta Pál apostol. „Koldusok vagyunk mindannyian!” — mondta Luther halála előtt.

Ha Istenen csüngünk, Őt szomjúhozzuk, ha lelkileg nyitottak, szegények vagyunk, akkor vagyunk boldogok. „Csak ha koldusok vagyunk, akkor lehetünk királyfiak” — írta a közelmúltban elhunyt evangélikus költő és énekszerző Scholz László.

Hogy „a szelídek” „örökölnék a földet”? Ez — mondhatnánk — végképp ellene mond a józan észnek és a tapasztalatnak. Hiszen nap mint nap azt tapasztaljuk, hogy a könyöklőké, az erőszakoské ez a világ, a szelídség nemcsak hogy nem érték, hanem egyenesen a bamaság, az életképtelenség szinonimája ebben a világban. Hiába próbálunk becsületesen élni, lelkiismeretünkre hallgatni, Istennek engedelmeskedni, az istentelenekek, a bűnösöknek kedvez a világ. Ők a szerencsések és a sikeresek, s mi bizony csak balekok vagyunk, mondjuk magunkban sokszor elkeseredve.

Kik a szelídek? Bonhoeffer írja: „Ha szidalmazták őket, csendben vannak, ha erőszakosak velük, azt is tűrik, ha félrelökik őket, kitérnek. Nem pereskednek jogaikért, ha jogtalanság éri őket, nem okoznak feltűnést. Nem ragaszkodnak saját jogukhoz. Minden jogot egyedül Istenre hagynak: *non cupidi vindictae* (nem vágnak megtorlásra)” (*Követés*). Luther a *Magnificat*-kommentárjában különbséget tesz a pogány emberre jellemző hamis

igazságtétel és a hívőre jellemző bizonyágtétel között. Fontos, hogy az utóbbi sem adja fel az igazságot, de ő nem „érvényesíteni” akarja, hanem „tanúskodik” mellette. „Elégedj meg a bizonyágtétellel, hogy igazad van, ha igazadnak nem tudsz érvényt szerezni, bízd Istenre az ügyet, a Te kötelességed, hogy hitet tegyél mellette, a győzelmet Isten magának tartja fenn. Ha ő azt akarja, hogy győzz, úgy ő maga megcselekszi azt... Ha pedig nem akarja, elégedj meg az ő irgalmasságával, ha el is veszik tőled az igazság győzelmét, a bizonyágtételt azonban nem vehetik el. Mert ebben nyilvánul meg Isten irgalmassága. Az életet elvehetik, de a hitet és igazságot nem.”

A szelidség nem gyávaság, hanem kiharcolt benső erő. Scholz László írja: a szelidek „azok, aki legyőzték önmagukban a gőgöt, a bosszúvágyat és bizonyos függetlenségre tettek szert”.

A szelidség egyetlen mintája Jézus. A tanítványainak azt tanította, hogy „legyetek ravaszak, mint a kígyók, szelidek, mint a galambok” (Mt 10,16). Magáról pedig ezt mondta: „szelíd és alázatos szívű vagyok” (Mt 11,29).

A szív pedig az ember legszentebb szerve. De nem önmagától szent, hanem csak Isten szentelheti meg azt. Eredetileg „szívből származnak a gonosz indulatok” (Mt 15,19), s a zsoldáros azért is imádkozza (e sorok szerzőjének oly kedves, a keresztségében elnyert) igét: „Tiszta szívet teremts bennem, ó Isten” (Zsolt 51, 12). A Példabeszédek könyvének bölcsessége is jó, ha vissza cseng fülünkbe és erőt ad szívünknek: „Minden féltett dolognál jobban őrizd meg szívedet, mert abból indul ki minden élet” (Péld 4,22). A tiszta szív az Isten által újjáteremtett élet forrása.

A tiszta szívű ember együgyű ember, egy-ügyű, még pontosabban: Egy-ügyű. Egyedül Isten az ő ügye, s minden emberi ügy: magánélet, munka, hivatás, szolgálat, közelet, egyház, család (igen, a család is!) Isten ügyének rendelődik alá. Mert Istent teljes szívünkben, elménkben, erőnkben kell szeretni. Luther írja az első parancsolat magyarázatában, hogy az a fontos, min „csüng” a mi szívünk. Ahol a mi szívünk, ott van a mi kincsünk. Isten igéjével és a szentségekkel való rendszeres táplálkozás megtisztítja az emberi szívet. Az Isten által vezérelt ember megtisztult szívű ember lesz, akinek élete áttetsző lesz. Ha meg is botlik, fel tud állni: ádámi, azaz emberi indulatát fel tudja adni, mert immár kiszorítja azt a hit által benne élő krisztusi.

Újabbán sokat foglalkozom a bibliafordító William Tyndale írásaival, különösen is tanulságos a Morus Tamással folytatott vitája az Írás vagy az egyház elsődlegességéről. Mindketten hitükért szenvedtek mártírhálált, sajnos egymást nem értették meg, mindegyikük az igazság egyik oldalát védelmezte. Úgy vélem, ma a katolikusok Tyndale-től igeszeretetet, a protestánsok Morustól pedig egyházszeretetet tanulhatnak. Tyndale számos írásában, például a Hegyi beszédről írott kommentárjában ír ar-

ról, hogy a Szentírást „egyszerű szem”-mel (*single eye*) kell olvasni. Az 1526-os wormszi Bibliában így ír: „Arra buzdítalak kedves olvasó, hogy a Szentíráshoz tiszta értelemmel, vagy ahogy maga a szöveg mondja, egyszerű szemmel közelíts, hiszen ezek az egészség (=üdvösség) és az örök élet szavai.” Mi is Tyndale szerint az „egyszerű szem”? Tyndale Máté 6,22-t és Lukács 11,34-et fordítja így: a görögben: *ophthalmus aplusz*, a latinban *oculus simplex* (Károli első esetben „tiszta”, a másodikban „őszinte” szóval adja vissza a jelentést.) Tyndale ezt így magyarázza: „Akkor egyszerű az ember szeme, amikor az ember minden cselekedetével Isten akaratára tekint, nem dicsőségre, elismertségre vágyik, vagy bármilyen evilági jutalomra, de még nem is a mennyre, egy ottani előkelő helyre vágyakozik, hanem a mennyországot úgy fogadja el, hogy azt Krisztus vére vásárolta meg, és ezután szabadon csak a szeretet ügyéért fáradozik.”

Isten azt akarja, teljes tekintetünk, mindkét szemünk egyedül Őreá szegeződjék, még negyed- és nyolcad-pillantásokat se engedjünk a bennünk lévő ádáminak, emberinek.

Így függ tehát össze a lelki szegénység, a szelídség, a tiszta szív — és az „egyszerű szem”.

GÁNÓCZY SÁNDOR

A szív egyszerűsége

Teológus

A „szív egyszerűsége” és az abból fakadó lelki béke csak akkor méltó a krisztusi jelzőre, ha embertársainkhoz való odafordulással párosul. Ha nem marad pusztán egyéni erény, hanem közkinccsé lesz. Gondoskodik, felelősséget vállal. Atyai barátom, Yves Congar mondta: „Jaj nekem, ha megtaláltam a boldogságot, de nem adtam tovább másoknak! Ha megbékéltem, de nem lettem békeszerző ebben a békétlen világban!” Aquinói Tamás szellemében a misztikus magábatérés és szemlélődés számára nem jelentett sztoikus visszavonulást. Azt a Jézust kívánta követni, aki magányos imádsága energiáját gyakorlati emberszeretetre tudta váltani. Szíve egyszerűségében olyan boldogságot élt meg, amely sok boldogtalan számára lett igézet. Lelki békessége békét sugárzott. Magányba vonulása ezért a segítő megnyílás előfeltétele volt. Erre is utal a Hegyi beszéd: „beati pacifici”, azaz „boldogok, akik békét teremtenek” (Mt 5,9).

Más ez a magatartás, mint az egyébként tiszteletreméltó sztoikusok bölcsessége. Nyoma sincs benne a lelki „önkielégülésre” való hajlamnak, misztikus önközpontúságnak. Hiszen forrása az *agape*-szeretet, amely ön-átadásból áll. Ezért szenved, amikor környezetében anyagilag, szellemileg, erkölcsileg, vallásilag, társadalmilag nincstelennel találkozik. Az ki-hívja. Az szembesíti a „szív egyszerűségében” élő egy bonyolult valósággal. Kérdésekkel, amelyekre nincs egyszerű, kész válasz. Problémákkal,

amelyeket nem lehet egy csapásra megoldani. Gondolok itt az orvos nyugodtságára, amely őt gyógyíthatatlan betegek és fájdalomtól elborított emberek között sem hagyja el. „Szíve” egyszerűsége nem engedi segítő kezét reszketni. Az biztos, hogy számára ez az „egyszerű” magatartás sem egyszerű feladat.

A körkérdés szövege joggal említi meg a görög Újszövetség „haplotész” fogalmát, amely sajátos módon két szempontot hoz egymással kapcsolatba: az egyik befelé, a másik kifelé utal. Így jelezhet egyszerre önbirtoklást és önátadást, olyan magatartást, amelyre Jak 1,5 szerint maga Isten ad példát.

Vétkezne a „szív tiszta egyszerűségének” olyan gyakorlója, aki leegyszerűsítene az őt körülvevő világot. Még súlyosabban vétkezne, ha pálcát törne felette. Az evangéliumi „simplicitas” nem naiv realizmusra törekszik. Hiszen az az „agape” indítja, amely úgy veszi a világot, ahogy van, és nem úgy, ahogy lennie kellene. Tehát türelmes és toleráns. Az ilyen szeretet első mozzanata nem az érzelem vagy a rokonszenv, hanem a megismerés. Itt mutatkozik meg újra a különbség egy bizonyos sztoicizmussal szemben, amelynek egyik ismert jelszava: „odi profanum vulgus et arceo” — „gyűlölöm a bárdolatlan tömeget; elzárkózom tőle”.

A körkérdés szövegében ez áll: „Napjaink embere inkább felszínesebb, könnyen és gyorsan megszerezhető szórakozásokban keresi örömét. A »szív egyszerűségét« nem sokra tartja, többnyire nem is ismeri.” Kérdezem: ki ismertette volna meg vele? A család? A társadalom? Az iskola? Az egyházak? Ki tett volna róla élő tanúságot? Ki tanította volna meg neki, hogy sok összeadott öröm még nem eredményez boldogságot? Itt a lelkeségi kiscsoportok felelősségére is utalok. Az szent igaz, hogy mint mágnes a vasport, úgy vonzzák magukhoz fiataljainkat, akik lakható lelki otthonra vágnak. De hivatásukat csak akkor teljesítik krisztusi szellemben, ha a felkínált fészekmeleget szociális megnyílással és munkakészséggel párosítják. „Jaj nekem, ha megtaláltam a szív egyszerűségét, a lelki békességet és boldogságot, de nem adtam tovább.”

HAFENSCHER KÁROLY

Egyszerűség

Evangélikus teológus

Valóban új feladatot kaptam a Vigilia szerkesztőitől, amikor erre a témára gondolataimat kérték. Evangélikus teológusként nem szoktam az egyszerűség *erényéről* beszélni, még a Lélek gyümölcsei között sem szoktuk emlegetni mi, protestánsok (az Efezusi és a Galata levél alapján). A téma mégis foglalkoztat, mert bonyolult világunkban jótéteménynek tartom, ha valaki egyszerűen tud beszélni, gondolkodni, lényegre törően, összeszedetten meditálni, és emberek között természetes egyszerűséggel viselkedni. Az egyszerűséget ajándéknak és naponta kitűzött, elérendő feladatnak tekintem.

Legyek egyszerű! — mint a gyermek, aki játszik, naivan, fel-tétel nélkül bízik a felnőttekben, őszintén kérdez. Jézus tanítványa elé az egyszerű gyermeket állította példaképül, modellként abban a korban, amikor a gyermeket nem vették emberszámba.

Legyek egyszerű! — mint a Tízparancsolat, amely tömörségében ma is átöleli bonyolult életünket.

Legyek egyszerű! — mint a kettős parancs az Ószövetségben, és azt idézve az Újszövetségben: Szeresd az Istent teljes szívedből, teljes elmédből és teljes akaratodból — ÉS szeresd felebarátodat, mint magadat.

Legyek egyszerű! — mint Jézus új parancsolata: Szeressétek egymást, *amint* én szerettelek titeket.

Legyek egyszerű, mint a Miatyánk. Hét kérése napi programunkat is jelenti egyúttal. A doxológia pedig megőrzi a hatalommal kapcsolatos minden kísértéstől. Nem félek többé emberi hatalmasságoktól, és én sem kívánok mások felett hatalmaskodni.

Legyek egyszerű! — szavaimban is, legyen egyértelmű igen az igenem és nem a tagadásom. Ami ezenfelül van, a gonosztól van.

Legyek egyszerű! — mint Isten Igenje. Ő Jézus Krisztusban mutatja meg, hogy igent mond embervilágunkra (2Kor 1,19: „Mert az Isten Fia, Krisztus Jézus, akit mi hirdettünk, nem lett igenné is, meg nemmé is, hanem az igen valósult meg Őbenne. Mert valahány ígérete van Istennek, azokra Ő benne van az igen és az ámen is Isten dicsőségére”).

Legyek egyszerű! — magatartásomban, mint a Pál apostoli szeretethimnusz központi ajándéka, a szeretet, ami soha el nem fogy, ami a hitnél és reménységnél is nagyobb (1Kor 13).

Legyek egyszerű! — hétköznapi istentiszteletemben, mint Pál apostol etikai kódexe írja (Róm 12,1–2; 9,21). Nem kell e világhoz szabni életemet, mert csak Istentől tudom meg, mi a jó, és ezzel a jóval győzhetem le a gonoszt.

Legyek egyszerű! — helyesen látó, aki nem csupán a bizonyosságtevők fellegére néz a múltban, nem is csak előre tekint a jövőbe, hanem felnéz hitünk fejedelmére és bevezetőjére, Jézus Krisztusra (Zsid 12,1skk.). A tanítvány szívét, szemét felemeli.

Legyek egyszerű! — hálás, mint a meggyógyított samáriai, aki természetesnek tartotta, hogy köszönetet mondjon gyógyító Urának (Lk 17,11–19).

Legyek egyszerű! — reménységgel teli, mint Pál apostol a fel-támadás himnuszának végén. Ő tudta és hirdette, hogy buzgósága, minden szolgálata nem hiábavaló az Úrban. A hiábavaló szó eredetije, a *kenosz* = az üresség (1Kor 15,58). Van tartalma életünknek, így nem üresjárat az, hanem értelmes, szolgáló élet.

Legyek egyszerű! — mint Jézus hívása: kövess engem! Jöjjetek énhozzám mindnyájan! A követés és a Jézus-közelség jelent ma is tanítványságot, és ehhez csatlakozik az egyszerű küldetés: menjetek széles e világra és hirdessétek az Evangéliumot. Ez a

világ időben és térben szinte végtelen. Időben a következő *aion*, korszak is, térben a Föld végső határa.

Legyek egyszerű! — amikor Jézus kérdéseire felelek, mint Péter válasza volt: „Te tudod, hogy én szeretlek Téged, Te mindent tudsz.” Vagy még általánosabban: Te tudod, mi van az emberben.

Legyek egyszerű! — stílusomban, mint a jézusi példázatok Ezek ma is elevenen hatnak. Ugyanígy a jézusi bemutatkozások sora, az „Én vagyok” mondások ma is érthető kifejezései: „Én vagyok az út, az igazság, az élet, az ajtó, a jó pásztor, a szőlőtő.”

Legyen köszöntésem is egyszerű: Békesség néktek, és búcsúzásom is egyértelmű: Kegyelem néktek és békesség!

Az egyháztörténelem hitvallásait ismerve is legyen mai hitvallásom az ősgyülekezet egyszerű hitvallása: Jézus Krisztus Úr! Nem a császár, nem a pénz, nem a hatalom, nem a korszellem, hanem Ó.

Egyszerűségemhez tartozik néhány esetben hallgatásom is, amint Jézus Pilátus és a főpap előtt tudott hallgatni is. Mindent elmondott már, nincs több mondanivalója. Ez ítéletet jelentett ott, a mi hallgatásunk, bölcsességünk határát érzékelteti.

Legyen őszinte a hódolatom is, nem úgy, mint Júdás hamis csókja, hanem mint az apostolok hódolata, a kételkedőből hívővé lett Tamás szava: én Úram és én Istenem. Jó igehirdetésem is ilyen hódolatból, térden állva születik.

Legyen imádságom egyszerű, mint a publikánus dísztelen, őszinte könyörgése: „légy irgalmas nékem, bűnösnek”.

Legyen egész életem, ételem és italom, öltözetem és viselkedésem, kommunikációm és lakóhelyem Jézushoz méltóan egyszerű. Az Újszövetségben, ha italról volt szó, vízről és borról beszéltek, ha ételről: halról, kenyérről, gyümölcscről. Ha viselkedésről, úgy udvarias, alázatos, akár az utolsó helyet is elvállaló magatartás. Ha kegyességről (*pietas*), úgy a hivalkodó böjtölés vagy alamizsnaosztás, a látványosság szóba sem jöhetett. Nem szavaink sokasága, hanem egyszerű, őszinte mondanivalója, rövid kérései nyernek meghallgatást.

Az egyháztörténelem folyamán már az első évszázadtól kezdve a tanítványok minden torzulást korrigálni akartak. Minden tévedéstől, hamis tanítástól és szabados élettől szabadulni kívántak, hogy hitelesen szolgálhassanak. Korrekció szükséges a mai egyház, gyülekezet, egyén megújulásához is.

Az egyháztörténetben megismertük, hogy az ősgyülekezet nagyrészt szegény emberekből állt. Rabszolgák és egyszerű római polgárok, kikötőmunkások és a mediterrán övezet koiné dialektust beszélő népe számára csak egyszerűen lehetett szólni. Még nem alakult ki a későbbi hierarchikus rend, ami Nagy Konstantinus után bizonyos méltóságot, később gazdagságot is jelentett papok, főpapok számára. Mind a nyugat-római, mind a kelet-római kereszténységben az egyházak „méltóságai”, a templomok berendezése, az egyházi kincstárak gazdagságot mutattak,

és a komolyan hívó és tanítványi életet gyakorolni akaró keresztények nemcsak észrevették, de újra meg újra ostorozták is az egyház gazdagodását. Mindkét csomópontban, Rómában és Konstantinápolyban a vezető papság a gazdagok életstílusát élte, távolkerült attól, amit Jézus az útra induló tanítványok nagyon széreny ruházatáról, úti felszereléséről mondott (Mt 10, Lk 10). A szerzetesek Benedek óta nemcsak észrevették mindezt, hanem támadták is a meggazdagodott egyházat. A szerzetesi fogadalom egyik tárgya a szegénység, egyszerűség volt. A középkori lelkiségi mozgalmak szinte mind újra szegénységet hirdettek, sőt voltak, akik a pauperizmusig jutottak, eszerint csak szegényen lehet a mennyek országába jutni. A szerzetesek lakása egyszerű cella, fűtés még az észak-európai szerzetesek számára is elképzelhetetlen volt. Az egyszerűség egyetemi tanárok életformájára is jellemző ebben a korban. Személyes élményként a wartburgi várban megtekinthető Luther dolgozószobáját említem. Az egész berendezés egy asztal, egy szék és egy heverő. Meglepi az embert, hogy ilyen körülmények között hogy tudott éjt nappallá téve dolgozni.

A „vita perfecta”-hoz, a szerzetesek életéhez mindig hozzátartozott az egyszerűség. Ezt olvassuk a bencés regulában, amely mértéktartó életre, ételre-italra egyaránt figyelemmel van. Mindezt a cél érdekében, amit a 72. regulában olvasunk: „Krisztusnak egyáltalán semmit elébe ne tegyetek.” A regulában nem szerepel az „Imádkozzál és dolgozzál” ismerős fogalmazás, de több fejezetben is előkerül az egyszerűség. A 20. regula például rövid, fejelemzett imádságot, tisztelettudó istentiszteleti életet kíván. „Rövidnek és tisztának kell lenniük az imádságoknak is”, Isten nem igényli a bonyolult mondatokat, a bőbeszédű imádságokat. „A regula kimagaslik bölcs mértékletességével és kitűnik nyelve világosságával. Egyszerű latin nyelven íródott a széreny tudású szerzeteseknek” — írja a pannonhalmi főapát. Érdemes lenne a többi szerzet reguláját is ebben a vonatkozásban ismertetni, mind a monasztikus, mind a nyitott szerzetesek életében. Megjegyzendő, hogy a protestáns környezetben fogant taizéi közösség is külön pontban foglalkozik az egyszerűség követelményével. A 14. regula így beszél: „Nem kényszerűségből, de az egzisztenciádhoz hozzátartozóan folyamatos egyszerűsítésre kell törekedned... minden fölösleges kolonctól szabadulj meg, hogy jobban hordozhasd Krisztusban testvéreidnek terheit... A testvéri szeretet kontrollfényében egyszerűen ismerd el botlásaidat... Az egyszerűség egyben hűség önmagunkhoz, letisztultságunk ragyogóvá tehet... Mondj le saját kiteljesedésednek rögeszméjéről, hogy tekintetedet Krisztus világosságára szegezhesd.” Bonyolult, zajos világunkban nem véletlen, hogy a protestantizmuson belül is a „vita perfecta”-ra törekvő, regulával rendelkező közösségek alakulnak. Véleményem szerint nincs kétféle erkölcs, és így az egyszerűség minden Krisztus-követőre is érvényes.

Tisztáznunk kell, hogy az egyszerűség: szimplicitás, nem jelent primitívtséget, együgyűséget. Primitívnek mondjuk az őskori közösségek kultúráját és civilizációját, amire kezdetlegesség és tanulatlanság jellemző mai korunk szemlélete szerint. Az egyszerűség mind a Szentírásban, mind az egyház történetében pozitív vonás. A zsoltárok is gyakran így értelmezik (Zsolt 116,6). Az Újszövetség külön is beszél a szív egyszerűségéről (Kol 3,22), máskor a beszéd, a nyelv egyszerűségéről szól. Jézus, a templom megtisztításának története szerint (mind a négy evangélium hozza) kiúzi a templomból az üzleti mentalitást, és a próféták szerinti tiszta kultusról és életről tanít. Egyszerűségről szól Mária és Márta ismert története, amiben csattanóként olvassuk: „kevésre van szükség, valójában csak egyre”. Már az Ótestamentum templomot építő királya is nem gazdagságot kér vagy szegénységet, hanem engedelmességet és bölcsességet. Így is kifejezhetnénk, hogy nem valamit kér, hanem Valakit, Istent magát. Ez az egyszerű hit titka.

Költők is ráéreztek erre az egyszerűsége. A magyar irodalomban is kitűnő példákat olvashatunk erről. Áprily Lajos, a magyar Assisi Ferenc *Kérés az öregséghez* című versében írja: „ne legyenek csacska fecskéhez hasonló, ritkán hallassam hangom, mint a holló... ments meg zuhatag szájú emberektől... csak gyökeres szót adj, s közel a véghez egy pátosztalan kurta szó elég lesz... A »készen vagy«-ra ezt felelni készen.” Ugyanez a betegágyon gyötrődő költő, Devecseri Gábor versében így olvasható: „Mit kívánsz, kérdezte a királylány... a jó ízlésű vándor így szólt: téged, ezret kívántam én ezzel az eggyel, felelt a vándor, ezret s végtelent.” Van vallástörténész, aki a monoteizmus lényegét abban határozza meg, hogy a sok „isten” helyett, akik a Pantheonban laknak, az egy istenhit egyszerű és ezért tökéletes.

Az egyszerűségről Augustinus, Assisi Ferenc, a római és protestáns misztikusok gyakran írtak. A mai korban újra felfedezendő ajándék és feladat ez az egyes keresztény ember és az egész Isten népe számára, beleértve a protestantizmust is. Ezért érzem a Vigilia karácsonyi körkérdését értékesnek, időszerűnek, és kíváncsian várom a sokrétű válaszokat.

A szív egyszerűsége és tisztasága

HEIDL GYÖRGY

Eszmetörténész

Amint a bibliai „szív” fogalom nem az emberi érzelmek gyűjtőneve, hanem a személyiség magvának megnevezése, úgy az egyszerűség sem csupán tulajdonságot jelöl a keresztény aszketikus hagyományban, hanem a lélek büntől való mentességét. A felvilágo-

sodás, a romantika, a szentimentalizmus és még ki tudja, miféle mozgalmak és irányzatok örökösiként a két fogalmat, illetve a „szív egyszerűsége” kifejezést általában eredeti jelentésükről megfelelkezve használjuk. A szívvel az észet, az egyszerűséggel pedig az összetettségnek olyasfajta jelentéseit állítjuk szembe, mint érdekesség, izgalmasság, kifinomultság. Azt mondjuk, hogy olykor nem az eszünkre, hanem „a szívünkre hallgatunk”, a helyes észhasználat és a megfontoltság pedig ellentétes az egyszerű gondolkodásmóddal. „Ez bonyolult kérdés” — szeretjük hangsúlyozni, jelezve, hogy képesek vagyunk az árnyalt megközelítésmódra és egyszerre több szempont figyelembe vételére. Az egyszerűség ma ritkán számít erénynek. Rendszerint azt az embert tartjuk egyszerűnek, aki nem eléggé művelt, alulképzett vagy egészen képzetlen, és aki nehezen tájékozódik a bonyolult dolgok még bonyolultabb világában. Az egyszerűség mindamellett megtartott valamit eredeti, biblikus jelentéséből, hiszen hacsak nem gúnyosan használjuk a jelzőt, az egyszerűnek mondott embertől nem vitatunk el egyfajta derűs természetességet és lelki tisztaságot. Ami engem illet, a *simplicitas cordist*, a szív egyszerűségét eredeti, sajátosan keresztény jelentésében igyekszem elgondolni és a magam életében megvalósítani.

A lélektanfilozófia késő antik és középkori fogalmi rendszere mind a latin, mind a görög nyelvű keresztény szerzőknél rendkívül kifinomult volt, és bár letagadhatatlanul magán viselte a hellén filozófia ismertetőjegyeit, maga a platonikus-arisztotelianus lélek-felfogás lényegileg átalakult. Tény, hogy a teológusok a „szív” (*cor, kardia*) terminust hosszú évszázadokon keresztül az „értelem” (*mens, nous*) filozófiai fogalmának biblikus megfelelőjeként is használták. Az érzelmek, indulatok, vágyak székhelyeként nem a szívet jelölték meg, hanem egy alsóbbrendűnek tartott fakultást, amelyet az értelmi képességektől elkülönítve, gondosabb szóhasználattal *animának* vagy *pszükhének* neveztek, jóllehet ugyanez az elnevezés általában vonatkozhatott a lélek egészére is. Ugyanakkor a keresztény írásmagyarázók a Hegyi beszéd híres ígérete alapján: „Boldogok a tiszta szívűek, mert ők látni fogják Istent” (Mt 5,8), a szívet az értelmes létezők azon legmagasabb rendű képességével azonosították, amelynek segítségével a teremtmény eljuthat a Teremtő ismeretére. A szív ily módon már nem egyszerűen a megismerés spirituális szervének számított, hanem a teremtett istenképmással lett azonos, amely minden egyes emberi személy Istentől kapott lényegi, elveszíthetetlen sajátossága. Minthogy pedig Isten, vagyis az Óskép, nem más, mint a szeretet (vö. 1Jn 4,8), az egyházatyák és a középkori teológusok szerint a mi személyiségünk legsajátosabb magva, a képmás is szeretet. Ennélfogva a „szívvel” azonosított „értelem” a nyugati és keleti kereszténységben nem az érzelmek forrása, de még csak nem is az intellektuális képességek gyűjtőneve, hanem az Istenhez és a másik emberhez odafordulni képes emberi személyiség.

E hagyomány szerint tehát a szív egyszerűsége nem egyes kivételes képességű szentek erénye, hanem minden ember eredeti beállítottsága és elérendő célja. A Teremtés könyve ezt az egyszerűséget az első emberpár mezítelenségeként írja le. Az egyházatyák szerint erre utal Pál apostol is, amikor így fogalmaz: „Félek, hogy amint a kígyó félrevezette Évát ravaszságával, úgy a ti gondolataitok is megromolnak, és elfordulnak az egyszerűségtől, ami Krisztusban van” (2Kor 11,3). Éva a szív egyszerűségét veszítette el, ez volt tehát az a mezítelenség, amelyet a bűnbeesés után Ádámmal együtt szégyellt, és amit el akart takarni. Aki elveszíti az egyszerűséget, az hazugsággal takarózik.

Nap mint nap elveszítjük az szív egyszerűségét, „ami Krisztusban van”, és amit egykor a keresztségben visszanyertünk. Amikor elveszítjük, elbújunk a szavak és érvek mögé, mert a bűneink beismerésénél csak Krisztus megvallását szégyelljük jobban, mentegőzünk, leleményesen Istenre háritjuk, amit mi követtünk el — „az asszony adta, akit te adtál mellém” —, s élvezettel mondogatjuk, hogy ez vagy az „bonyolult kérdés”, „ha innen nézzük”, „egyrészt, másrészt” stb. Az imádság a legjobb orvosság a szív folyton elveszithető egyszerűségének visszanyeréséhez és a benne való megmaradáshoz. A keresztény gondolkodás történetét tanulmányozva és a jelenben jó példákat látva azt tapasztalom, hogy aki kitart az imádságban, aki meghatározó módon ad teret az életében a csendnek és az Eucharisziának, az képes visszatérni a szív egyszerűségéhez és tisztaságához, és ha most még csak tükör által látja is, egyszer majd bizonyosan színről színre fogja szemlélni Istent.

A tiszta szív békeessége

ITTZÉS JÁNOS

Evangelikus püspök

Hosszabb időbe telt, amíg rájöttem, *A szív tiszta egyszerűsége* téma valahogy „nem áll össze” bennem. Ízlelgettem, fontolgattam, újra és újra nekirugaszkodtam, bibliai összefüggéseket kerestem, s valahogy nem nyílt meg az ajtó... (A hiba biztosan bennem volt.) Végül be kellett látnom, hogy így, ebben a formában nem kerül közel hozzám, nem kerülök közel hozzá. Így, ebben a formában filozófiai megállapításnak tűnt inkább, nem vallomás- s főként nem hitvallás-témának. Pedig ilyenkor, karácsony táján inkább a vallomások ideje van. Igaz vallomásokra, a testvéri szívek titkokat megosztó szavaira pedig — azt gondolom — mai korunkban kiváltképp szükségünk van. Pontosabban szükségünk lenne, ha képesek lennénk arra, hogy megosszuk szívünk, hitünk titkait egymással. Az elfogadás és ajándékozás, a figyelmes meghallgatás és megszó-

lalás gyönyörűséges ritmusával magunk is belesimulhatnánk abba a rendbe, amelyet az egyház Ura tanítványai számára kijelölt. Milyen szépen mondja ezt Pál apostol: „együtt bátorodjunk meg közöttetek egymás hite által” (Róm 1,12).

Ezért aztán a fent látható címet írtam e sorok fölé. És sorban jutottak eszembe versek, bibliai mondatok, olvasmányélmények. S mindegyikből sugárzik az a bizonyosság, hogy a tiszta szív békessége olyan ajándék, amit ember embernek nem adhat, amely csak *felülről* adatik. Isten ajándéka a szív tisztasága és a békesség is. Ahogy már a bűnbe esett Dávid király is felismerte ezt, és megénekelte örökszép zsoltárában: „Tiszta szívet teremts bennem, Istenem!” (Zsolt 51,12).

S elfeledkezhetünk-e arról, hogy szent karácsony éjszakáján hogyan hirdették az angyali seregek? *Gloria in excelsis Deo. Et in terra pax hominibus bonae voluntatis.* (Lk 2,14) És búcsúbeszédeinek egyik kiemelkedő, vigasztaló mondatában hogyan is ígérte megszeppent tanítványainak a Mester? „Békességet hagyok nektek: az én békességemet adom nektek; de nem úgy adom nektek, ahogyan a világ adja. Ne nyugtalankodjék a ti szívetek, ne is csüggedjen” (Jn 14,27). A feltámadott Úr is így köszöntötte övéit: *Békesség néktek!* Most már csak azt az apostoli bizonyoságtételt tegyük hozzá, amelyben sokan felismerték a *sálom/eiréné/pax* igazi titkát: „Isten békessége, mely minden értelmet meghalad, meg fogja őrizni szíveteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban” (Fil 4,7).

Nem csoda hát, hogy napjaink embere, aki elvesztette életének mennyei dimenzióit, ezzel együtt elvesztette a szív békességét is. Hiszen ez a békesség nem az erősebb által ránk parancsolt óvatosságnak, nem a realpolitikuskok által kötött kompromisszumok eredménye, és nem is a temető csendje. Ez a békesség Isten bünt és halált legyőző hatalmának a gyümölcse. Azoknak adatik, akik felismerték, szükségük van Jézusra. Akik tudják, életük horizontális dimenziójában is csak az őtől kapott erővel és energiával, vagyis rá figyelve tölthetik be hivatásukat, Isten dicsőségére és a felebarátok javára. A tőle és általa nyert békeséget szívükben hordozók élnek Istennel, önmagukkal és felebarátaikkal is békességben. Ez a szelíd erő és nyugalom sugárzik belőlük még a legnehezebb helyzetekben is.

Ide illő, meggyőző tanúságtételként hadd emlékeztessenek most Ordass Lajosra, evangélikus egyházunk mártír püspökére. Amikor 1948-ban koncepcióss perbe fogták, és koholt vádakkal elítélték, az utolsó szó jogán mondott rövid beszédét így fejezte be:

Önök most ítéletre vonulnak vissza. Föladatuk, hogy lelkiismeretük mérlegére helyezték mindazt, ami itt a per folyamán velem kapcsolatban elhangzott.

Nem tudom, mi lesz az ítéletük.

Ha lelkiismeretük arra kényszeríti Önöket, hogy az ellenem emelt vádak alól engem fölmentsenek, akkor — úgy érzem — a sebek, ame-

lyeket a köz érdekében folytatott küzdelmekben kaptam, nem sajognak és nem véreznek majd annyira, hogy teljes odaadással és az eddigi önzetlenséggel újra föl ne vehetném a munkát. Kész vagyok szolgálatomat folytatni. Isten bizonyosan megsegít, hogy elfelejtsem ennek az öt hétnek az emlékeit. Készen állok az egyház és a haza további szolgálatára.

Lehet, hogy mérlegelésük után engem bűnösnek fognak nyilvánítani, és ezért büntetést szabnak ki majd rám.

Ha ez következik be, azt is alázatos szívvel és csöndesen elfogadom. Elítéltetésem ténye olyan lesz számomra, mint a fátyol, amely eltakarja előlem Isten akaratát, és érthetetlenné teszi azt. De Istenemtől zúgóldás nélkül elfogadom, mert azt az egyet jól tudom, hogy még elítéltetésem esetén is csak az ő áldott akaratata történhet meg velem.¹

S ha valakit nyugtalanít a kérdés, lehet-e valamit tenni annak érdekében, hogy űzött vadként önmagukat és egymást hajszólokortársaink rádöbbenjenek helyzetükre, és vágyódjanak a tiszta szív békességére, annak Reményik Sándor erdélyi evangélikus költővel együtt ezt mondom: „Nincs nyugalom, nincs nyugalom, — s ez a / Nyugtalanóság, mint a járvány, ragad. / Te sugarazd szét békességedet / És szóval, kézfogással másnak add. / Az Isten Békessége is ragad. / Békesség Istentől.”²

Isten békessége megnyitja és megőrzi a végső reménység távlatát is a rá hagyatkozó és benne bízó ember szívében. Úgy, ahogy Jézus Urunk jól ismert boldogmondásában olvassuk: „Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják az Istent” (Mt 5,8). „Az életünk legszebb percébe is mondhatatlan fájdalmat vegyítő”³ nagyhatalommal, a halállal szemben hirdethetjük az életünk legkeserűbb percébe is a reménység sugarát ajándékozó isteni szeretet végső valóságát. És ez már ahhoz is elég, hogy azon az utolsó földi órában is békessége legyen szívünknek. Békesség Istentől.

A primitív és az egyszerű

JÓKAI ANNA

Író Ma az anyagba-ájult ember irtózik az egyszerűségtől; a bonyolultban élvezkedik, azt tiszteli és odáig is elmegy, hogy ami mégsem bonyolult, tébolyodásig bonyolítsa — vagy a szívet giccses mézeskalácsá formálja, és a cukormáz közepén, a tükröcskében sohasem a másikat, mindig csak a tetszelgően beletekintő önmagát nézegeti. A kemény-hideg ész világa fémesen nyomul a lágy-langyos „csupaszív” típusú ember lelkébe, felkavarja, szétpancsolja a szeretetet, olykor még nevetségessé is teszi. Pontosabb és célravezetőbb a „helyén van a szíve” (a „helyén van az esze” melletti) minősítés. Az *Ima Magyarországért* című versemben így fohászokod-

¹Az utolsó szó jogán.

In: Ordass Lajos:

Válogatott írások.

Európai Protestáns

Magyar Szabadegyetem,

Bern, 1982, 185.

²Reményik Sándor

összes verse. Polis

Könyvkiadó – Kálvin

Kiadó – Luther Kiadó,

Kolozsvár – Budapest,

2005, I. 616.

³Vö. Madách:

Az ember tragédiája,

Római szín.

tam: „Melegítsd eszünket, okosítsd szívünket.” Ne féljünk a szívünk-től és kritikátlanul ne hódoljunk be az eszünknek — ikertrónon ülnek és *együtt* szolgálnak. Egyik sem taszíthatja le a másikat következmény nélkül. A józan ész és a tiszta szív egymást támogatják. Mindkettő fontos. Az Isten elleni erők igyekeznek mindkettőt pusztá „primitívsséggé” lefokozni. Ne ugorjunk be a ravasz szándéknak.

Valaki vagy valami primitív vagy egyszerű: nem mindegy. A „primitív” kifejeletlenséget sugall: a megvalósulásnak még jócskán előtte van — ha ezen a kezdetleges fokon meg nem reked. A „primitív” sajnálatra méltó és segítségre vár. A „primitív” nehezen mozdítható, gyakran berögzül. A „primitív” agresszív, mert a jövőjét illetően bizonytalan. A primitív ember veszélyes, mert nem tudja magáról, hogy primitív, inkább kérkedik primitívsségével, s ezért — valljuk be — különösen ingerlő. Folyamatosan provokál.

A primitív szív gyorsan és válogatás nélkül lángra lobban — s ugyanolyan hirtelen ki is alszik. Lelkesedik, de csak az ösztönök képes megmozgatni. A primitív ember az eltervelt, rideg ész-szerűség természetes csatlósa. Manipulálható, felhasználható és eldobható. (Ez a manóver a politikai életben kristályosodik ki a legszembetűnőbben.)

Az „egyszerű”: valójában kiteljesedése annak, ami látszólagos károsként megelőzte. Nagy idő és megszenvedett tapasztalat van mögötte, amíg egyszerűvé nemesedhetett. Az egyszerű: csodálatra méltó és segítséget ad. Mozgékony és további befogadásra tágas. Az egyszerű soha nem erőszakos, mert a *rendíthetetlen* jövőben hisz. Az egyszerű ember nem képzeli magáról, hogy végleg beérkezett (tudja, milyen messze van a „színről-színre”), egyszerűségében alázatos és ártalmatlan, ezért (tapasztalhatjuk) némelyeknek különösen ingerlő. Szomorú, de a szelídség is provokál.

A „bonyolítók” pedig szeretik a sűrű útvesztőket, a burjánhó, cseles kanyarokat — mert remek dolog bújócskázni, egymást diadalmasan kiszámolni; lencsevégre kapni, kinagyítani a táj legapróbb részleteit is, múlatni valahogy az időt, a terepet körbe-körbe kerülni, tudálékosan megjelölni a törmelék kavicsokat is: csak az Út, az *egyetlen út kifelé* a mámorító, de halálos bozót-ból maradjon sötétben...

Bonyolultan élni könnyebb, mint egyszerűen. A biztos tudat — hogy van értelme a létnek — szükséges a szív érzelmi biztonságához. A „korrlát” a szakadéktól is védhet. Beletekintünk — életünk, sorsunk során ki többször, ki kevesebbszer a szakadékba, de *beleesni* nem kötelező.

„Legyen a te beszéded *igen-nem*.” A szívünkkel-eszünkkel átvilágított Krisztus hagyta ránk ezt az egyszerűséget.

Sancta simplicitas? — végső soron mind egy-ügyűek vagyunk. Egy ügyben járunk a Földön és az Egekben. Az is, aki ma még rá sem gondol erre, s az is, aki éppen konokul tagadja.

KARÁTSON GÁBOR

A fordulópont

Író A lélek egyszerűsége napjainkban, a csak félig-meddig is tájékozott ember számára csupán egyvalamit jelenthet, annak világos tudomását, hogy ma már egyetlen lapra van feltéve minden. A vallásos ember számára ez a lap: isteni lap, bár nehéz volna meghatározni pontosan, miféle lapról van itt szó. Isten tartja-e még tenyerén a világot, ha valami rejtett, már-már átláthatatlan módon is, vagy átcsúszott már minden a rossz gazda, az ember kezére.

Magát a kérdést feltenni sem könnyű, nemigen tudjuk, hol fogjuk meg a dolgot. Amely figyelmet kívánna tőlünk, de nem egészen individuális figyelmet. Az, aminek sorsa ma egyetlen lapra van feltéve, mag az élet, a Föld sorsa, a Földé mint Isten titokzatos művéé — így érzi ezt legalábbis a vallásos ember; ki kérdésével mégis egyedül marad, mert ez a kérdés közösségi kérdés, sem a személyes jámborság, sem a sztoikus lelki tartás eszközeivel nem gyógyítható, a közösségnek kellene feltennie, de a közösség nem teszi fel.

Le kellene ahhoz szállni a mélybe, de ettől a mélységtől, és jó okkal, feltehetőleg, rettenetesen fél a mai ember. Mintha maga az egyház sem fordítani kellő figyelmet erre a kérdésre, az egyetlen egyre; legalábbis nem elég nyilvánvalóan, nem kiáltó szóval. Az évszázadok során túlságosan beleszoktunk az egyéni üdvösségről való elmélkedésbe, a személyes erkölcs kérdéseinek firtatásába, mintha csak fennállhatnának ezek a Nagy Egész, nem csupán az emberiség, hanem a teljes földi teremtés üdve nélkül, vétkes módon a fogyasztói társadalom szintjére szállítva le ezzel magát az Evangéliumot is. Lehet talán, persze hogy elképzelhető, hogy az egyes ember, ha mindent megtett a Nagy Egészért, a romlás közepette is, személyesen azért megmenekszik; de Isten művének pusztulása, a teljes isteni világon belül is, aligha jelenthet egyebet, mint iszonyatos veszteséget. Nem egészen világi módon képzelem ezt a dolgot; végső soron talán nem is az eredmény volna fontos, az ökológiai krízisből való menekvés, a végső rettenet elhárítása, hanem az, hogy — János Jelenéseinek szellemében — képesek vagyunk-e az Evangéliumot is, a természetet is, valamennyi élő és élettelen lény sorsával együtt, a magánemberi létből kiszakadva az élő Isten perspektívájában élni meg. Meg kellene értenünk ehhez nemcsak a földi teremtés egyedülálló voltát — olyan szemlélet ez, amelyet a mai médiavilág erőnek erejével ki akar disputálni belőlünk,

mindig a lényegtelenre terelve figyelmünket —, hanem magát a Föld misztériumát is, szabadulva attól a kényszerképzetünktől, mintha Istenhez nem ezen a misztériumon át, *itt és most* kézzel-foghatóságain keresztül, hanem valamiféle általános igazságon keresztül vezetne az út. E képzet, mondanom se kell, nem egyéb, mint a gazdaságkor, a fogyasztói társadalom spirituálisra retusált képe, ricsajos felszín, amelyen kívül ma mintha nem volna élet.

Ha van, ha nincs, ehhez a titkos mélységhez kell leszállnunk.

A téli napfordulót mindenhol, mindig ennek az elcsitulásnak a jegyében ünnepelték. Alászállás és elcsitulás, a Föld mélyébe való hallgatóság. Gyermekkoromból nagyon is jól emlékszem erre a csendre, amelyet aztán egy későbbi kor csicsás, durva, elüzletiesedett gyakorlata összezúzott. Egy ősi kínai klasszikus, *A változások könyve* hatalmas erejű képben, külön hexagramban (a huszonegyedikben, a hatvannégy hexagram sorában) ábrázolja a karácsonyi szituációt: öt sötét vonal alatt, a mélyben megjelenik az első fényvonal: jön föl a fény a mélyből. Ami egyúttal a Föld elektromos erejének ébredését is jelenti, a tavasz még alig sejthető közeledtét. Amely tavasz — mint a karácsonyi szituációhoz illik — ott még, a mély sötétben: spirituális tavasz. A Föld mélye mennydörög, ám ez a mennydörgés oly halk, annyira finom, hogy minden erőnket össze kell szednünk, ha meg akarjuk hallani.

*A föld mélye mennydörög
A fordulópont*

*Így zárták le a régi királyok a határhágókat
a téli napforduló idején
Vándorkereskedők
ne utazgassanak
Területi revíziót
urak ne tartsanak,*

csituljon el erre az időre a politikai és üzleti élet, szóljon most maga a Föld.

Nincsenek illúzióim, ily közös odafigyelésre ma aligha fog sor kerülni. De a keresztény... ha csak néhány keresztény képes volna így hallgatózni: hallana-e a mélyből oly mondatokat, mint amilyeneket Jacob Böhme, a misztikus csizmadia 1612-ben még leírhatott: „Mert a Föld újra élni fog: hiszen az Istenség Krisztusban újjászülte a maga teste által, és Isten jobbára felemelte. Mert a Föld Istenben van, és Isten sohasem halt meg, hanem csak a külső születés halott.” — Hogy hallani lehetne-e ma is még ily szózatot a mélyből, ez az a kérdés, igen vagy nem, amelyben a lélek ma is még összevonhatná a maga erejét, egyszerűségben.

Magamba térni és leegyszerűsödni

KERESZTY RÓKUS

Ciszterci szerzetes,
teológus

Mindig csodáltam azokat a lelkeket, akikből lárma, veszedelem és izgalom közepette is sugárzik a nyugalom, a béke és az egyszerűség. Ideges, rohanó embertársaikat pusztá jelenlétükkel megnyugtatják. Nyugalmuk titka az a szentély, amelyet a lelkük mélyén őriznek. Krisztus Lelke, szeretet és igazság lelke lakik benne, s ezért a legzajosabb tevékenység idején is mindig visszatérhetnek a nyugalom forrásához. Szent Bernát szerint: „*Tranquillus Deus tranquillat omnia — Isten nyugalma mindent elnyugtat.*” Személyes vallo mást kér a Vigilia. Ennyit nyugodt lélekkel mondhatok: én ismerem a béke és az egyszerűség állapotát — nagy ajándék, hogy megtapasztaltam másokban. S az utat is tudom hozzá, de ennek az útnak még csak a kezdetén járok.

Olyan könnyű az állandó aktivitás, akár a jóra irányuló aktivitás lázában élni, engedni az aktivitásinger kényszerének, s azal áztatni magunkat, hogy csupa jót teszünk. Igen, jót, de nem jól, mert lázasan rohanunk egyik feladattól a másikig, lihegve és kényszeredetten. Talán reszketünk is a sikerért és lever a sikertelenség. Így aztán igen könnyen ürügyet találunk arra, hogy soha ne térjünk önmagunkba, soha ne legyünk otthon a saját szívünkben. Pedig sejtjük, hogy az Isten a szívünk mélyén vár ránk, ott akar megszólítani. Olyan könnyű a papnak a Jóistenről másoknak beszélni, de olyan nehéz a szívünkbe térni, ahol az Isten szavára figyelhetnénk. József Attilának igaza volt: „*tetten értem az én szívemben.*” Csak a szívünkben érhetjük tetten az Istent, mert ott akar velünk találkozni. De mi félünk, reszketünk attól, hogy el fogja venni a mi kis örömeinket. Végső fokon attól félünk, hogy Fia mellé fel akar feszíteni a keresztfára. A valóság persze az, hogy akár akarjuk, akár nem, a saját keresztfét senki el nem kerülheti. A saját bűneinkből és a világ bűneiből ácsolt keresztet. Valamilyen formában mindenkinek kijut a szenvedés. De az Isten ereje, szeretete és békéje nélkül a kereszt átokká válhat, kétségbeesésbe kergethet.

Ha volna merszünk a szívünkbe térni, mindennap legalább egy félórát az Isten Igéjével csöndben eltölteni, rájönnénk, hogy az Isten csak a szennyet és a lomot akarja kitakarítani a szívünkben. Csak a rosszindulatú daganatokat akarja isteni sugárkezeléssel kiégetni, nem az igazi örömeinket. S amint tisztul a szívünk, úgy költözik bele az öröm és a szeretet, a béke és az egyszerűség.

Ha ezen megfontolás után sincs kedvünk arra, hogy a szívünkbe térjünk, nézzünk szembe a valósággal: néhány nap, né-

hány év, vagy legföljebb néhány évtized múltán biztosan mindannyian por és hamú leszünk. Nincs ennél mindent jobban leegyszerűsítő és jobban kijózanító igazság a földön. Ha ezt komolyan vesszük, akkor igazán csak egy dolog számít: van-e szeretet, s mennyire tiszta a szeretet a szívemben, mit lát benne az Isten? Ha ezt az egy igazságot föl ismerem, akkor fogom kérni az Úr Jézust, dolgozzék a szívemben, égessen ki belőle minden szennyet, hogy csak a tiszta szeretet lángja járjon át egészen. Akkor majd egyetlen sikert kérek csak, azt, hogy az életem ajándékká váljak, az Ő számára és mindazok számára, akiket rámbízott. S tudom, hogy megadja, hiszen Ő indított arra, hogy ezt kérjem. Bárcsak lenne elég hitünk ahhoz, hogy bizalommal és kitartóan zörgessünk.

„Meg vagyok békélve helyemmel az életben”

KOPP MÁRIA –
SKRABSKI ÁRPÁD

Pszichológus –
szociológus

Az „Élet értelme” kérdőív utolsó állítása: „Meg vagyok békélve helyemmel az életben.” Tudunk-e egyértelmű igent mondani rá? Valóban békében élünk-e önmagunkkal, a világgal, az emberekkel? Nem megalkuvás-e ez az állítás, kényelmes belenyugvás mindabba, amin pedig változtatni kellene?

A Vigilia körkérdése idén is olyan alapfogalmat feszeget, amelynek megválaszolásához világképünk mélyebb megértése szükséges. Hiszen az embert épp az különbözteti meg az állattól, hogy fel tud készülni a jövőben esetleg bekövetkező veszélyekre, hogy felelősséget érzünk tágabb közösségünkért, ma már a világ túléléséért is. Ha mindebbe belegondolunk, egyáltalán nem kapunk biztató válaszokat, van okunk nyugtalanságra, szorongásra. Az egzisztencialista filozófusok szerint az emberi lét alapvető élménye a szorongás, a végletes bizonytalanság, kontrollvesztés átélése.

A szorongás lényege a kontrollvesztés élménye érzelmileg negatív, megoldhatatlannak tűnő helyzetekben, amikor nem érezzük képesnek magunkat a veszélyeztető helyzet megoldására, vagy nem tudjuk, milyen cselekvéssel, aktivitással oldhatnánk meg. Vannak élethelyzetek, amelyek mindenkiben szorongást keltenek, ilyen saját vagy közeli hozzátartozónk súlyos betegségének megtudása, egy váratlan katasztrófa átélése. Ilyenkor átmenetileg mindenki szorongást, kontrollvesztés élményt él át, azonban rendkívül nagy a különbség abban, hogy ez a lelkiállá-

pot milyen gyorsan alakul át cselekvéssé, a tragédiával való szembenézés aktív lelkiállapotává. Nagyszerű példája ennek a székely falvak népének összefogása és közös tetteje az árvíz utáni első órától kezdve. Abban a pillanatban, amikor a mindenüket elvesztő emberek megérezték az összefogás, a közös cselekvés erejét, egész biztosan csökkent a szorongásuk, a kiszolgáltatottság, a kontrollvesztés érzése. Az itt és most lehetséges megoldások keresése már a lelki béke útját jelenti.

A szorongás lelkiállapota a lelki béke ellentéte. Szorongó állapotban feszültnek és idegesnek érezzük magunkat, rossz előérzetünk van, mert úgy gondoljuk, valami kellemetlen esemény fog bekövetkezni, aggasztó gondolatok foglalkoztatnak, nem tudunk ellazulni, összeszorul a gyomrunk idegességünkben, nyugtalannak érezzük magunkat, vagy akár hirtelen pánikhangulat fog el. De vajon nem természetes-e ez a lelkiállapot, ha felelősséget érzünk hozzátartozóinkért, kollégáinkért, környezetünk állapotáért, országunk jövőjéért és még folytathatjuk a sort. Ha valaki nem készül fel a várható veszélyekre, nem is tud védekezni, és kiszolgáltatottá válik — mondhatjuk.

Ez valódi és nagyon nehezen feloldható ellentmondás. Ki kell alakítanunk saját magunkban azt a gondolkozási készséget, ami miközben végigpásztazza az összes várható eseményt, valódi veszélyt vagy gyengeséget, mindig arra koncentrál, hogy miben tudok én magam változtatni, hol van lehetőség értelmes beavatkozásra. Abban a pillanatban, ha a megoldási módokat latolgatjuk, már a megbékélés lelkiállapotában vagyunk. Hihetetlen sok lelki energiát veszítünk azzal, ha újra és újra azon rágódunk, amit nem tudunk befolyásolni, ami már megtörtént, és nem volt igazán ínyünkre való, ami körülöttünk történik, de nem tudunk hatni rá. Ha ezeket a békétlenséget szító gondolatokat azonnal ki tudjuk kapcsolni, és csak arra koncentrálunk, amiben valóban képesek vagyunk tenni, ez az aktív lelki békesség állapota.

A lelki békesség, a szorongásmentes lelkiállapot elérése igen sok gyakorlást igényel, és tudatosan kell törekedni rá. Nem az a baj, ha vannak negatív gondolataink, hanem az, ha ezek eluralkodnak rajtunk. Arra kell törekednünk, hogy legalább 3:1 arányban több pozitív gondolatunk legyen, mint negatív. A teljesen pozitív, felhangolt lelkiállapot is kóros, de a többségében negatív, békétlen lelkiállapot még sokkal súlyosabb következményekkel jár. A szorongó lelkiállapot beszűkít, ilyenkor csak a veszélyes következmények elkerülése motivál, és nem vagyunk képesek kreatív, új megoldásokra. A lelki béke, a szorongásmentes lelkiállapot a kreatív aktivitás állapota, amikor örömmel tudunk dolgozni, alkotni, de ellazulni, pihenni is.

Nem önáltatás-e az ilyen lelkiállapot? Ha valaki nem hisz abban, hogy életünk egy nagyobb terv része, és hogy életünknek célja és értelme van, a lelki béke nem nyugszik reális alapokon.

Ha életünk a vak véletlennek kiszolgáltatott ember embernek farkasa harctér, a lelki békeség lelki vakságot jelentene. A valódi lelki béke, ami nem tunyaságot jelent, nem is beletörődést a megváltoztathatatlanba, csak az élet értelmének mély meggyőződésén alapulhat.

A Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérésünk során a felnőtt magyar népességet képviselő 12 600 ember kikérdezésével a testi és lelki egészség pszichológiai, szociális, életmód háttértényezőit elemeztük. A felmérés során felvettük a Richard Rahe, amerikai professzor által kidolgozott „Élet értelme” (koherencia) kérdőívet, ami az alábbi állításokat tartalmazza:

Úgy érzem, az életem egy nagyobb terv része

Úgy érzem, az életemnek nincs célja és értelme

Az életben sok minden okoz nekem nagy örömet

Képes vagyok megbocsátani magamnak és másoknak

Kétlem, hogy életemnek bármilyen jelentősége volna

Az értékeim és hitem vezérelnek mindennapjaimban

Összhangban vagyok a körülöttem lévő emberekkel

Meg vagyok békélve helyemmel az életben

(A második és az ötödik kérdés természetesen fordítva értendő)

A felmérés eredményeiből az derült ki, hogy az élet értelmébe vetett hit az egyetlen olyan lelki védő tényező, ami életkortól, nemtől és iskolázottságtól függetlenül lényegesen jobb testi és lelki egészségi állapottal járt együtt. Aki hisz az élet értelmében, sokkal kevésbé szorong, akkor is, ha szegény, idős vagy beteg. Bár az élet értelmébe vetett hit és a vallásosság között nagyon szoros a kapcsolat, nem tekinthető azonosnak. Sajnos vannak magukat vallásosnak mondó emberek, akik valójában nem hisznek az élet értelmében, ők lelkileg nem is egészségesebbek. És vannak olyanok, akik valószínűleg nem ismerik a vallás lényegét, nem tartják magukat vallásosnak, mégis ha hisznek az élet értelmében, ők lelkileg egészségesebbek.

Az élet értelmének tagadásaként vált az „Isten meghalt” nietzschei jóslata a 20. század két ellenségességen alapuló, békétlenséget hirdető totális diktatúrájának vezető eszméjévé. Ezek ideológiai hátterét a konfliktus szociológiák adják, amelyek a világot az egymásnak feszülő társadalmi erők csataterének tekintik, és amelyben a béke csupán az egymástól való félelem átmeneti eredménye. Ezzel szemben a funkcionalista szociológiák a társadalmi funkciók összehangolt működését tekintik alapvetőnek, ahol a békétlenség átmeneti állapot és ennek megoldása egy fejlettebb társadalmi struktúra eléréséhez vezethet. Mint Teilhard de Chardin írta: „Napjainkban az egyre fokozódóbb, egész földre terjedő és csakugyan teremtő elrendeződés hatására a sok-sok egyedi gondolat központ — ami mi vagyunk, külön-külön mind-egyikünk — kezd ellenállhatatlanul eggyé szerveződni és végképp egyetlen és valódi gondolkodó rendszert alkotni.”

Felhasznált irodalom:

A. Einstein: *Out of my later years*. New York,

1950. In: V. E. Frankl:

A tudattalan Isten.

EuroAdvice, Budapest,

2002, 107.

Kopp M. – Székely A. –

Skrabski Á.: *Vallásosság*

és egészség az

átalakuló társadalomban.

Mentálhigiéné és

Pszichoszomatika,

2004. 5,2,103–126.

Skrabski Á. – Kopp M.

– Rózsa S. – Réthelyi J.:

A koherencia mint a lelki

és testi egészség alap-

vető meghatározója.

Mentálhigiéné és

Pszichoszomatika,

2004. 5,1,7–26.

Skrabski Á. – Kopp M.

– Sándor Rózsa –

János Réthelyi –

Richard Rahe: *Life*

meaning: an important

correlate of health in the

Hungarian population. In:

J. Behavioral Medicine,

2005. 12,2, 78–85.

Pierre Teilhard de

Chardin: *Út az Ómega*

felé. Szent István

Társulat, Budapest,
1980, 362.

L. Wittgenstein:
Tagebücher 1914–1916.
Frankfurt am M., 1960.

In: V. E. Frankl:
A tudattalan Isten.
EuroAdvice, Budapest,
2002, 107.

A lelki békesség nem állapotot jelent, amit az ember birtokolhat, nem is élményt, hanem aktivitást, cél felé törekvést. Einstein szerint a vallásosság lényege, hogy választ keresünk arra a kérdésre, hogy mi az élet értelme. Wittgenstein szerint „Istenben hinni azt jelenti: látni, hogy az életnek értelme van”. Ez a hit nem feltétlenül vallási meggyőződés formáját ölti, hanem „hivat”-ást, el-„hivatott”-ságot jelent, ahogy a magyar nyelv igen kifejezően nevezi. A lelki békesség alapja, hogy a megpróbáltatások ellenére is hiszünk a jövő hívásában.

PASKAI LÁSZLÓ

A szív egyszerűsége

Biboros

A lélek belső békéje és boldogsága az élet kiemelkedő értékeihez tartozik. Mégis a múltban éppúgy, mint a jelenben sokan más élményeket értékelnek, a testi örömöket és a lelki feszültségeket keresik. Mai rohanó világunk pedig eltereli figyelmünket belső világunkról, a sikerek, az elismerés megszerzésére indítanak. Mindezek mégsem tudják az ember személyes és szellemi világát kielégíteni, ezért előbb vagy utóbb feltámad a vágy a belső béke és boldogság iránt, annak megszerzésére és megőrzésére.

A béke és boldogság belső tartalmáról, tökéletesítéséről, megőrzéséről különböző vallási és filozófiai irányzatok különböző tartalmakat és eszményeket fogalmaznak meg. Hozzászólásomat a kérdésre a katolikus lelkiség alapján teszem meg. Nem annyira elméleti megközelítésben, hanem két kiemelkedő személyre hivatkozva, akiknek az életében a belső béke és boldogság megtartása megmutatkozik, még a legnehezebb külső körülmények ellenére is.

Előttem áll Assisi Szent Ferenc életéből Leó testvérrel történt beszélgetése a tökéletes boldogságról. Így olvassuk a *Fioretti*ben, Szent Ferenc életéhez kapcsolódó események írásos gyűjteményében. Az Angyalos Boldogasszony kolostora felé tartottak a kemény téli hidegben, fázva és dideregve. Útközben beszélgetve Ferenc felsorolt több olyan ténytet, amelyekre vágyódhatnak az emberek. Ilyen az életük dicsérete, a betegek rendkívüli meggyógyítása, mások gondolatainak és a jövőnek a tudása, a körülöttnk lévő világ ismerete. Valamennyi után ezt mondta: jegyezd fel, nem ezekben van számunkra a tökéletes boldogság. Végül Leó testvér kérte: mondd meg hát, miben áll a tökéletes boldogság? A válasz — lerövidítve — így szólt: ha a kolostorhoz ázva-fázva, éhesen megérkeznének, de nem engednék be, szidalmaznák, sőt meg is vernék őket, „ha mindezt békével és vidáman tűrjük el az áldott Jézus szenvedéseire gondolva, ebben van a tökéletes boldogság.”¹

¹Vö. *Fioretti*, VIII.

Bizonyára többen ismerik ezt a kedves történetet. Azt a keresztény bölcsességet fejezi ki, hogy aki Jézus szenvedéseire

gondolva fogadja az élet örömeit és szenvedéseit, sikereit és kudarcait, lelkében a tapasztalati világot meghaladó békességet és boldogságot talál. Mindenki találkozott ilyen beállítottságú emberekkel. Magatartásukban megmutatkozott, hogy a kereszt — bár ostobaság a földi érvényesülés szempontjából — Isten bölcsesége a belső béke és boldogság megszerzésében és megőrzésében.

A másik személy, akire hivatkozok, Szent Maximilián Kolbe lengyel ferences. A második világháború idején ártatlanul bebörtönözték, és Auschwitzban, a kegyetlen fogolytáborban 1941. augusztus 14-én megölték. Amikor egy fogoly szökése miatt tíz foglyot éhhalálra ítélték, egyik fogolytársa megmentéséért önként vállalta az éhhalál büntetését. Más kilenc fogollyal együtt sötétzárkába került, ahonnan mindvégig imádság és ének hallatszott; a meghaltakat bensőséges imádsággal búcsúztatta. Élete felmutatta, hogy a kétségbeejtő és reménytelen emberi helyzetben megmarad az a belső béke és boldogság, amelynek alapja Isten szeretete és az örök élet reménye.

A mai rohanó világunkkal együtt kell élnünk. Megtapasztaljuk, hogy súlyosan veszélyezteteti belső személyes értékeink megszerzését és megőrzését. Ha nem akarunk a rohanás áldozataivá válni, szükséges, hogy tudjunk megállni. Önmagunkba tekinteni, mérleget készíteni személyes és lelki értékeinkről is.

Ma is érvényes, ami a kereszténység kezdetétől fogva számtalan hiteles keresztény emberben megmutatkozott, és amire az említett két személy élete is rámutat: Isten szeretete, Jézus megváltása, az örök élet reménye életértelmezésünk alapja. Ezek megtartása biztosítja, hogy megőrizzük a szív benső békéjét és a lélek boldogságát viharzó korunkban.

POMOGÁTS BÉLA

„Rendezni végre...”

Irodalomtörténész

Nehéz feladat nekem, hogy megfelelő választ adjak a Vigilia kérdésre, hiszen amit mostanában nélkülözünk, nemcsak én, hanem jóformán az egész magyar értelmiség, az egész magyar társadalom, az éppen a „szív békéje”, az, amit Szent Bernát „az értelem szelídségének, a lélek nyugalmának, a szív egyszerűségének” nevez. Október 23-án, az ötvenhatos magyar forradalom negyvenkilencedik évfordulóján hajlok most a papír fölé, és az ünnep különösen elvárná azt, hogy a megbékélés engesztelő érzésével gondoljunk vissza a múltra és tekintsünk szét magunk körül. Ahogy tapasztalom, éppen az ünnepnek, a mindenkor ünnepnek a békéje morzsolódott fel a mögöttünk lévő másfél évtized közéleti küzdelmei között. Nem tudunk ünnepelni, ami azt is jelenti, hogy nem tudunk *együtt* ünnepelni, együtt a nemzetnek abban a „családi” közösségében, amelyről annak idején, keresztény meggyőző-

déséből és romantikus világnézetéből következő érzésekkel Eötvös József beszélt.

A lélek nyugalalmát és a szív békéjét át lehetett élni a diktatórikus korszak utolsó másfél-két évtizedében is. Akkor nekem, mint sokan másoknak, semmi közünk sem volt a politikához, nem vettünk részt a közéletben, céduláztam az Irodalomtudományi Intézet könyvtárában vagy az Országos Széchényi Könyvtárban, irodalomtörténeti monográfiákon dolgoztam, tanulmányokat írtam, ezek nem mindig jelentek meg, nem egy csak 1989 után. A hét végén feleségemmel elmentünk kirándulni, autóval a hegyekbe, többnyire a Felvidékre, de akkor jártuk be Csehország nevezetességeit is. Sztrapacskát vacsoráztunk vagy a „morva verébnek” nevezett káposztás disznósültet, és kortyolgattuk a finom cseh söröket. Gyakran találkoztunk barátainkkal, akkor még rengeteg barátunk volt, körülültük az asztalt, és szidtuk a hatalmon lévöket, mondtuk a politikai vicceket.

Az egyszerű, munkás életnek ez a nyugalma aztán elveszett. Ránk szabadult a közélet, rám meg különösen, hiszen igen sok társadalmi szervezetben, Anyanyelvi Konferencián, Írószövetségben, Illyés Közalapítványban vállaltam szerepet, közben megfogyatkozott a baráti kör, a tágasabb emberi közösségek (a szakmai, az irodalmi élet) megcsatatták, politikai lövészárkokharcokkal és ideológiai kézitűsákkal. A magyar társadalom, vagy mondjam így: a magyar értelmiség, amely korábban, ha cselekvő módon nem is, de érzelmi tekintetben szinte egységesen szemben állott a kommunista rendszerrel, és ebben az érzelmi ellenzékiességben találta meg belső szolidaritásának zálogát, nos, a magyar értelmiség szétesett, barátságok, házasságok és szerelmek bomlottak fel, pusztán az egymástól eltérő pártszimpátiák és pártelkötelezettségek miatt. Lehet-e ebben a felbomló, mindinkább atomizálódó társadalmi létben átélni az „értelem szelídségének” és a „lélek nyugalmanak” az élményeit?

Persze, mondhatná valaki, mondja a feleségem, és nem egyszer mondom én magam, egyszerűen hátat kellene fordítani a közéletnek, fel kellene adni azt a közvetítő szerepet, amelyet a mögöttünk hagyott évtizedben vállalni próbáltam, vagy amelynek erkölcsi kényszerét elfogadtam, és akkor a szív békéjét megint meg lehetne találni, ki lehetne alakítani. Nem hinném, hogy ez az út számomra járható. Hiszen mindig valamilyen kihívással találkozom, én talán el tudnám kerülni a konfliktusokat, a konfliktusok azonban nem kerülnek el engem. Megkeresnek az erdélyi magyar iskolák, egyházközségek, kulturális szervezetek: fel kell építeni egy óvodát, rendbe kell hozni egy templomot, lehetővé kell tenni egy diáktalálkozót. Vállaltam egy kötelezettséget, és ezt végezni kell, legalábbis addig, amíg a megbízatásom véget ér. Ez persze már nincs nagyon távol, de vajon hátat tudok-e fordítani akkor mindannak a gondnak, nyomorúságnak,

tennivalónak, amit az utóbbi esztendőkből megismertem, ami feladatként a vállamra (egyre öregebb vállamra) nehezült?

A „lélek nyugalmat”, azt hiszem, akkor lehet megszerezni, ha az embert magát is környezetének békéje veszi körül, vagy ha függetleníteni tudja magát a külső világ békétlenségeitől. Egy védelmező kis közösség, például a család vagy egy biztos baráti kör, illetve a szerzetesi fegyelemben végzett műhelymunka, egy irodalomtörténész számára például egy nagy, összefoglaló monográfia elkészítése lehet a benső béke és boldogság záloga. Erről én valószínűleg lemondtam akkor, amidőn szerepet vállaltam ebben a viharzó magyar közéletben, a kisebbségi magyar közösségek szolgálatában, ugyanakkor nem kívántam elhelyezkedni a politika világában, és elhárítottam azt a személyes védettséget és nyugalmat, amit a feltétlen elkötelezettség státusa és érzése, a nyájon belül lévők biztonságtudata adni képes. Független közéleti értelmiségi szerettem volna maradni, és ma talán ez a legnehezebb státus Magyarországon.

Ezért aztán vállalom kellett a napi küzdelmeket, és igen, a belső békétlenséget is. Október 23-án írom ezeket a személyes jegyzeteket, és két hónappal vagyunk Karácsony előtt. Október 23-án nem tudom nem felidézni azokat a viszályokat, amelyeket az ünnepen mindig is tapasztalnom kellett (és gondolom, most is tapasztalni fogok), és Karácsony előtt nem tudom elfojtani magamban a reményt: nemsokára ott fogunk állni a feldíszített karácsonyfa gyertyái előtt, és talán kissé hamis dallammal, de megszólal ajkunkon és mindenképpen tisztán megszólal bennünk a „Mennyből az angyal”. Két kedves költőmet szeretném idézni végezetül. József Attila írta: *„A harcot, amelyet őseink vívtak, / békévé oldja az emlékezés / s rendezni végre közös dolgainkat, / ez a mi munkánk, és nem is kevés.”* És Radnóti: *„Mert egyszer béke lesz. / Ó, tarts ki addig lélek, védekezz!”*

RÓNAY LÁSZLÓ

Harc az édenért

Irodalomtörténész

A gyermekség a büntelenség szinonimája is lehet. Tanúi voltunk és vagyunk annak a fájdalmas folyamatnak, amint az ember saját elhatározásából vagy a körülmények nyomása miatt elveszítette büntelenségét, abban a meggyőződésben, hogy saját erejével is elérheti a csillagokat. Antoine de Saint-Exupéry *Éjszakai repülésében* a viharoktól dobált Fabien a felhők között megpillantja a tiszta égboltot, csillagokkal kiverve. Tudja, ha arra kormányozza gépét, az a végzete. Mégis elindul, s mi sejtjük, hogy beteljesedik a végzete.

A gyerekek, a tisztaszívűek a földet, annak csodáit szemlélik. Ezért látnak többet a felnőtteknél. Az ő perspektívájukból a „lent”

érdekes, s csak az évek múlásával figyelnek „fölfelé”, csábító, de gyakran csalóka távlatokba.

A művészek mintha megéreztek volna a racionalizmus korlátait. Ezt jelezte a szürrealizmus, de még inkább a gyermekség feltámadó kultusza, amely a tisztaság, büntelenség iránt táplált vágyakozást bizonyította. A gyermekség birodalma csodás lehetőségeket ígért, nem véletlenül vágyott visszatalálni Alain-Fournier hőse az ismeretlen birtokra, s az sem volt a véletlennek köszönhető, hogy a húszas-harmincas években ez a regény egészen kivételes vonzást gyakorolt a magyar irodalomra is, amelyben a hétköznapiakból a csodák felé tájékozódtak a művészek. (Szerb Antalnak *Hétköznapiak és csodák* címmel jelent meg kötete.)

A gyermeki tisztaság iránt táplált különleges vonzódásnak engedve gyűjtötte maga köré a szeretethiányban szenvedő gyerekeket Philemon Bigua, Supervielle *A gyermekrabló* című regényének hőse. Vállalkozása végül sikertelen marad, ami azt bizonyítja, hogy a gyermekidőt nem lehet visszaperelni a sorstól, csak a lelkeségének megőrzésére van esélyünk. De csak azoknak adatik meg e lehetőség, akik nyitottak a csodák befogadására. A csodák olykor egészen apró dolgok, de teljesen átalakítják a lélek belvilágát. A legendás „kis herceg” oktatja erre a pénzembert, aki korunk egyfajta típusának jelképe. A csillagokról, az égen látható milliányi „kis apró izéról” beszélgetnek:

— *Légy? — ez a kis herceg kérdése.*

— *Dehogy, kis fénylő valamik.*

— *Méhek?*

— *Dehogy. Apró, aranyos izék, amelyek álmodozásra készítetik a semmittevőket. De én komoly ember vagyok! Nekem nincs időm álmodozni.*

— *Ó, csillagok!*

— *Az, az, csillagok.*

— *És mit csinálsz ötszázmillió csillaggal?*

— *Ötszázegymillió-hatszázhuszonkétezer-hétszázharmincegyel. Én komoly ember vagyok. Én pontos ember vagyok.*

— *És mit csinálsz ezekkel a csillagokkal?*

— *Mit csinállok velük?*

— *Igen.*

— *Semmit. Tulajdonomat alkotják.*

— *A csillagok a te tulajdonodat alkotják?*

— *Igen.*

— *De hát én találkoztam egy királlyal...*

— *A királyoknak nem tulajdonai a csillagok. Ők uralkodnak rajtuk. És ez egészen más.*

— *És mi hasznod van belőle, hogy a csillagok a te tulajdonodat alkotják?*

— *Az a hasznom, hogy gazdag vagyok.*

— *És mi hasznod, hogy gazdag vagy?*

— *Hogy további csillagokat vásárolhatok, ha valaki újabbakat talál.*

„A kis hercegnek merőben más elképzelései voltak a komoly dolgokról, mint a felnőtteknek.” Ez a regény egyik kulcsmondata. Ha nem leszünk olyanok, mint a gyermek, azaz nem emlékezünk arra a jobb világra, ahonnan az erkölcsünket kaptuk, nem nyerhetjük el az üdvösséget. Ha csak arra törekszünk, hogy újabb tulajdonokat szerezzünk, értelmetlenné és végső cél nélkülivé válik életünk. A nagy Meaulnes, *Az ismeretlen birtok* végső fejezetében sokáig kerengett a székesegyház körül. „Körös-körül minden utca ide torkollott.” Az életünk nagy kérdése végig meggyünk-e hittel és gyermeki bizalommal ezeken az utcákon, vagy a főútra, a pompázatosan megvilágított körutakra térve elkerüljük-e a várakozó dómot. A regény utolsó mondata pedig ugyancsak a helyesen felfogott élet jelképe: „És szinte láttam már, amint éjnek évadján fogja a lányát, bebugyolálja a köpenyébe, és vele indul új és új kalandokra.”

Az élet kalandjai felé haladva karunkon kell vinnünk a gyermeket. Máskülönben eltévedünk.

A szív tiszta egyszerűsége

SZABÓ FERENC

Jezsuita szerzetes,
teológus

Amikor „szívről” van szó, rögtön Szent Ágostonra, Pascalra és Saint-Exupéryre gondolok. Ágoston a *Vallomások* elején ír a „nyugtalan szívről”: Isten magának, magához (*ad Te*) teremtett bennünket, és csak őbenne találjuk meg a békét, a boldogságot. Pascalnál a szív (*coeur*), ellentétben az ésszel (*raison*), az isteni valóságot „megérző” tehetségünk: *Dieu sensible au coeur* — a szívnek megvannak az érvei, amelyekkel az okoskodó ész nem rendelkezik. És ismerjük Saint-Exupéry szép gondolatát: „Jól csak a szívvel lát az ember.”

François Varillon arról eszmélődve, hogy Istenben harmóniába olvad a boldogság és a szenvedés, Bergson nyomán emlékeztet arra, hogy az ész szétvagdálja a „szent valóságot”: a sürgősség, a hasznosság, a szokás, az osztályozás stb. szempontjai szerint elemez, de a vivisekció után nem illeszti össze az elemeket; az életet „látó” intuíció hiányzik. (A bergsoni intuíció megfelel a pascali szívnek.) „Ebben a hideg fényben hogyan lehetne »érezni« az ellentétek harmóniáját, amely átszövi a világot, és hogyan lehetne »megsejteni« Istenben a szenvedés és a boldogság összhangját? Nietzsche mondotta: »Magunkban kell hordoznunk a káoszt, hogy képesek legyünk megszűlni egy táncoló csillagot«. A költők megszabadítják a szellemet a hamis világosságtól, kiragadják a logikát a leegyszerűsítésekből, amelyek a racionalitás egy bizonyos síkján szükségesek ugyan, de a Lét Lényegéhez viszonyítva

¹Isten alázata és szenvedése. Szent István Társulat, Budapest, 2002, 198.

torzítók. A racionalizmus szó szerint embertelen; megsebzí az értelmet, miként az ellenkező oldalon a fideizmus a hitet. Mindkettő Isten misztériumát akarja megcélozni, de az analógia szabályát egy megcsonkított valóságból kiindulva használják.”¹

Varillon a művészekkel és költőkkel valami „átizzított analógiáról” álmodik, hogy a fájdalom és az öröm jegyesi egységét a tudás és a türelem hosszú ösvényein megközelítse. „Így érlelődik a figyelmes lélekben az Isten iránti érzék: túl minden ellentétben végül lehetséges lesz az Egyszerűség homályos észrevevése. — Az isteni egyszerűség nagyszerű, mint ahogy egyszerű lesz az, amit mi leegyszerűsítünk...”²

²Uo. 199.

Valamiképpen Isten egyszerűségét kellene utánoznunk. Az intuíció — költői/művészi látás — révén egybeesünk azzal, ami a létezőkben egyszeri és megismételhetetlen, valamiképpen újratelemtjük, újraalkotjuk azokat. Claudel szójátékával: *connaître=co-naître*, a megismerés=együttszületés. „Mihelyt egy költői kép felújul egyetlen vonásában is, valami első naivságot nyilvánít ki.” (G. Bachelard) A *naivitás* és a *nativitás* (születés) szónak ugyanaz a gyökere. „Az életet forrásánál ragadjuk meg, akár mielőtt a reflexió megkaparintja, akár az ész balsikerének bevallása után, ha az ellentétek, amelyeket harmonizálni szeretne, összeegyeztethetetlenek.”³

³Varillon: i. m. 200.

Sokszor a bonyolult problémákat megoldjuk úgy, hogy megéjük őket, a cselekvés, a tett révén a szív feloldja az antitéziseket. Ezt több megtérésnél megfigyelhetjük. „Térdeljen le, és gyónjon meg; térdeljen le, és imádkozzék...”, ilyen tanácsokat adtak lelki vezetők. Az Igazságot kutathatjuk, figyelembe vehetjük — kell is — a hitre invitáló érveket, de akkor lesz az igazán élő, ha meg tesszük szeretetben, *veritatem facientes in caritate...* (Ef 4,15) Blondel és Prohászka pedig (Jn 3,21-et sajátosan értelmezve) ezt hangsúlyozza: Aki megteszi az igazságot, az jut el a fényre.

Csak a tiszta szív képes az egyszerűsége. Tiszta az, aki nem szennyezi be magát gőgös önteltséggel, aki alázattal megnyílik másoknak és a Béke Istenének, aki „hagyja magát szeretni, mint a gyermek” (Sík Sándor), aki a Lélek által kapott szeretetet hagyja magában működni. Hagyja, de nem hagyja el magát, hiszen Isten (a kegyelem) nem helyettünk cselekszik, hanem felfokozza szabad tevékenységünket.

„Örvendjete az Úrban szüntelen!... Az Úr közel van... Ne aggódjatok semmiért... Akkor Isten békéje, amely minden értelmet meghalad, megőrzi szívetekeket és elméteket Krisztus Jézusban” (Fil 4,4-7).

Végül emlékezetből idézem Prohászka szép gondolatát, amely még gimnazista koromban megragadott: „Legyen a te szemed egyszerű: lásd, hogy az élet célratörékvés, mégpedig örök élet-célra, és hogy az út oda az isten- és emberszeretet. Szeretni az emberekben, a hitvesben, a jóbarátban, mindenkiben Istent, és

Istenben mindenkit.” Vagy még rövidebben a most boldoggá avatott Charles de Foucauld jelszava: JESUS – CARITAS.

„Boldogok a tiszta szívűek, mert (majd) meglátják Istent.” — Ágoston szerint: A szeretet az a szem, amellyel megláthatjuk Istent, aki Szeretet.

Sorok *megcsöndesedésre*

SAKOLCZAY LAJOS

Irodalomtörténész

A szív tiszta egyszerűsége? Olyan, mintha a megváltásra aligha méltó földet, háborúskodásunk, önzésünk, csörtetésünk *lakhelyét* időtlen idők óta permetezné az égi harmat. De nem permetezi, mert oktalan kivagyiságból betömtük *azt* a nyílást. Így csak várjuk, sokszor drámai módon, lelkünk békéjét. Mondanánk is a fiatal Dsida Jenővel, hogy „Üdvözlégy, titkos Eljövő!”, ám a fény első sugarait látván homokba dugjuk a fejünket.

Valaminő megfoghatatlan benső békére vágyunk, nem akarjuk, hogy lelkünk tengerét fodrozza a csatazaj. És mégis alig hisszük, hogy a zakatoló szív — mely a családért és a közösségért ugyanolyan? hévvel dobog — Őt meglátva egy pillanatra meg fog nyugodni. Nem álmodoznunk kell fenségének, hanem el kell fogadnunk az általa hozott Csöndet. Világjobbító akarat van ebben a bölcs, a földi hívságot elvető mosolyban.

Ahogy mindezeket írom, szégyellem magam.

Igyekszem a többes szám védő ponyvája alá menekülni, és hitet könyörögni azoktól, akiknek *több* van. Mintha az én zivataros lelkemért — sokszor a keresztényi alázatot meghazudtolva *kövel* dobtam vissza — más volna a felelős, s ha szelidségükből kunyorálok valamennyit, megnyugodnék (vagy megnyugodni lát-szanék) a háborgó tenger.

Elérem-e — idősödvén még inkább furdal a kérdés — azt a bölcsességet, ami a humánus tisztásaira kiülő megnyugvás s egyben léttapasztalat? A politika által fölkorlátozott világ — mert minden sűgőlyükből a harsány *rendező* szava hallik — megnyugszik-e az én megcsöndesedésemmel, s nem jót röhög-e a markába, gügye visszavonulást látva abban, amely csak a pénzért, hírnévért egymást öldöklő farizeusok egyszerű megvetése?

Hűség, igazság, becsületesség? Ugyan? Nem kifizetődő fogalmak. A közjót szolgálni pedig — jóllehet tevékenységüket *maszkos* játékkukat annak gondolják — merő úri huncutság. Elég abból a tessék-lássék módon végzett, feladat-jellegű munka is.

Jó Pásztorom, te — bár még csak az út felén vagyok —, remélem, megértesz. Ha megtisztulni akarok, a *szív szívességével* köze-

ledbe férközni, miért bennem az indulat? Irigylem tőlük az erkölcsstelenül bekebelezett javakat? Idegesítenek az *önépítésnek* hazudott kaméleon-mozgásaik? Miért gondolom, hogy az én igazam, az én békességem, sok évtizedes — az egyetemes magyar irodalmat az *ötágú síp* egységében láttató — szolgálatom előbbre való, mint az ők megannyi melence-hancúrozása? Nincstelenül (se házam, se kocsim, se nyaralóm) van-e jogom — igaz, gazdagságom: könyveim erejével — bírálni azt a siserehadat, amelyre Istennek ugyanaz a békéje, megbocsátó nyugalma borul, mint rám, aki vallom ugyan az értelem szelídségét, mégis fortyogó lávaként lövellem ki magamból a megbélyegző jelzőket?

Szív, nyugodj! Légy alázatos!

A te erőd az igazak megvédésében van. Az érték nemes szolgálatában. Vedd észre, hogy nem a plázák tankmozgásai és az azt szorgalmazó „elvtárs-urak” lökdösődései az érdekesek, hanem a didergő fák minden körülmény közt való rügyezése!

A természet mosolya. Illyés Gyula és Kós Károly kézfogása — tenyerük melegét itt érzed magadban —, és a doni halottakért elsuttogott ima, amely a hó kazamatáit nem tette feledhetővé (félelmetesek a *hidegség* mostani alagútjai is!), de segített valamit a bűnösök és a bűnök föloldozásában.

Uram, segíts — ha másként nem megy, tenyeredet tapaszd számra —, hogy elérjem, jóízű kacajjal feledtetve a csatározásokat, a szív békéjét! Hogy magamhoz édesíthessem Advent nyugalmit, a Csöndet. Tedd, hiszen mindenkor *tehető* vagy, hogy megnyugodjék testem, kisebbedjék csak az örületekre jellemző munkabírásom! Ha a homályt (és gagszágot) átvilágító Titkos Eljövő vagy, a közjó — a magyar szellemi közösség (irodalom, művészet) — robotosát, akinek Kolozsvár, Kassa, Szabadka ugyanaz a púp, valamennyire szabadítsd meg terhétől, hogy föl-szabadultabb mosollyal közeledhessék családjához, az övéihez. Hogy érezhesse, a kis és nagy közösséget, az érték megannyi há-lóját, ugyanaz a szeretet és gondoskodás élteti.

Ha hiszed, ha nem, a vándor egyszer csak meg fog nyugodni. A betűk helyét és az indulat ösvényeit majd benövi valaminő ragyogás. A megnyugvó lélek az erdei útra olyan szőnyeget fog teríteni, amelyen nem kardmarkolat és vér mutatja a megigazulás felé vezető? irányt, hanem a megnyugvás virága, s a „Szere-tet, az Emberség s Megértés trikolórja” (*Jékely Zoltán*).

Nem harmatos az arcom, hiszen a fű sásai nem kaszabolják. S ama nevezetes hajnalon sem pillantottam meg — miként Bálint Sándor följegyezte volt a szász ifjakról — az Égi Bárányt. Ónszínű ég van fejem fölött, dombok tartják az ég boltozatját.

Mégsem a természet katedrálisát nézem, amelyet szürke és egyidejűleg villámló fényekkel ültetett tele a Teremtő. Hanem az utat, a hömpölygőket, az égi és földi csoda várományosait.

Egy csoport közeledik felém, élén egy öregemberrel.

Szél cserzette arc, egy kissé bicegő járás. Nehéz neki már az élet terhe, talán szívesen le is tenné.

És mégis megy, viszi kitartóan, büszkén, magasba emelve a Mária-zászlót Csíksomlyó hegyére.

Talán évtizedek óta így teszi. Életéhez idomult, élete részévé vált ez a *lélekemelő* vonulás. Háború, harc, évtizedek nyomorúsága megrokkantotta, mégsem szaladt ki alóla a föld.

Megcsendesedő szívünk békéjével sosem lássunk mást, mint az ő szelíd tekintetét!

SZENNAY ANDRÁS

A szív egyszerűsége

Bencés szerzetes,
teológus

A szív egyszerűségéről aligha beszélhetnénk úgy, hogy — amint a hozzászólást kérő sorok is jelzik — ne gondolnánk a „lélek harmóniájára” (Marcus Aurelius), a „tisztaszívűekre” (Mt 5,8), az „alá-zatra és szelídségre” (Római Szent Kelemen), a „lélek békéjére” (Szent Ágoston). A Szerkesztőség kis „mellékletével” némileg megkönnyítette a differenciáltabb válaszadás lehetőségét. Mert bizony a „szív egyszerűségről” csak úgy szólhatunk, hogy ha gondolunk az ebből az egyszerűségből fakadó, azzal harmonizáló szellemi-lelki értékekre.

„Kiegyensúlyozottság”, „egyszerűség”, „harmónia” — vajon hány kortársunk törekszik e „kincsek” megszerzésére? Vajon a szülők, az iskola, a társadalom tanító, nevelő munkájában van-e ezeknek szerepük, jelentőségük? Vajon a napjainkban oly sokat emlegetett és oly fontosnak tartott „személyiségkibontakoztatásnál” van-e szerepe a formálandó szív egyszerűségének, harmóniájának? — A kérdéseket még hosszan sorolhatnám. De hiba lenne itt megállni. Folytatásként néhány gondolatot szeretnék felvázolni.

A benedeki (bencés) életstílus egyik fontos, a Regulában gyökerező jellemzőjére utalnék. A bencés közösséget, de az egyes szerzetest sem jellemzi, hogy éjt nappallá téve dolgozzon, hogy pihenésre időt nem szánva fizikuma-lelke felőrldjék. Kortársaink közül sajnos igen soknak más a szemlélete és életvitele. Élet-útjuk a manager körökben jól ismert „burn-out” szellemében formálódik, az eredmény pedig a lassú, majd erősödő, netán teljes szellemi-lelki kiégés. Félre ne értsük: jól tudom, hogy az élet összetett, a mindennapi munka, a tanulás, a csend, a különféle szabadidő és sok minden más is hozzátartozik. Az ezernyi feladat között a szív egyszerűségére szert tenni nem könnyű. De talán sokakat meglephet az állapot: ez a szívbeli egyszerűség nemcsak elérendő cél, hanem eszköz is lehet. Az ezernyi feladatot összefoglaló, a kiegyensúlyozottságot, belső harmóniát, integrációt biztosító eszköz. Nem valamiféle közepszerűséget, hamis

kompromisszumkészséget, hanem a belső értékeket, a belső integrációt biztosítani képes eszköz. Az ember belső paradoxonjait, a komplexitásokat harmóniába összerendező eszköz.

A bencés szerzetesből lett, nemrég elhunyt westminsteri bíboros érsek, Bazil Hume mondta, írta le gyakran: *az ember élete a sivatag, a pusztaság csendje és a piactér zaja-zsibongása között zajlik. De hozzátette: bár a keresztény élet ilyen összetett, mégis nagyon egyszerű.* Paradoxonjait, feszültségeit az Isten felé vezető úton lehet (kell) feloldani. A segítség „belülről jön”. Az egyszerű szív nem olcsó és erőtlen kompromisszumok nyomán ébredzik. Nem, hanem kitartó önfegyelemmel válhat életmeghatározó tényezővé. És ami ennél is fontosabb: a tiszta, egyszerű szív végső soron, kiteljesedésében Istennek felénk nyújtott ajándéka, amit sokan nem képesek, nem akarnak elfogadni. Elfogadásához szükség van a *szív éberségére és nagy-nagy alázatra.* „A szív tisztasága, egyszerűsége, a lélek önuralma és békéje nem szerezhető, még kevésbé őrizhető meg szívbeli alázatosság nélkül.”¹

¹Johannes Cassianus:
Collationes Patrum,
18,13.

Természetesen szükség van egyéb konkrét feladatok vállalására is. A szív tisztaságot, a valóban egyszerű szívet belső küzdelmeink során elért győzelmeink alakítják, formálják, mélyítik. A belső harmóniában élő, az egyszerű szívű ember soha nem közelít sem ingerülten, sem visszautasítóan, netán ellenségesen senkihez. De talán még ennél is nehezebb annak kimunkálása, hogy elfogadja önmagát, s hogy legyen ereje a még nem elégségesen tiszta, egyszerű szívet formálni, tökéletesíteni. Megszívlelendő példát állított elénk Szent Atanáz, amikor Remete Szent Antalt jellemezte: *„belső alkatát tekintve tiszta volt, rosszkedv soha sem tette barátságtalanná, de örömeiben sem volt féktelen. Sem túlzó nevetéssel, sem féltékenységgel nem kellett küzdenie... Azt mondhatnánk, egészen kiegyensúlyozott, tiszta volt.”*²

²Vö. Athanasius: *Leben des Hl. Anthonius.*
Übersetz v. H. Mertel.
München, 1917, 742.

Ismételten szó esett a „tiszta szívűekről”. Valóban, ők az egyszerű szívűek, akiket Jézus boldognak hirdetett (Mt 5,8). De nem akarom befejezni kis vázlatomat úgy, hogy ne emlékeztessenek a szentpáli megfogalmazásra: *„a szeretet az, amely türelmes és jószágos, nem féltékeny, nem kérkedik, nem gőgösködik, nem tapintatlan, nem keresi a magáét, haragra nem gerjed, a rosszat fel nem rója... mindent eltűr, mindent remél, mindent elvisel”* (vö. 1Kor 13,4-7). Vajon válhat-e bárki is egyszerű szívűvé, ha nem alakítja szívet mindaz, amit ezek a szentírási követelmények elé állítanak?

A szív tiszta egyszerűsége

SZŐNYI ZSUZSA

Író Ha a kút kávján áthajolva a mélybe nézünk — és most gyerekkoromra, a 16 méter mély zebegényi kerek kútra gondolok —, a mélyben megcsillan a kristálytiszta hűs ivóvíz. Lelkünk mélyén valahogy így rejtőzik a szívnek az az egyszerűsége, amelyre aztán a kapzsiság, hűtlenség és irigység hínáros rétegei rakódnak. Ezekről kellene megtisztítanunk szívünket — ha ez olyan egyszerű lenne!

A kicsi gyerek eleinte boldogan kapaszkodik anyjába, míg meg nem születik kistestvére. Ettől fogva bánat lopakodik szívébe, hogy édesanyja már nem csak egyedül vele törődik. A szülők igyekeznek igazságosan megosztani szeretetüket, de mégis sokan úgy nőnek fel, hogy a vélt igazságtalanság tüskéje szívében marad. Az ilyen felnőttek aztán rendszerint később sem tudnak felhőtlenül boldogok lenni. De a betegek, szegények, kirekesztettek, lehetnek-e boldogok? Azt hiszem, igen, mindenki elérheti a boldogságot, a legbensőbb énünkben ott szunnyad a lehetőség, csak fel kell ismernünk. Ki kell járnunk azonban a „boldogság iskoláját”: meg kell tanulnunk a legkisebb dolgokban is érezni Isten közelségét, és ráhagyatkozni, vezessen el a tiszta egyszerűséghez. Nem kellene ehhez nagy szavak.

Reggel felébredéskor kinyitom a szememet és látom a napkelte világosságát, ez az első öröm! Már el is indulhatok a nap további boldog felfedezései felé: kinyitom az ablakot és a szemközti fán ki tudja miféle madárka egy Mozart-szonáta első ütemét próbálgatja, persze sikertelenül, de az ő szívét is hála árasztja el. A konyhában még találok egy fél bögre igazi olasz kávé, jó forróra felmelegítem, és Rómára gondolok, az ottani boldog életre. Az olaszok egyszerű szívvel születnek, jó családapák, bár felelőtlenek, s ha nem is kutatják az élet értelmét, de bűneiket zokogva tudják megbánni. Ez a felszínes derű szinte tapintható a levegőben, s mindenkire ráragad a környezetükben. A magyarok életéből hiányzik a derű. Valahogy túlságosan komolyak, nehézkesek lettünk a sok megpróbáltatástól, túl sokat panaszkodunk. Nyilván van is rá okunk, csak hogy ezzel nem segítünk magunkon, a panaszkodás megrontja a lelket.

„Ne panaszkodjunk!” — így hangzik Olofsson Placid bencés atya egyik „szabálya”. A börtön, és a tízévi szibériai gulág, a kimondhatatlan szenvedés sem törte meg lelkének derűjét, máig is bátorít és tanít másokat. Második „szabálya” a kis örömök keresésére vonatkozik — ő már azt is ezek közé számította, amikor

motozáskor az ő nem vetette le vele a sapkáját a mínusz húsz fokos hidegben. Egyik társa képes volt naponta tizenöt efféle kis örömet is találni. A harmadik „szabály” azt a lelki erőt írta elő számukra, hogy a kegyetlenkedő börtönőrrel szemben se érezzenek gyűlöletet, sőt, sajnálják, amiért nem emberhez méltó módon cselekszik. A negyedik „szabály” a legfontosabb: kétségbeejtő körülmények között is reménykedjünk, és bizakodjunk sorsunk jobbra fordulásában. Ne féljünk: alázatosan bízzuk rá magunkat a felsőbb hatalomra.

Placid atya tanítását egy meleg római estén, a teraszon hallgatta végig a szombat esti „Triznya-kocsma” társasága — öregek és fiatalok, akik máskor hangosan vitatkoznak, beszélgetnek, nagyokat nevetnek, ezúttal több órán keresztül csendben lesték az öreg szerzetes minden szavát: nyomukban lelkünkbe költözött „a szív tiszta egyszerűsége”.

Gazdag lelki szegények

TRINGER LÁSZLÓ

Pszichiáter

Ernst Kretschmer, a nagy német elmeorvos írja sok kiadást megért *Orvosi lélektan* című könyvében, hogy a leendő orvosoknak előbb kórlélektan kell tanítani, s csak ezután következzen a „normál” lelki folyamatokkal való ismerkedés. A lelki kór ugyanis leegyszerűsíti az emberi lélek bonyolult, ezerárnyalátú működését. A szívért minden színében pompázó belső világ a kórfolyamatok következtében néhány alapszínre, súlyos esetben fekete-fehérre redukálódik. Az alapszínek mentén — fordított irányban — könnyebben megértheti az orvos a kevésbé beteg, vagy akár az egészséges lélek szerkezetét. Nincs két egyforma ember, két egyforma személyiség. Minél betegesebb egy lélek, annál inkább hasonlít a másik beteghez, míg a legsúlyosabbak szinte azonosak egymással. A betegség mintha a törékeny emberi lélek individualitásának lebomlásában lenne megragadható.

E „fordított” logika mentén könnyebben válik érthetővé a lélek belső békéje, harmóniája, boldogsága (vagy orvosi terminusokban: az egészsége) is. A mindannyiunk által vágyva-vágyott állapot alig meghatározható. A „szív” nyugalma ezernyi költői kép, filozofikus, tudományos, avagy akár hétköznapi kifejezés próbálja megközelíteni, mindegyik a teljesség igénye és lehetősége nélkül. Mint annyiszor, most is nehezebb meghatározunk, mit jelent valójában a szív belső békéje, mint azt, hogy mit nem. Nem béke a konfliktus, a szorongás, a depresszió, a magány, az elhagyatottság, a gyász, a kudarc. A különféle világnézetek, hi-

tek, filozófiai irányzatok, pszichológiai iskolák sajátos fogalmat alkotnak a boldogságról, saját nézeteiket egy-egy ideális kulcsfogalomba vetítik, amellyel azután — mint egy emblémát felmutatva — önazonosságukat jelenítik meg.

A sokféle megközelítés olyan, mint a nyelvek bábeli zűrzavara. Magam, még ebben a rövid írásban is számos kifejezést használok. Sokféle nyelven nevezhetjük ugyanazt, amelyek azonban mégsem egyeznek pontosan, csak közelítenek a megjeleníteni kívánt belső állapothoz. A kifejezhetetlenség arra utal, hogy a töredékes fogalmainkkal ostromlott belső vár(kastély) bevehetetlen, vagyis elérhetetlen. Meggyőződésem, hogy a lényeg éppen ebben rejlik. A belső béke, a boldogság, az önmagunkkal való harmónia vágyva-vágyott paradicsomi állapotát mint adottságot, mint feltételek és minőségek leírható rendszerét képzeljük el. Mintha a szív békéje a reáliák, a „vanok” birodalmába tartoznék. A középkor szélsőséges „realistáinak” álláspontja bukkan fel újra (a 9. századi Scotus Eriugena szellemét megidézve), miszerint az elvont fogalmaknak is reális léte van. A „realizmus” bűvöletében az élet számos területén háttérbe szorul a lét potenciális birodalma, a valóságnak a lehetőségi háttérháza. Már pedig nem épülhet biztos alapokon álló (sziklára épített) ház terv nélkül, nincs emberi törekvés cél nélkül, nincs belső béke a boldogság egyéni definíciója nélkül. Nem véletlenül állítja Heidegger, hogy a Lét önmaga előtt van. Hogy „mi van”, azt a „mi lehet” határozza meg.

A „szív békéje”, a boldogság tehát nem annyira valamely statikus állapot, mint inkább cél, irány, amely felé törekszünk. Ami „lehet”. A mindannyiunk által vágyott belső állapotot statikus adottságként elgondoló ember gyakran hamis boldogság-fogalmakat alkot magának. Vannak, akik az egészséggel azonosítják, mások a gazdagsággal, vagy karrier sikerekkel. Ismét mások a boldog családi életet, vagy a vallások ön-értelmezte feltételeit tekintik azonosnak a belső békével. Csak ne látnánk annyi boldogtalan embert, aki egészséges, gazdag, sikeres családját, aki örömképtelen, apát, aki számára robot a mindennapi élet, ne ismernénk savanyú ábrázatú vallásos buzgólkodót.

A szív belső békéje hasonló a gazda belső állapotához, aki — miután a termést learatta, betakarította, s az éves kenyérnekvaló zsákokban nyugszik a csűrben — holtfáradtan elnyúlik ágyában. Ez az érzés két feltételen nyugszik: világosan meghatározott célon, és a cél felé megtett jelentős lépésen. „Végcél”, azaz statikus állapot nincs: a búzával még sok tennivaló van a kenyérig, s hamarosan vetni kell az újat. Cél és haladás, önmagunk valóságának közelítése önnön ideáljaink felé.

Negyven éves házassági évfordulónk alkalmából szentföldi úttal ajándékoztuk meg egymást. A Nyolc Boldogság templomában a szentmise alatt — a szakrális téren kívül a turisták tömegei rőt-ták köreiket — döbbsentem rá, hogy mi a különbség a turistaút és

a zarándoklat között. Semmi, hiszen ugyanazokat a helyeket járjuk végig, szállodákban lakunk, étkezzük, báméskodunk, fényképezünk, vásárolunk. Mégis, a zarándok egészen más, útjának nem csupán múltbéli és jelen, de jövőbe vetett dimenziója is van. A szent helyek a zarándok számára nem csupán történeti, de sokkal inkább iránymutató jelentést hordoznak. A hazatérő turista csupán egy — legyen akármilyen gazdag — élménnyel gyarapodik. A zarándok — megtérte után — már nem ugyanaz a személy, mint amikor vállára vetette életének terheivel és vágyaival teli tarisznyáját. A zarándok szívében béke és nyugalom honol, mert halad valami felé, a „mindennapiság” valóságából kilépve a szakralitás végtelen mezői nyílnak meg számára.

A Hegyi beszéd boldogságai is a jövőbe vetülnek. A lélekben szegények, a szomorúak, az igazság éhezői (Mt 5,3–12) nem azért boldogok, mert ilyen „adottságaik” vannak, hanem mert a jövő ígérete áll nyitva előttük. Sőt, mintha Jézus a „boldogságot” negatív adottságokból bontaná ki, a lukácsi változatban (Lk 6,2–23) egyértelműen.

A lelki béke, a szorongás, a depresszió ellentéte nem valami leülepedett tespedés, hanem, mint a nyolc boldogság dinamizmusa mutatja, mozgás, úton levés, zarándoklat egy minden ember számára — személyi attribútumként adott — cél felé, amelynek iránya önmagunkat meghaladóan kívülre, a transzcendens valóságra mutat.

TÜSKÉS TIBOR

Ősz a hegyen

Irodalomtörténész

Válaszom műfaja körkérdésre talán szokatlan, de (azt gondolom) közvetve arra válaszol.

Amióta nyugdíjazták, mindennap ugyanazon az úton megy föl a hegyre. A keresztig autóbusszal, onnan a horhoson végig gyalog. Ha ismerősökkel találkozik a buszon, ketten-hárman együtt indulnak el a meredeken emelkedő úton. Ha a ház kerítéséhez ér, megáll a kapuban, zsebéből előkeresi a kulcscsomót, kinyitja a zárat. Belép a telekre, behúzza maga után a kaput, amit egy drótkarikával rögzít. Mélyet lélegzik, könnyűnek érzi magát. Ha süt a nap, ha fúj a szél, ha szakad a hó, ha ömlik a zápor, ezt az utat minden nap megteszi.

Az első útja a pincébe vezet. Ha ismerőssel jön föl a hegyre, az nem mehet el addig a háza előtt, amíg be nem hívja. Leülteti a vendéget, kinyitja a falba épített szekrényt, két poharat vesz elő, leakasztja a szögről az üveglopót, lemegy a három lépcsőfokkal mélyebben nyíló pincébe, a hordók között matat, majd előjön a borral teli lopóval. „Ezt kóstold meg” — mondja. Van, akinek a fehér borból tölt a pohárba, van, akinek a vörösből, olyan is van, akit a fehér után a vörösből is megkínál.

„Csináltam egy kis előszüretet” — mondja. — „Lemetszettem két fürt szőlőt, kipréseltem, de csak tizenöt fokot mutatott a must. Várok még két hetet, akkor lesz meg a szüret.” A fény felé emeli az oportóval teli poharat. Koccint a vendéggel. „Ha esik az eső, nálam akkor is meglesz a szüret. Tavaly óta a sorok között nem kapálok. Itt van a gép, de nem használom. Így a tőkék-ről nem viszi el az eső a földet, és sár sincs a sorok között. Meg aztán, tudod, a derekam is, a kor is.”

A telek egyik végét a kocsuiút határolja, a másik vége keletre néz, és a völgy felé lejt. Ha kiáll a hétvégi ház teraszára, félkörívben végiglát a tájon. Balra a színesedő erdő, előtte mély völgy, jobbra a város házai és a kék ecsetvonással meghúzott látóhatár.

Itt szép a hóval födött táj, szép a tavasz, a virágzó fák, szép a termést érlelő nyár, de legszebb számára az ősz. A tél fehér és tiszta, a nyár forró és várakozással van tele. De az ősz mind-egyik évszaknál gazdagabb. A túlsó domboldalon a cserszömörce vörös foltjai már lángolnak. A szőlő levelei, ha átsüt rajtuk a nap, látszik, hogy megfakultak. A fény tompább, az árnyék hosszabb, a levegő csípősebb.

Amikor húsz éve megvásárolta a területet, elvadult birtokot kapott. Aztán szőlőt telepített, gyümölcsfákat ültetett, hétvégi házat épített. Amit maga körül lát, amihez nyúl, ahhoz személyes köze van. Ha a rádióban az ország történelméről, a honfoglalásról, az államalapításról beszélnek, ő a keze munkájára, erre a földdarabra gondol, amit birtokba vett.

Ahány gyümölcsfája van, az annyiféle. „Nem egyetlen és a legjobb fajtát választottam” — magyarázza. — „Csupa csonthéjú gyümölcsfát telepítettem, de különfélét. Tudod, arra gondoltam, ne kelljen sokat permetezni. És ne egyszerre, hanem májustól októberig érjenek, teremjenek. Ezért van itt cseresznye, meggy, kajszli, szilva, barack és mandula. A legtöbbje már leérett. A mandula van hátra és a dió. Meg a szőlő.”

Az idegen megköszöni a vendéglátást, és elmegy. A férfi maga elé néz, és a szüretre gondol. A pince rendben, a falak a friss meszeléstől fehérek, a hordókat kimosta, a prés, a kád, a sajtár tiszta. Nyugalom van benne és várakozás. És csönd. Amit tavasztól ősziig a szőlőben tenni kellett, azt elvégezte. Felesége otthon az unokákra vigyáz, övé a hegy, a szőlő és a présház.

Dél van, lenn a városban harangoznak. A hang hullámokban fölkúszik a hegyre. A férfi kiáll a ház elé, lenéz a völgybe, azután följebb emeli a tekintetét, arcát megfürdeti a fényben. Kezében még ott a pohár, amibe magának töltött. Belekortyol. Hálát, derűt és talán valami boldogságfélét érez.

Bányamunka

Költő

Napok óta győzködöm magamat arról, hogy egyáltalán kell-e gondolkodni, s ha igen, hogyan a szívről, a tisztaságról, az egyszerűségről. Vagy jól szólni róla. Legszívesebben nem tenném. Elidegenedett a világ (s benne én is) ezektől a fogalmaktól, szavaktól. De nem attól, amit jelentenek. Mit is jelentenek? Tehát nagyon is kell róluk gondolkodnunk; csak másképpen. Már-már dühösen keresek szavakat, amelyek még nincsenek — nem elkoptatva, hanem — kiforgatva önmagukból. Akár a leghetehetlenebb, képtelen, kitálat szavakat, hogy a mélyéhez férközzem annak, amire vágnak az emberek, mégis az első sikertelen próbálkozás vagy a minimális megértés kísérlete után reménytelenül földadják.

Nézzünk szembe a dologgal: alig akad valaki, akinek a szívről nem a vérnyomásmérő jut az eszébe. A tisztaságról nem arra gondol, hogy már az ötéves gyereket is elcsábítják. S ami ennél sokkal rosszabb, hogy már ő is csábít. Az egyszerűségről, hogy nincs rajta a világhálón. Vagy hogy X-nek még számítógépe sincs... Egyetemes romlásba csúszott a világ. A nyüzsgő, rendületlenül fecsegő, s kietlenül sivatagos fölszínre vagyunk kényszerítve. Fondorlatos módszerekkel az elmerülésnek még a szándékát is büntetik. A mindenféle feslettség jelen van a leghitelesebbnek látszó körökben, a legrejtettebb zugokban is; „gonosz nemzedék” lettünk. S akkor az „őkori bölcsék” és „a keresztény egyházatyák” munkáira hivatkozunk. Magunknak? Nekik? Mindenkinek? Látnivaló, hogy ez így nem megy. Megáll. Leül. Eltűnik. Meg kell hoznunk a kinkeserves áldozatot: tényleg „újuljatok meg lélekben és érületben”. Töviről hegyire át kell látnunk, hol tart „a mai nap”.

Két tűz közé szorultunk. Az Evangélium a mindenkori ember létfeltétele; nélküle nincs. Hogy mi nincs, azt még az is tudja, akit nem izgat az Evangélium. Az Evangélium az emberek többségét mégsem érdekli. Vagyis — ez biológiailag is igaz — a legsajátabb élete az, ami nem érdekli. Hát még a másiké... Ez ugyan „több” tűz, de lássuk a másik „két” tüzet: a helyzet sokkal rosszabb annál, mint azt képesek volnánk fölfogni. Ám minél rosszabb egy helyzet, annál könnyebb rajta a legkisebb jóval segíteni. Pedig itt nem a legkisebb jó van, hanem olyan, amely „Salamonnál is nagyobb”. Az a legkisebb jó azonban nagyobb közönynek ütközik, mint valaha. Meg akarsz halni?, ezért meg azért, kérdezem a tinédzsert. Miért ne? Még nem próbáltam, mondja és faképnél hagy.

Mindaz, amit Jézus mondott vagy tett (ez nála egy), tökéletesen és hajszálpontosan él, s érvényes ma is. Se egy pont nem vezett el belőle, se egy vesszőcske. A legvégletesebb elidege-

nedésre és közönyre is van, lesz válasza. Az összetorlódó jég-hegyek kellős közepén is el fogja lehelni az anarchiára hajló tagadás hidegét. Miért? Mert ő úgy igaz, hogy maga az örökélet. Ez az egyetlen fontos igazság. Ezért mindazon, amit a föntiekben érzékeltettem, ott lebeg a lehetséges, valószínű és generális tévedés függőnye. De amit látunk, azt súlyos véték letagadni. Az akár lesújtó tapasztalatainkat nem szabad szétsimogatnunk. A külső-belső bajok tömény párlatát kedves semmitmondással nem szabad ihatóvá hígítanunk. Nehéz, fáradságos bányamunka vár a keresztényekre. Ez pedig leszámol az illatos, érzelmes, kellemesen találékony illúziókkal. Elég rápillantanunk a keresztre.

Viszont a kereszt karácsonykor Jézus Krisztus történetét idézi. Története pedig azzal kezdődött, hogy kisdedként jászolba fektették egy szükségszálláson. Jézus életében nincsenek kitüntetett jelentőségű szakaszok. Egész életét, annak minden mozzanatát igazi kiléte pecsételte le- és meg. Szíve a tisztaság, az alázat, az egyszerűség forrása, teste, nyitott kamrája.

VÖRÖS ISTVÁN

Az értelem szelídsége

Költő

„Az emberek búvóhelyeket keresnek maguknak.”
(Marcus Aurelius)

„...a sűrű ködben már a csőrük hegyéig se láttak”
(Selma Lagerlöf)

*Búvóhelyet keres az ember, és megtalálja
önmagát, szétnéz, mint tűz mellől az ősember,
elég-e ez? Nem kell kerítés, nem kell
biztonsági zár, riasztó sem kell,
nem kellenek örök, emberi és gépi
szemek, emberi és gépi falak, nem
kell a másik félelme, nem kell a másik
irigysége, hogy saját magunktól önmagunkig
eljussunk. Eljutni a lehetőségek határáig és
onnan tovább, olyan, mint egy ablakból
átlépni a hársfa ágára. Átlépni a hársfára,
de nem azért, hogy lemássz, nem
menekülsz senki elől, elindulni
fölfelé a vezérágon, aztán tovább
a levegő vezérágán, mely már nem
hajladozik alattad. A csoda
egyszerűségével bújni a kék levelek alá,
ha repülő jön arra. A csoda kék egyszerűségével
ülni a suhanó vadludak közé az ékbe.*

Azzal a nyugalommal, hogy ez úgyis álom,
adni át magunkat a valóságnak, a valóságot,
mint egy ezüst cigarettatárcát átadni
egy alacsony rangú angyalnak, de amikor
kinyitja, és megkínál, bevallani,
hogy nem élsz vele, aztán tüzet adni
készségesen, mikor ő ki akarja próbálni.
Az arcára kékes füst terül, köhög,
hogy visszhangzik a mennyországi
alagsor folyosója, a szárny nélküli
takarítóangyal leteszi a felmosórongyát,
zsebkendőt nyújt beteg főnökének,
megértően néz, bár tudhatná, az angyalok
sosem betegek, neked kezet ad, arról
beszél, hogy ma nehezen száradnak
a folyosók, mert lent épp esik.
Mikor elindultam, még kék volt az ég,
vitázol. Az csak látszat, mosolyog,
a foga ritkás, a szemgolyója kidülled.
A másik elszívta a cigarettát, ne énrám
hallgass, mondja, hanem őrá, a kékköpenyes
folyosószolgára nevet, és indulj lefelé,
amíg van út, tessékel. Hogy ne legyen semmi baj
a takarító kézen fog és a kapuig elkísér.

A szív tiszta egyszerűsége

ZLINSZKY JÁNOS

Jogász

A szív? Vajon az az egyszerű izomdarab, amely a vért kerengeti? Az nyugtalan? Hát bizony az is, egyre inkább, zakatol, szúr, érez-teti, hogy kopott már. Persze előfordult, fiatalabb korban is, hogy elszorult, hogy szinte megállt, vagy éppen lázasan dobogott. Min-ket fenyegető veszély, szeretteinket, értékeinket fenyegető veszély esetén bizony kalapálni kezdett, vagy éppen elállt egy pillanatra, érzékeltetve, hogy biológiai létünk központi ellátó rendszere ko-rántsem független szellemi-lelki énünk valóságától. Szoros köztük a kapcsolat. Mégis, a szív nyugtalanságán mást értünk. A belső ér-telem és érzelmvilág zavartságát, ami áttételesen a szívet, a szer-vit is megdobogtatja. Énünk nyugtalan.

A kezdeti állapotban nyugodt volt, hiszen biztonságban érez-hette magát. Szerető családban, óvott környezetben. Melynek normáit tudatosodva sem volt terhes vállalni. Boldognak mond-hatja magát, akinek élete kezdetén az atyai ház nyújtotta azt a

biztonságos békét, ami felé aztán egy életen át lehet törekedni. Mert az ilyen kezdet után tudjuk, mit keresünk, akkor is, ha a nyugtalan világ, az élet nehézségei közepette időről időre úgy is érezzük, elveszett a békénk, szorongásnak, háborgásnak, bűntudatnak, elégtelenség tudatának adott helyet.

Tudom, mit keresek! Nagy szó ez, nagy kegyelem. De mégis keresni kell, napról napra, alkalomról alkalomra, helyzetről helyzetre. Keresni minden emberrel, minden emberben, aki hozzám kapcsolódik, akit rám bízta, aki rám bízta magát.

Béke veletek! Ezt kívánta nekünk, ezt adta útravalóul az, aki hívott és küldött. Az Ő békéjét adta nekünk. Nem a világ békéjét. A világ gyűlöl minket, mert Őt is gyűlöl. A világ nem ért minket, mert Őt sem érti. A világ elutasít minket, mert Őt is elutasította. Ezért is békétlen. „Vizetlen helyeken kínlódik”, amíg nem talál rontani valóra. De abban sem békél meg, mindig többre vágyik. A világnak csak látszat-békéje van. Fegyver-szünet. A csend a vész előtt. A halál csendje a pusztulás után. A közömbösség, érdektelenség nyugalma.

Mi pedig benne vagyunk ebben a világban. „Nem kérem, hogy kivedd őket, hanem hogy őrizd meg a gonosztól!” Benne vagyunk, mondhatnám, nyakig. Barátokat kell keresnünk a hamis Mammon szolgálói közt, meg kell szentelnünk a magunk hitével a magunkhoz kapcsolt hitetleneket, gyengéket, bizonytalanokat. Biztonságot kell nyújtanunk, hisz nekünk van kibe kapaszkodnunk. S miközben igyekszünk a víz felett maradni minden rajtunk csüngő, bennünket is lefelé húzó terhünkkel, milyen bizonytalan a mi biztonságunk!

Uram, ha Te vagy, mondd, hogy Hozzád menjek! — Gyere! — mondja. És elindulunk. Belelépünk az örvénylő, hullámozó, elnyeléssel fenyegető bizonytalanba, hisz Ő hív. De — tényleg Ő hív? Uram, Te vagy valóban? És ha mégsem? És íme, már nincs is ott, már nem is hallik a hívás, már süllyed is a lábunk! Bár maradtam volna a viszonylag biztosabb talajon! Uram, szabadíts meg, hisz elveszünk! Mi, kicsiny hitűek, mi, nyugtalanok, mi, békétlenek!

Ne féljete, én legyőztem a világot. Csak gyertek nyugodtan utánam! Uram, de milyen áron! Hisz Te is leroskadtál, hisz Te is alig bírtad? És még ha lelkünk kész is (kész valóban?), erőtlen a testünk.

De ha nem megyünk arra, amerre hívsz, attól leszünk igazán nyugtalanok! Üresek, csalódottak, vizetlen helyeken kóborlók. Magunkhoz hasonló kóbor, meghasonlott társakat kereső, egyre lejjebb csúszó, örökké elégedetlen kételkedők.

Hát megyünk mégis. Bocsánatodat kérve a megtorpanásokért, a bizonytalanságért. És kérve, hogy a nehéz pillanatokban nyújts felénk a kezdetet. Te pedig biztatsz. Ne féljete azoktól, akik a testi valóságot rombolják. Az úgy is romlásra van szánva. Nektek romolhatatlanná kell válnotok. Ne aggódjatok azon, hogy

mit esztek, hogy miből fogtok megélni, hogy lesz-e megfelelő otthonotok. Mindezt a pogányok keresik. Ne törődjétek az emberek elismerésével, ne keressétek az első helyeket. Aki utoljára érkezik, az is megkapja jutalmát. Aki látszat szerint mindent elvesztett, Istent nem vesztheti el. Isten nagyobb a mi szívünknel. Nem fér bele, és mégis szállást tud venni abban, megelégszik vele, úgy amint nyújtjuk, ha odaadással, egészen, fenntartás nélkül nyújtjuk. Kicsik vagyunk és elégtelenek, de egészségesek vagyunk, egyének, és így tudunk az Egynek egészet adni, teljeset, ha nem is tökéleteset. Ő pedig elfogadja, megelégszik vele, „hajlékot vesz nálunk.” Helyette kínálja, nem is olyan messze, a sok lakóhely egyikét, ami készen vár ránk, az Atya házában.

Ott lesz végleges békénk, ott végleges boldogságunk. És addig? Nap mint nap? Botlások és elégtelenségek, sikertelenségek és fél-sikerek között? Küszködve azzal, hogy eleget teszünk-e a pillanat igényeinek, és közben tudunk-e gyűjteni az öröklét számára. „Gyermekszívvel, öntudatlan nyugszom meg a gondolatban, hogy övét el nem hagyja, ki mindnyájunk édes Atyja.” Nem lesz hűtlen azokhoz, akiket kiválasztott, és nem veti meg azokat, akik belé kapaszkodnak.

Nap mint nap, derűsebb és nehezebb órákban, akár súlyos fájdalom által lesújtva, akár a legkedvesebektől megcsalva, akár elvetve azoktól, akiknek adtunk, félreismerve ott, ahol hűséggel szolgálunk, elégtelenül a ránk bízott feladat elvégzésére, tudom, hogy itt van. Tudom, hogy nem hagy el. Tudom, hogy számíthatok Rá. Ez a tudat, hit és remény adja a belső békét. S ha egykor kétségem lenne tán? Ha kérdeném magamtól, tudom-e igazán? Ha úgy érezném, bizalmam már Benne sem lehet?

Életadó kenyerünk van — életet ad, erőt ad. Minden szorongatás közt ígéri: elég neked az Én kegyelmem. Megbocsátja a kétséget, felemeli az elesettet. Csak fel kell állni, és menni tovább, a keskeny úton, a szűk kapu felé.

Csúszós az út. Kapaszkodót keresek. Abban, azokban, akik legközelebb állnak hozzám. Akik velem együtt járnak a keresztség útját bizalom és kétség között. Azért vagyunk, hogy erőt adjunk egymásnak. És ahol ketten-hárman összekapaszkodunk, ott van közöttünk. A maga békéjével.

S ha már ilyen kapaszkodó sincsen? Ha magányossá lesz az ember, úgy, ahogy csak tömegben lehet? „Az egyedüllét sötét éjszakáján az Isten szól. Nagy titok ez, testvérek.” Amikor már úgy érezzük, hogy semmi sincsen — ott lesz, ott vár az Isten...

Gyermekség – istengyermekség

RÓNAY LÁSZLÓ

1937-ben született Budapest. Irodalomtörténész, kritikus; az ELTE BTK tanára. Írásai negyven éve jelennek meg a Vigiliában, folyóiratunk szerkesztőbizottságának tagja. Írása elhangzott a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a római La Sapienzia egyetem által szervezett „Találkozások. József Attila és a 20. századi magyar Isten-kereső költészet” című konferencián 2005. szeptember 15-én Piliscsabán.

A gyermekiség irodalmi megjelenítése

Könyvritkaság Sík Sándor 1923-ban megjelent, középiskolai tanároknak szánt *A magyar irodalom rövid ismertetése* című összefoglalása, amelyben műremekként tekintette át irodalmunk történetét, s az írók tömör jellemzését szövegeikkel egészítette ki. Nyilvánvaló, hogy a Trianon utáni letargiát igyekezett ellensúlyozni válogatásával, amelyben az Isten- és a hazaszeretet megfogalmazásaira helyezte a hangsúlyt (nem volt nehéz ilyen jellegű szép verseket találnia), de feltűnő, hogy figyelme kiterjedt olyan művekre is, amelyekben a gyermekiség érzése fejeződött ki, s kivált mély érzéssel méltatta azokat az alkotásokat, amelyekben egyszerre fogalmazódott meg a költő gyermekéhez fűződő szeretete és Isten kegyelmébe vetett bizodalma. Ezért szól beleérző azonosulással például Arany János *Fiamnak* című költeményéről, amelynek befejező sorai egyszerre szólaltatják meg a legnemesebb érzéseket:

*Óh remélj, remélj egy jobb hazát!
S benne az erény diadalát:
Mert különben sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódní költ. —
Járj örömmel álmaid egében,
Útravaló d e csókom legyen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem!*

A felnőtt és a gyermek sokrétű kapcsolata különféle változatokban jelent meg a 20. század irodalmában. A szülői szeretet és aggodás épp oly bőségben fogalmazódott meg, mint a gyermeki lázadás, amely irodalmunkban is jellemző téma lett, elég talán Márai *Zendülőkjére* utalnunk. S van ennek a viszonyrendszernek olyan ábrázolása is, amely az elveszített vagy elhagyott gyermekiséget ideális életállapotnak mutatta. A harmincas évek hazai prózairodalmára kivételes hatást tett *Az ismeretlen birtok* című regény, amelynek megejtően bensőséges poéziséről sokan emlékeztek meg, így fordítója, Lovass Gyula is *Játékos Európa* című remek tanulmányában az Ezüstkorbán. Ez az írás egyébként a gyermekiség-élmény egyik megnyilatkozási formáját is elemzi.

A gyermekiség megjelenésének persze sokkal régebbi megfogalmazásai ismeretesek, s ezek nem annyira irodalmiak, mint inkább

**A fiatal Sík Sándor
költői önértelmezése**

egyfajta transzcendentális kapcsolatra utalnak. Jézus arra inti tanítványait: engedjék hozzá a gyermekeket, másutt pedig arra figyelmezteti őket: ha nem lesznek olyanok, mint a gyermek, nem jutnak be a mennyek országába. Ezekről az intelmeiről cserél eszmét Márai *Harminc ezüstpénz* című regényében Júdás és a vámos. Márai körülbelül egy éven át olvasta a Szentírást, s meglepően mélyen azonosult némely részeivel. E párbeszéd során a majdani áruló teljesen értetlenül szembesül Jézusnak a gyermekekről mondott szavaival, míg Lévi fontosabbnak véli őket, s a tanítás fontos elemének nevezi ezeket, megpendítve az istengyermekség gondolatát, amely Sík Sándor lírájának egyre fontosabb mozgatója lett.

A fiatal Síkra előbb a keresztényi létszemléletnek más megnyilvánulása hatott. Elsősorban Prohászka Ottokár hatására stilizálta magát őrállónak, aki rezzentelenül áll a vártán, hogy idejében tudósíthasson az ellenség közeledtéről: *„Nyitott szem vagyok, napok, éjszakák. / Soha ide lopva, soha pogány! / Kezemben a kürt. // Bátran a vártán, haj ti vitézek! / Állom az őrhelyt. Állok. Nézek. / Kezemben a kürt.”* (A torony kürtöse) Ez a szerep, ez a hang azonban idegen volt tőle, s ezt két első kötete után maga is fölismerete. Nagyon kifejező sorai árulkodtak hangváltásáról:

*Az Isten küld, testvéreim, tinéktek
Hogy sugarai eleven tüzét,
Amik arcáról a szívembe égtek,
Sugározom csendesen szerteszt
A testvéreknek, kik az éjben járnak.
Az Isten küldött szentjánosbogárnak.*

Nem nehéz felismerni a küldetés különbözőségét: a kürtös már nem áll a vártán, hanem „csendesen” hirdeti Isten igéjét, s szerény szentjánosbogárként igyekszik megvilágítani a helyes utat.

**Gyermeki
ráhagyatkozás**

A gyermeki egyszerűségről meggyőző fejtegetést tartalmaz Nyíri Tamás *Antropológiai vázlatok* című könyve. A gyermek romlatlan, mert visszaemlékezik egy tisztult létrendre. Aki azonban elmékedései és imái nyomán jut el az istengyermekség állapotáig, annak meg kell szabadulnia bűneitől, vissza kell szereznie a gyermeklét kegyelmi állapotát. Ezt a folyamatot ábrázolta Sík Sándor *Jó nekem, Uram* című költeményében. A költő Jelenits István által közölt önmagyarázatából tudjuk, hogy műve ihletését cserkész-élményei adták, azaz valós élményeiből vonatkoztatta el mondanivalóját, melynek lényege a gyermeki ráhagyatkozás:

*És most, Uram, most itt fekszem kezedben.
Tépetten, árván, fájón, megrepedten,
Alázatosan hajlott homlokkal,
Egyesegyedül teveled, Urammal.*

*De jó nekem a Te kezembe esnem,
Soha ne engedj más helyet keresnem.*

*Most, most, Uram, most nincsen másom, látod:
Jöjj, melenged föl halvány kis virágod!*

Ez az első olyan verse, amelyben azzal a metaforikus megjelenítéssel kísérletezik, amely élete végéig népszerűvé tette költészetét, ugyanakkor azonban fellazította azt. A virágok, madarak s általában a természet egyedei önmaguk is, de emberek is. Az ember hozzájuk való viszonya az ember és a Teremtő viszonyrendszere. Ebben a viszonyulásban egyfelől a végtelen Isten, másrészt a tovatűnő habtaréjra emlékeztető ember tekintenek egymásra: „*Ki vagyok, ki vagy, — tudni akarod? / Ezen a parton nincsen én vagyok. // Itt Én vagyok, egyedül és egyetlen. / Megfoghatatlan és elérhetetlen. // Te: árnyék, amit elképzelsz az éj, / Az ősvízen türemlő habtaréj...*” (Költmény az Istenről)

**A gyermek-metafora
jelentősége**

1915-ben született *Meditációiban* a tó és a víz jelenti azt a közeget, amelybe megtisztulva elmerülhet, és „megtért gyermekként” az Úr közelségébe kerülhet. Itt gyermeki mozdulattal kapaszkodhat Isten kezébe, s képviselheti Őt és tanítását az emberek között. Önmagát járni tanuló gyermekhez hasonlítja, de ahogy kiszélesíti a „gyermek-metaforát”, ismétlésekbe gabalyodik, s nem érzékelteti hitelesen a járás nehézségeit; pontosabban a járás nem szakad ki a gyerekszoba közegeből.

De most már megfogom a kezedet.

Járni akartam — kisgyerek — magam.

És elindultam. Istenem, de szép volna elmenni egyedül

Amoda messze!

De nagy kövek vannak az útban, nagyobbak nálam, kegyesek, kemények.

Minden lépésnél elbotlottam és megütöttem magamat.

És ott ültem a földön,

S ijedten néztem szét magam körül a nagy szobában.

Te meg néztél utánam, szelíden mosolyogva.

Tudtad, hogy ügyetlen vagyok és nem bír még el a lábam,

Hogy majd a földön csúszom vissza hozzád

S ijedt szemekkel nyúlok újra majd

Erős kezéd után.

**Egyszerűsödő
kifejezőmód**

Sík Sándor nagy érzések ihletésében kezdte költői pályáját, de eleinte inkább csak kereste az ezek kifejezésére alkalmas hangot és formát. A hosszú meditációk és a megemelt dikció nem illett költői alkatához. Ezért fordult a rövidebb, leíró formákhoz, amelyek ugyan olykor a századvégi líra közhelyeit ismételték, de finoman cizellált képekkel a katolikus líra megújulását, az élmény és hangulat szintetizálását ígérték. Ebben a békés hangulatot árasztó, a kegyelemtől átvárt közegben valóban érzékeltetni lehetett Isten közelségét: „*Este van, nyár van, mosolyog a csend. / Szellő, madár és ember elpihent. // Valami titokterhes boldogságtul / Akácok könnye: nagy, fehér virág hull. // Oly frissen, könnyen megyünk egymás*

mellett, / Mint eső után gyöngyviráglehellet. // Fehér virág közt szóltan lépdelünk, / És a Jóisten szembejön velünk.” (Ákácvirágzás)

A magyar líra akkori törekvéseivel, hangjával és kifejezésmódjával összehasonlítva Sík Sándor költészete kétség kívül meghaladottnak mutatkozik, bár ezekből a rövidebb helyzetrajtokból nem hiányoznak az impresszionizmus bensőséges színei és finom érzései. Isten közelségének érzékeltetésekor olykor a természetet is átlényegíti, szerencsésen elegyíti a gyermeki érzésvilágot a teremtés nagyszerűségének érzékeltetésével: „Keresztelőt imádkozott / A zöld kórus felettem, / Szívére vont a rengeteg: / Az erdő gyermeke lettem.” (Lombzúgás)

Az istengyermekség megjelenítése

A költő számára igazi erőpróbát jelentett az istengyermekség teológiájának belefoglalása a versekbe. Abban a baráti együttesben, amelynek központja Schütz Antal volt, nyilván foglalkoztak ezzel a problémával, hiszen Schütz kiváló pszichológus is volt. A költői formák és hangulatok kimunkálása azonban a lírikusra várt. Úgy érzem, az Istenről és a lélekről írt 1921-es *Áldás* című versciklusa tévútra vitte. A gyermeki hang itt nem költői, hanem — nincs találébb kifejezés a jellemzésére — lefokozott. Mindvégig érezni a gyermeki kifejezésmódhoz való makacs ragaszkodását, amelyből azonban a másik világrend felé nem nyílik kilátás: „És tapsikoltam, énekeltem: / Jó nekem! Jó nekem! / Fogócska — játék, fiúcska — játék / Az életem! // Nevetve fut az Úr előlem, / Jaj de jó! Jaj de jó! / Mert én lettem kiszámolásakor / A fogó.” (Fogócska)

Imádságos forma

A már jelzett teológiai távlatba állítás egyik kísérlete a gyermek alázatával és ráhagyatkozásával elmondott imádság. Az ima hagyományát Sík Sándor kiválóan ismerte. A fiatalok számára összeállított, számtalan kiadást megért „Sík-Schütz” a magyar imádságos hagyomány legszebb darabjait gyűjtötte egybe, s ez azért is jelentős tett volt, mert a 19. századi imakönyvekből, de Prohászka Ottokár elmékedéseiből és könyörgéseiből is hiányzott az a hang, amelyre Sík Sándor talált rá imáiban, amelyeknek ritmusa is a tartalomhoz simult: „Jöjj el, édes Jézusom! / Tűzszemed ha rám veted, / Hátha még megéledek. / Kőszívemre rálehelj: / Hátha benne mag fejel. / Fogd meg ezt a rossz kezét, / Nélküled mert elveszek. / Szomjazom, szomjazom, / Jöjj el, édes Jézusom! (Áldozás előtt)

Sík Sándor szemlélete és költészete is sokat gazdagodott római tartózkodása során, amelyet 1928-ban megjelent *Sarlós boldogasszony* című kötetében dolgozott föl. Törekvéseinek eszmei foglalata a *Nyári zsongásban* található: „Lelkem, élő lant-ideg, / Most be jó neked! / Minden, minden a tied: / Földek és egek! / Emberét és Istenét: / Zsongd ki mélyedet.”

A teremtett világ dicsérete

A lélek mélyrétegeinek feltárulkozását „Föl, föl, föl, fölfelé!” képzelte el és igyekezett megvalósítani. Különlegesen éles hallást igyekezett kialakítani, hogy azonosulni tudjon a teremtett világ sokszólamú Isten-dicséretével. Ebben is fölfedezhetünk egyfajta gyermeki világgal való azonosulást: a gyermek olykor többet fo-

gad be a világból, mint a felnőttek. Másként lát, másként hall, érintetlen, tiszta tudása van a létről. Ilyen irányban nyitnak Sík némelyik versei is: „*Megrezzen most egy vén csalán / Távol harangszó mély dalán, / Még messze zsongja lombon át / Az esteli Űrangyalát. // Elhallgat minden itt körül, / Megáll a gyík, a szél elül. / És — mindannyiunkért egymagán — / Ávéba kezel a csalógány.*” (Angelus)

A szenvedés érzése

A „Szennymarta köveken” rugdalózdó gyerekek azonban inkább a szenvedés inkarnációi, hiányzik belőlük az „istenibe” tagozódás öröme, a szenvedéseik, nélkülözéseik a kivetettek közé taszítják őket, és „*A járdán túl egy kapumélyben / A Jézus Krisztus áll fehérben. / Az egyik szeme mosolyog, / A másik sírva nézi őket, / S testén megindul mind az öt seb, / S a kőre könny és vér csorog.*” (Gyerekek az utcán)

A számkivetettség elsősorban nem a gyermek érzésvilágának jellemzője, Sík római verseinek némelyikében azonban az útját tévesztett árva gyermek könyörög megbocsájtásért, kegyelemért. A tékozló fiú igyekszik visszaszerezni az apai szeretetet a *Miserere* című versben, Isten kegyelme által megtisztulva dideregve várja az isteni végzést, abban a reményben, hogy arcán újra felfénylik a tisztaszívűek gyermekei mosolya. Ez a gyermekállapotot idéző többlet, a látás és hallás élessége, lényegbe hatolása több római versében is felvillan, legszebben a *Tengerparti énekben*: „*És fönn és lenn kigyullad a / Csillagzsolozsmás éj szaka, / S a boldog mélyből feldereng / Nagy kórusa a tengermélynek: / A titokzatos szféra-ének, / A véghetetlen tiszta csend.*”

A gyermeki emlékezés

Ugyan ki hallja tisztábban ezt a csendet és szféra-éneket, ha nem a gyermek, akit Isten vezérel a hallásra? S ki látná nála tisztábban a mécs-lángot formázó csillagokat, amelyek egy nagy fehér keresztet rajzolnak az ég kárpitjára? Nem véletlen, hogy *Fekete kenyér* című kötetében részletesen foglalkozik saját gyermekségével a költő, hátha tetten érheti múltjában ezeket a jelzéseket. Egyszer kiállt a házuk kapujába, s amiket látott, az égre írta — mondja *Egy karéj fekete kenyeret* című versében. De a felnőtt hiába áll a szirtfokon, emlékei bármilyen bensőségesek is, ezt a fajta ihletést nem tudja visszaperelni a sorstól, bár szeretete bevilágítja a múltat: „*Hát egyet mondok: magamat. / Nem mondok igent, nem mondok nemet: / Öletekbe dobom a szívemet. / Nincs benne semmi, csak szeretet, / Egyszerű, csendes, szürke szeretet.*”

A felnőtt másként tekint múltjára, mint a gyermek jelenére. Az istengyermekség a folytonos, kegyelmi jelen állapota, amelyet annál nehezebb visszaidézni, mennél több zavart kelt az emlékezőben az ellenséges világ (*Összevissza*). Ilyenkor csak Isten vagy az ő anyala segíthet: „*Amikor tetszik, hogy próbára vess, / Mikor mindent köd fedez, / Amikor lelünk elsziürkül a portul, / Amikor minden visszájára fordul, / És még fakul a földi szeretet, / És úgy állunk a Minden közepett / Egyesegyedül, s már-már görnyedünk, / Kegyelmes Isten, anglyalt küldj nekünk!*” (Amikor minden visszájára fordul)

Az istengyermekség érzületének fontos eleme lett Sík lírájában a pillanatra való fokozott figyelem. Most szakítani a bűnnel. Most belekapaszkodni a kegyelmet osztó kézbe. Most átélni az isteni jelenlét villámcsapását. Ez is gyermeki magatartás, igen gyakran színezi át az 1936-ban megjelent *Magányos virrasztó* versvilágát, amely inkább mégis a küldött felelősségének szólómat intonálja „a magányosság toronyablakából”, tehát olyan helyről, ahová ritkábban jut el a gyermek, inkább az újra álmodott órálló figyelő az egyre zordabbá váló égbolton.

A magaslati pontról való szemlélődés gesztusa e kötet uralkodó képe. A világból kiszakadni vágyó költő mintha abban reménykedne, hogy az atyai kar ölelésében megmenekülhet a fenyegetésektől, és biztonságra lelhet. Ahogy a gyermeket apja fölemeli és magához szorítja, úgy reménykedik a meglett költő is Isten menekítő erejében. „*Vagyok-e Isten gyereke, / Mint te kicsi testvér, cinege, cinege*” — kérdezte szorongva, s rá kellett döbbsennie, hogy valóban az istengyermekség lehet menedéke, hisz megbélyegzettnek, kizsájtottnak érezhette magát a zsidótörvények következményeként. Most „halálos szép” zenének hallotta Isten muzsikáját az érintetlen természetben, ahol tisztult hittel, a rigók és kakukkok dallamához csatlakozhatott: „*Ó ha versbe kottázhatnám / Ezt a szóztalan imát, / A térdeplő természetnek / Ős gregóriánurnát. / Bár ezt búgná béna szívem / Akkor is, ha meghalok, / Mint a nyíló felhők szélén / Felkönyöklő angyalok.*” (Fakereszt)

Isten ölében

A vers befejezése, a záró kép giccses alaptónusát megint csak a gyermeki érzület visszaszerzésére való törekvés indokolja, s hogy ezt milyen fontosnak vélte, az is bizonyítja, hogy jó néhány ekkori verszárlata hasonló. (Őszelő, *Megy a hajó a tavon, Hegyrom és fátyolfű, Gyanta, Doromb*), maga is érezte, hogy szinte kiszakadtak belőle az egységes ihletésű költemények: „*Huszonöt vers egy hónap alatt! / Bolond Pegazus, de nekiszaladt.*” (Huszonöt vers) Ezek végpontját, az érzés teljességét fejezi ki az *Isten ölében* című ciklus világa, egyben az ismét megtalált istengyermekség bensőséges ráhagyatkozása. „*Csak benned, Uram, s csak egy a reményem: / Csak ennyit engedj kérni szerényen, / Hogy amit most némán sűgok eléd, / Álljam becsülettel, legalább felét!*” (Te vagy a jó)

S a ciklus címadó versében az érzés a maga egyszerűségében: „*Ugyan merre mennék? / Ugyan hova lennem moccannom is innét, / Ahol ilyen édes-odahaza lennék, / Nem tétova vendég! // Itt jó nekem éppen. / Futkosásba fáradt kicsi-fiúképpen / Apró lábaimmal megsimulok szépen / Az Isten ölében.*”

A második világháború, a zsidótörvények hatálya alá kerülés, az árulások mélyebbé, megszenvedettebbé tették az istengyermekség addig líraian áradó hangját. Ez a gyermek elégedetlenkedik és lázadozik is, megszólaltatva azt a kérdést, amely ezekben az években oly sok változatban fogalmazódott meg a világirodalomban is: „*Ne aludj, Uram, már sokáig! / Az utakon a*

vér bokáig, / A hullapára köldökig, / S a bűn, a bűn: / Fojt szinte már szemöldökig!" (Ne aludj, Uram!) Miért hallgat Isten? Miért tűri a tűrhetlent? Miért gonoszak az emberek? Ezek a kicsit szemrehányó alaphangú kérdések ismétlődnek Sík ekkori költészetében (is), de sokkal mélyebben hitt, semhogy föllázadt volna. Inkább Isten ölébe hanyatlott vissza: „Emlékezés illatában, / Szagos tejen: / De jól esik lehajtani / Két karomra zsongó fejem // Így maradni, mint a szép tej, / Előmölve: / Visszafolyni, visszabújni / Anyaölbe, Isten-ölbe!" (A tej himnusza)

**Tizenkét csillagú
korona**

1947-ben adta közre *Tizenkét csillagú korona* című kötetét, magyar néphagyományba ágyazott, Szűz Máriának szentelt ciklusát. „Annyit zaklattak katolikus bírálóim, hogy nem írok Mária-verseket; akkor szentéve volt, és én beleadtam magam egészen, írtam egy könyvecskére valót” — írta önkomentárjában. Akkor Magyarország védelmezőjének különösen nagy volt kultusza, s a gyermekek nevelésének is sarkalatos pontja volt a Máriával való kapcsolat megteremtése. A kétféle érzület egyaránt jelen van a ciklusban. Sík ekkor már elhatározta, hogy „csak a furulyát” szólaltatja meg, és nyugdíjba megy. Ehelyett provinciális lett, s vinnie kellett egyre nehezebb keresztyét. Hordása közben kedves-panaszos hangon fordult a Teremtőhöz, miért rakott rá ekkora súlyokat, de mint hűséges gyermeke, Isten által bekerítve hitel és biztonságban készülődött a végső útra is:

Megnyitom ablakomat, csöpp templom néz a szemembe:

Krisztus az égi király, Krisztus a földi szegény.

Tárom a másikat is, szűk téren templom amott is:

Krisztus a mennyei szív, Krisztus a pesti lakó.

Házi körömben is itt, folyosóm kápolnai mélyén:

Krisztus a virrasztó, Krisztus a kisdedeké.

Ennyi felől ölel íme körül. Ő, lépni se tudsz már,

Nézni se nélküle már: rajtad a drága szemek.

Várai láncával lám kívül is így bekerített,

Szíve bizalmas ölen szívbeli régi rabot.

Már hova is mennék, sokat élt öreg én, hova innen?

Már mibe volna nekem vetni világi reményt?

Túlontúl kitanultam már sorját evilágnak:

Ó, tudom én, tudom én, menni mikor, hova jó.

Fürgén és szabadon megyek is, vár rám a küszöbnél

Krisztus a teljesülés, Krisztus az elnyugovás.

(Krisztus mindenfelől)

Az öregedő Sík Sándor mintha maga is gyermek lett volna. Végső útja előtt *Néma Miatyánkot* sóhajtott el, majd Isten végérvényesen magához ölelte hűségét.

A halott madár karácsonya

MARIE NOËL

Marie Noël (1883–1967)
francia költő, író. A fordítás alapjául szolgáló mű:
Le Noël de l'oiseau mort.
In: M. N.: *Le voyage de Noël et autres contes*.
Stock, Paris, 1962, 239–253.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy emberkerülő lány. Juhokat őrzött és rajongott a madarakért. Az apja, aki pásztor volt Betlehemben, az első karácsonykor magával vitte az istállóba. A lány még nagyon kicsi volt, nem sokkal volt nagyobb, mint a gyermek Jézus. A kisedet rámosolygott, és ő többé sohasem felejtette el ezt a mosolyt. Azután minden évben, mihelyt az egek angyala énekelni kezdte a *Gloriát*, futott az istállóhoz, hogy születésnap ajándékot vigyen, mindig ugyanazt: egy madarat. A nyitott szárnyú madarat odatette a bölcső szélére, és az énekelt a gyermeknek.

A legelső alkalommal tengelicét vitt. A madárnak nem túl erős hangja volt, de azért vörös foltos kis fejét félrehajtva énekelt, ahogy csak a torkán kifért.

A lány — aki szépen növekedett — sorra vitte karácsonykor a madarakat. Vitt pintyét, s az cseresznyét ígért a gyermek Jézusnak... Bóbeszédű poszátát, s az vég nélkül mesélt neki a nyárról, a napfényről, a virágokról és ehhez hasonlókról... Cinegét, s az olyan magasra repült, hogy szinte megnyitotta az egeket... Feketerigót, s az csőrét kinyitva fekete torkából egészen kerek, nagy azúrgyöngyököt szórt a földre... és vitt kenderikét, ökörszemét, pirókat... és barázdabillegetőt... és még sok másféle madarat, de azokra már csak az angyalok emlékeznek, én nem.

Amikor a lány tizenöt éves lett, pacsirtát vitt ajándékba. A madárka egészen kicsi volt, de annál lelkesebben énekelt, egészen szürke, de annál vidámabb. Repült, repült az ég felé, olyan magasra, hogy az egek angyalai kezdték azt hinni, egyenesen Istenhez tart. De hamar alázuhant az egyik számára oly kedves mezőre...

Amikor a lány húsz éves lett, fülemülét vitt ajándékba. A madárka hajnalig énekelt egy csodálatos szerelmes éneket, amelyben mintha a világ legteljesebb boldogsága halt volna el minden egyes dallam végén a vágytól, hogy még tökéletesebb legyen...

Amikor a lány harminc éves lett, vagy talán egy kicsit még idősebb, egy kis meleg fűrjet vitt, s az egyre csak azt ismételtette a gyermeknek: „Fizesd meg a tartozásodat! Fizesd meg a tartozásodat!” De nem is sejtette, hogy mennyire igazat szólt, mert ő éppen azért jött a szegény földre, hogy rendezzen egy nagyon régi számlát, hogy megfizessen egy adósságot az emberekért.

Amikor karácsony éjszakáján éjfélkor az emberkerülő lány megjelent az istálló ajtajában, tenyerében tartva egy madarat, az ott lévő,

Urát dicsőítő angyalok — a nagyok a füstölőkkel, a kicsik a fuvo-
láikkal, mandoláikkal és trombitáikkal — valamennyien odasereg-
lettek köré, s olyan kedvesen fogadták, hogy már-már úgy érezte,
ő is a családhoz tartozik.

A legutóbbi karácsonykor — nem is tudom, hány éves lehet-
tett akkor a lány — vörösbegyét vitt ajándékba, amelyik tél előtt
kutat egy-egy elfelejtett boldogságos mag után. Talán rátalált és
magához szorította anélkül, hogy látható lett volna tüzesen égő
begyében? Bizonytalan hangon énekelt, nyugtalanul, néha még a
hangja is elakadt, és énekének utolsó dallama félbe is marad,
mintha nem lett volna biztos abban, hogy valóban nála van,
amit őriz, és mintha nem mert volna egészen örülni.

Majd ez az év is eltelt... Ám ez volt az az év, amikor a ragyo-
gó nyárban egy útkanyarulatnál a szerencsétlenség, akár egy tol-
vaj, úgy lepte meg az emberkerülő lányt.

Miközben a lány — körülötte valamennyi madara — össze-
kulcsolt kézzel, szája sarkában édes mosollyal aludt, félénk szí-
vében őrizve szeretett barátjának képét, a szerencsétlenség elsza-
kította őt tőle, nem is csak a barátját, hanem lelki testvérét,
boldogságos jegyesét, és mindörökre odaadta egy éppen arra
járó démoni nőnek.

Élt még, de ez rosszabb volt, mintha meghalt volna. A halál
nem vesz el semmit, a halál Istené. Amit éjszaka elvesz, azt haj-
nalban visszaadja sokkal fényesebben. De az áruulás az emberé.
Az áruulás mindent elvesz és semmit nem ad vissza.

Amikor a szerencsétlenség lecsapott rá, keményen és kérlelhe-
tetlenül, kiáltás szakadt fel a lány lelkéből, minden más kiáltás-
nál hangosabb kiáltás, mely soha nem nyugodhat el egyetlen
szívben sem. Miközben a juhái rémülten távolodtak tőle és a
madarai is mind elrepültek, ő egyre csak a férfi után nézett a tá-
volba, aki elhagyta őt, és most veszélybe sodródott, lelkét kárho-
zat fenyegette, talán még az egek kapui is örökre bezárulnak
előtte. És anélkül, hogy számot vetett volna vele, maga a lány is
mély szomorúságba zuhant, reménytelenül, vigasztalhatatlan
nyomorúságot érezve ő maga is elveszett a férfival együtt.

Mindent odaadni érte, csak hogy megmeneküljön!

De hát nincs semmije. Nincs szerelme, nincs bánata... sem lel-
ke, sem élete — a férfi túl messze járt már, még hátra sem né-
zett — a lány pedig nem tudott többé semmit sem adni neki,
nem volt semmije, ő maga sem volt szinte már semmi...

Akkor felszakította szívéből azt, amiye még megmaradt, a fáj-
dalmat, s maga fölé emelve, akár egy vonagló madarat, az egek-
nek adta. „Ó, egek, odaadom a fájldalmamat, hogy a távolban
megsegítse azt, akit a legjobban szeretek a világon.”

Ott maradt üres kézzel, lelkében tátongó sebbel, amely egyre
csak vérzett, és a vérzés nem állt el sem éjjel, sem nappal.

Kezdetben nem is volt tisztában azzal, hogy a szerencsétlenség megölte. Talán még a szerencsétlenség sem tudta ezt. Mert hát sok lányra lesújt, akik sírnak, de aztán meggyógyulnak. Csakhogy ő egy emberkerülő lány volt. Az ilyen lányok pedig mindig nagyon magasról zuhannak alá, s kristályszívük egy csapásra örökre széttörik.

Amikor bukása másnapján felvette a korábbi napok boldogságának melegségétől még egészen lágy ruháját, és szokásához híven kereste a reggeli napfényt, hogy az egész napját irányítsa, nem talált semmit. Szemei kihunytak. És amikor juhait akarta legeltetni vinni, egy lépést sem tudott tenni. Lábai megrokkantak. És amikor gyapjút akart fonni, a gyapjú kiesett kezéből. Karjai megtörttek. Akkor leült a bejárati ajtó lépcsőjére, és várta, hogy valamelyik szomszédja hozzon neki egy kis kenyeret és vizet. Szinte már nem is élt. Egyik napról a másikra ő lett a falu semmittevője.

Az első nap senki nem szólt semmit, mert hiszen bárkit érhet szerencsétlenség. A második napon már csodálkoztak: ilyen sokáig tart? A harmadik naptól kezdve a szomszédok egyre hangosabbak lettek, egyre hangosabban vádolták, s szíve csendjének még nagyobb magányába taszították.

— Már a juhait sem tereli ki...

— Már a madarait sem hívja...

— Már gyapjút sem fon...

— Pedig nem is öregasszony még...

— Az anyja még nyolcvan éves korában is megfoltozta a szegények ócska ruháit...

— Kár belé az étel...

— Zavarja az életünket...

— Már akkor sem mozdul, amikor segítséget kér...

— Ki tudja, talán már nem is imádkozik...

Az arra járó bíró is szigorúan csóválta a fejét:

— Nem volt joga, hogy ilyen korán semmittevő legyen.

Még a pap is szomorúan jegyezte meg:

— Attól félek, valamilyen halálos bűnt követett el.

A lány lehajtott fejjel egyre csak hallgatott. Már egykori barátja is egyre távolabb volt tőle, egyre inkább elveszett.

Akkor kiszakította szívéből mindazt, amije még volt, saját tönkre ment életét, és a magasba emelte, akár egy áldozati madarat: „Ó, egek, odaadom tönkre ment életemet, hogy a távolban megsegítse azt, akit a legjobban szeretek a világon.”

November utolsó napján egy kisfiú így kiáltott fel:

— Nemsokára itt van a karácsony!

Akkor a lánynak eszébe jutott a gyermek Jézus mosolya, akit már várni lehetett december utolsó napjaira.

„Nahát — mondta magában —, hiszen már advent idejében járunk. Találnom kell egy madarat a mi kis Jézusunknak.”

Nagy nehezen, erőlködve felkelt, és a közeli bokorban veszedő verebeket szólította. Azok rögtön odarepültek a feje fölé. Kezével megpróbált elkapni egyet közülük, de mivel nem látta őket, egyiket sem sikerült megfognia. A verebek csipogva, gúnyolódva elrepültek. A lány halkán elsírta magát. „Nincs már semmim, amit a kis Jézusnak adhatnék. Túl sokat szenvedtem, túl sokat véreztem. Szinte már a lelkem is halott. Nincs már semmim a kis Jézusnak.” De miközben sírt, egy néma, mozdulatlan madár esett az ölébe, és nem szállt el onnét.

Az istállóban karácsony angyalai tömjéneztek a gyermeket és az anyát. Már sok csodáló megérkezett. Gyertyák és falakra akasztott zöld fenyőágak illatoztak. Néhány kisangyal, akik az imént még a bölcsőnél játszottak fuvoláikon és trombitáikon, megpihent a zenélés után. Most éppen azzal szórakoztatták magukat, hogy próbálták kitalálni, vajon az idén milyen madarat hoz az emberkerülő lány a tenyerében.

— Seregélyt...

— Nem, kanárit...

— Libát...

Hangosan kacagtak.

— Azt mondják, már egyáltalán nem lát. Biztosan baglyot hoz...

— Vagy denevért!

De a nagyobb angyalok komolyan hallgattak.

Elérkezett karácsony éjszakája. Az emberkerülő lány nem jött el. Sem reggel, sem hajnalban, sem napközben, de még este sem... Sem Szent István napján, de még Szent János napján sem...

Az Aprószentek napján látták, amint a hideg tájban vonszolja magát az istálló felé. Lassan, botladozva jött, s a kezében nem volt madár. Egyik kezét kabátjába dugta, a másikban botot tartott.

Az istállóhoz érve térdre esett és a mellét verte:

— Azért jövök, hogy megítéljete és megbüntessetek... Gyónom az isteni gyermeknek, az édesanyjának, Szűz Máriának és az összes angyaloknak, kicsiknek és nagyoknak, akik csak itt vannak, hogy sokat vétkeztem fájdalommal és halállal, s az én hibám, hogy pusztán ezt a szegény árva madarat hozom a kis Jézusnak.

Erre előhúzott a kabátja alól egy fehér, megmerevedett lábú madarat. Egy szíven lőtt, vérfoltos galamb volt.

Szűz Mária rögtön látta, hogy a galamb már nem él, de nem akarta elszomorítani az emberkerülő lányt, ezért úgy tett, mint ha még élne, és gyengéd hangon így szólt:

— Repülj magasra gyermekem örömére! — De a galamb szárnyai nem mozdultak.

— Énekelj hát gyermekemnek! — De a galamb hideg csőre nem nyílt dalra.

Szűz Mária nem tudta, mi mást is mondhatna még. Szomorúan nézte a halott madarat. Az egyik angyal kivette a kezéből, hogy kidobja az istállóból a szomszéd macskájának. Ám abban a pillanatban, amikor a szárnya végénél megfogta a galambot, a gyermek kinyújtotta érte a kezét.

— Ne nyúlj hozzá, kis Jézus, vérzik. Bepiszkolod veled a kezét.

De a gyermek a szárnyánál fogva, ügyetlenül a mellére vonta a galambot, és hirtelen beledugta az ujját a madár vérző sebébe. Egy csepp vér végigfolyt a lábán, egy másik csepp a másik lábán, majd a bal kezén, aztán a jobb kezén. És a vérző galamb ott maradt a szívére vonva, akár egy tiszta seb.

„Ó” — suttogta Szűz Mária, és így szólt:

— Vérezz hát gyermekemnek, te galamb! Mert nagy ajándék ez. És béke legyen a szívedben, te emberkerülő, megtört és meggyötört, már semmire nem jó lány... Mert nagy ajándék valakiért elvérezni. Ezt tette a madarad. És ezt teszi majd az én báránynom is. A halál nagy ajándék. Meghalni egy szeretett lélekért a legnagyobb ajándék valamennyi közül.

Az emberkerülő lány sírt örömeiben, s az arca egészen átszellemült a boldogságtól. Nagy fény övezte, s a fényben ott volt valamennyi madara, visszajöttek hozzá együtt énekelni. De a halott madár csendje volt a legszebb ének mind közül.

A lány botjára támaszkodva fel akart állni, ám nem tudott, egészen sápadt és fáradt volt.

— Későre jár — mondta neki Szűz Mária —, túl késő van már ahhoz, hogy hazatérj. Maradj itt a gyermekkel.

Akkor az emberkerülő lány lehajtotta a fejét a szalmára, és a gyermek túlvilági fényében ragyogva türelmesen várta a halál végső eljöttét.

Bende József fordítása

Esztergom két tételben

LACKFI JÁNOS

1.
*Időben nem is kell visszamennem,
hisz üledékként (telékként?) él ma bennem,
amint hármásban ott állunk éppen
a ferences templomnál egy fényképen,
fejjel magasabb János barátom
nálam s feleségemnél, ő még, látom,
a vízszint fölé kiért volna,
mi meg lebegünk vízbe fojtva,*

a falon látható nyíl jelzi
az egykori vízállást, mely kész elnyelni,
s azóta, ha nem is a régi árvíz,
de el-elsodor egymástól a „time is...”,
s bár be sincs a kép keretezve,
a nyíl a múlthoz így szegez le.
Pár másik kép is készült akkor,
egyiken sapkában, pulóverben dekkol
akkori énem, egy góré előtt feszítek,
függőlegesek a háttérben a lécek,
bár lendületük hulláma egyenetlen,
s én nem állok előttük árvízbe veszetten,
hisz megtartanak vízszintes csíkjai pulóveremnek,
mely amúgy elveszett és azóta se lett meg.
Hideg volt ám akkor Esztergomban,
és lett hideg azóta, mind gyakrabban,
de azt a pulóvert, az a csíkoszt
Esztergom tartja meg nekem így, most.

2.

Mert hogyha fáznék, hát felosonnék
a Bazilika dombjára, s onnét
most nem nézném meg, milyen leleményes
széles e világon a természet s az ember mire képes
a sturovói oldalon, hogy lottószelvényekkel,
miket házaknak álcáz, elrondítsa a reggel
megszülető és estébe vesző kanyarnak
csillámlását, mely nem fecseg, nem is hallgat,
hanem a kettő közti regiszterbe
szövegeti be írott selyme
szalagjait, mintha kínai módra
krónikát ő is szövetre róna,
nem, mint mondottam, nem engedek a Dunának,
s nem hallgatom a gerlék kórusának
durumbúzára éhes burukkolását,
ahogy magukat a levegőbe beleássák,
s benépesítik a Bazilika kívülről holt dekornak
tűnő legyező-ablakát, ott dekkolnak,
most énfelőlem tehetik mindhiába,
hisz beülök a Bakócz-kápolnába,
mely forró-hideg vörös márványhús belülről,
szédülünk, eldőlnünk, s az erezet velünk dől,
barlangja mélyén ülünk, akár magunkban,
s jöttünk bár ide kiégett-életuntan,
vért ömleszt át belénk e míves
csigákkal és pártákkal díszes rózsaszín test.

SOMMAIRE

HEINRICH SCHLIER: Lève-toi, soit lumière!

La pureté simple du coeur

Réponses de nombreuses personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

LÁSZLÓ RÓNAY: Enfance — enfants de Dieu

MARIE NOËL: Le Noël de l'oiseau mort

Poème de János Lackfi

INHALT

HEINRICH SCHLIER: Mache dich auf, werde Licht!

Die reine Einfältigkeit des Herzens

■ Antwort auf die Rundfrage der Vigilia von zahlreichen bedeutenden Persönlichkeiten aus dem ungarischen Kulturleben

LÁSZLÓ RÓNAY: Kindheit — Gotteskindschaft

MARIE NOËL: Weihnachten des toten Vogels

■ Gedicht von János Lackfi

CONTENTS

HEINRICH SCHLIER: Arise, shine!

The Pure Simplicity of Heart

■ The Answers of Outstanding Personalities to the Inquiry of Vigilia

LÁSZLÓ RÓNAY: Childhood — the Children of God

MARIE NOËL: The Christmas of the Dead Bird

■ Poem by János Lackfi

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Szerkesztő: BENDE JÓZSEF Szerkesztőségi titkár és tördelő: KÁLMÁN ZOLTÁNNÉ

Munkatársak: DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG (Egyháztörténet), GÖRFÖL TIBOR (Teológia), HAFNER ZOLTÁN (Szépirodalom)

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Veszprémi Nyomda Rt.

Felelős vezető: Fekete István vezérigazgató

Lapunk megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Kulturális Alapprogramja támogatja

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekkszámja száma: OTP.

VII. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: 2006. évre 2.880,- Ft, fél évre 1.440,- Ft, negyed évre 720,- Ft. Előfizethető külföldön a

KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: 55,- USD vagy ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 300 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket kívánunk!*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Magyarország – missziós terület?
- Ökológia – keresztény szempontból
- Az új politikai teológia
- Adriányi Gábor, Dévény István, Kenyeres Zoltán, Kulcsár Szabó Ernő, Pomogáts Béla és Pór Péter tanulmánya
- Marina Cvetajeva, Danyi Zoltán, Határ Győző, Lábass Endre, Tandori Dezső, Vasadi Péter, Vörös István és Clive Wilmer írása

ISSN 004260242-4

9 770042 602425